

Handläggning av insatser
enligt LSS och bistånd
enligt SoL till barn,
ungdomar och vuxna med
funktionsnedsättning

RIKTLINJER

Antagna av KS april 2002
Reviderade av KF **xxx 2013**

Handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn,
ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning
2 (188)

Innehåll

Förkortningar i dokumentet	11
RIKTLINJER FÖR HANDLÄGGNING AV INSATSER ENLIGT SOL OCH LSS TILL BARN, UNGDOMAR OCH VUXNA MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING	12
1. Inledning	12
1.2 Riktlinjernas syfte och tillämpning	12
2. Lagstiftning, föreskrifter, riktlinjer mm	13
2.1 Lagar och förarbeten	13
2.2 Föreskrifter och allmänna råd samt handböcker	14
2.3 Övriga riktlinjer	15
2.4 Tillämpningsanvisningar	15
2.5 Policydokument och övriga dokument	16
2.6 Centrala överenskommelser	16
3. Allmänna utgångspunkter	17
3.1 Svensk funktionshinderspolitik	17
3.2 Centrala begrepp, termer och definitioner	18
3.3 Valfrihet	18
3.4 Tillgänglighet och bemötande	19
3.5 Barnperspektiv i handläggningen	19
3.5.1 FN: s barnkonvention	19
3.5.2 Barnperspektiv i LSS och SoL	20
3.5.3 Barnperspektiv i handläggningen	21
3.5.4 Registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn	23
3.5.5 Barnperspektiv i samverkan med andra	23
3.5.6 Stöd till föräldrar, vårdnadshavare m.fl.	23
3.5.7 Föräldrar med funktionsnedsättning som behöver stöd	24
3.5.8 Brister i omsorgen	24
3.5.9 När barn placeras utanför hemmet	25
3.5.10 BBIC	25
3.6 Skyldighet att erbjuda stöd och avlösning	26
3.7 Samverkans- och samordningsansvar	27
3.7.1 BUS-överenskommelsen	28
3.7.2 VUS-policyn	28

3.7.3 Samverkan kring personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning	28
3.7.4 Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk	29
3.7.5 Asylsökande m fl.....	29
4. Verksamhetens mål.....	30
4.1 Allmänna mål i LSS	30
4.2 Allmänna mål i SoL	31
5. God kvalitet i verksamheten	33
5.1 God kvalitet i LSS	33
5.2 God kvalitet i SoL	34
5.3 Skälig levnadsnivå respektive goda levnadsvillkor	34
5.4 Lex Sarah	35
5.4.1 Att medverka till god kvalitet och rapportera missförhållanden och påtaglig risk för missförhållanden	36
5.4.2 Anmälan om allvarligt missförhållande eller påtaglig risk för allvarligt missförhållande.....	36
5.4.3 Rutiner för att förebygga och åtgärda risker och missförhållanden som rör barn	37
5.5 Anmälningsskyldighet till barns stöd och skydd.....	37
5.6 Brottsoffer	37
5.6.1 Våld i nära relationer	38
5.6.2 Polisanmälan	39
6. Ansökan, utredning och behovsbedömning	40
6.1 Ansökan	40
6.1.1 Ansökan mot en av vårdnadshavarnas vilja	41
6.2 Utredningar.....	42
6.2.1 Att inleda en utredning	43
6.2.2 Utredningens omfattning.....	43
6.3 Behovsbedömning	44
6.4 KommunikERING och rätt till företräde inför nämnden	45
6.5 Beslut.....	45
6.6 Den enskildes rätt att påverka utformningen av insats	46
6.7 Stadens valfrihetssystem enligt LOV	47
6.7.1 Valfrihet för insatser enligt LSS	47
Val av korttidshem, bostad med särskild service och daglig verksamhet.....	48
6.7.2 Valfrihet för insatser enligt SoL	49
6.8 Verkställighet.....	49
6.9 Den enskildes rätt att överklaga beslut	50
6.10 Beställning av insats.....	50

7. Dokumentation.....	52
7.1 Planer för genomförande och samordning av insatser	52
7.1.1 Genomförandeplan	53
7.1.2 Samordning av insatser för habilitering och rehabilitering ..	53
7.1.3 Individuell plan enligt 10 § LSS.....	55
7.1.4 Samordnad individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL och 3 f § HSL (SIP).....	56
7.2 Uppföljning.....	56
7.2.1 Dokument för uppföljning, utvärdering och uppdatering	57
8. Utgångspunkter för rätt till insatser	57
8.1 Rätten till insatser enligt 7 § LSS	58
8.1.1 När den enskilde inte bedöms tillhöra personkretsen i LSS	58
8.2 Rätten till bistånd enligt SoL.....	59
8.3 LSS och SoL kompletterar varandra	59
8.4 Insats kan ges enligt både LSS och SoL	60
9. Personkretsbedömning i LSS	60
9.1 Underlag för personkretsutredning.....	61
9.2 Personkrets 1 (1 § 1 LSS).....	62
9.2.1 Utvecklingsstörning	62
9.2.2 Utredning av utvecklingsstörning	62
9.2.3 Autism och autismliknande tillstånd	63
9.2.4 Utredning av autism eller autismliknande tillstånd.....	64
9.3 Personkrets 2 (1 § 2 LSS).....	65
9.3.1 Hjärnskada i vuxen ålder med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder.....	65
9.3.2 Konsekvenser av en förvärvad hjärnskada.....	66
9.3.3 Utredning av personkrets 2.....	67
9.4 Personkrets 3 (1 § 3 LSS).....	68
9.4.1 Utredning av personkrets 3.....	68
9.4.2 Personkretsbedömning av små barn	72
9.4.3 Personer med missbruksproblem	73
9.4.4 Personer med psykisk funktionsnedsättning	73
9.4.5 Personer över 65 år	74
9.4.6 "Omfattande behov av stöd eller service" och "grundläggande hjälpbehov"	74
9.5 Föräldraansvar och gemensamt hushåll	74
9.5.1 Föräldraansvaret för barn med funktionsnedsättning	74
9.5.2 Gemensamt ansvarstagande när någon i ett hushåll har en funktionsnedsättning	75
9.6 Beslut om personkretstillhörighet i LSS.....	75
10. Insatser	75
10.1 Insatser i LSS	75
10.1.1 Omvårdnad i LSS-insatser	76

10.1.2 Fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter	77
10.2 Bistånd enligt SoL	77
10.3 Hjälp i hemmet	78
10.4 Personlig assistans enligt 9 § 2 LSS	79
10.4.1 Delat ansvar för personlig assistans	79
10.4.2 Kommunens basansvar	79
10.4.3 Rätt till personlig assistans	80
10.4.4 Bedömning av grundläggande behov	81
10.4.5 Beräkning av tiden för de grundläggande behov	86
10.4.6 Anmälan om assistansersättning till Försäkringskassan ...	87
10.4.7 Personer som saknar grundläggande behov	87
10.4.8 Bedömning av andra personliga hjälpbehov	87
10.4.9 Beräkning av den totala tidsåtgången för andra personliga hjälpbehov	89
10.4.10 Bedömning av det totala behovet av personlig assistans	89
10.4.11 Personlig assistans under väntetid och tid för beredskap	91
10.4.12 Dubbel assistans – behov av fler än en personlig assistent samtidigt	91
10.4.13 Föräldrar med funktionsnedsättning	93
10.4.14 Personlig assistans till barn	93
10.4.15 Föräldraansvar vid bedömning av personlig assistans ...	94
10.4.16 Hänsyn till familjens livssituation	94
10.4.17 Att vara personlig assistent åt sitt eget barn	95
10.4.18 Behov av särskild kompetens i utformningen av personlig assistans	95
10.4.19 Personlig assistans i barnomsorg och skola eller daglig verksamhet	95
Personlig assistans i daglig verksamhet enligt LSS	96
Personlig assistans i öppen dagverksamhet	96
10.4.20 Personlig assistans i särskilda boendeformer	96
10.4.21 Personlig assistans under vistelse på sjukhus	97
10.4.22 Personlig assistans och egenvård	97
10.4.23 Personer som fyller 65 år	97
10.4.24 Beslut om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS	98
10.4.25 Handikappersättning och vårdbidrag vid personlig assistans	98
10.4.26 Utformning av personlig assistans	99
10.4.27 Besök i hemmet när närstående är personlig assistent ...	99
10.4.28 Kommunens underrättelse- och anmälningsskyldigheter	100
Anmälan till Inspektionen för vård och omsorg	101
10.4.29 Tillstånds- och anmälningsskyldigheter för att bedriva verksamhet	101
10.4.30 Registerkontroll vid personlig assistans	102

10.4.31	Timbeloppet	102
10.4.32	Förhöjt timbelopp vid särskilda skäl	103
10.4.33	Utbetalningsrutiner	103
10.4.34	Räknas <u>inte</u> som kostnad för personlig assistans	106
	Assistenten ska inte vara bosatt utanför EES-området	106
10.4.35	Skyldighet för assistansanordnaren att tillhandahålla <u>all</u> assistans	108
10.5	Assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken	108
10.5.1	Assistansersättning för personer över 65 år	109
10.5.2	Handläggning i avvaktan på Försäkringskassans beslut	110
10.5.3	Preliminär behovsutredning	110
10.5.4	Vid avslag på ansökan om assistansersättning	110
10.5.5	Retroaktiv ersättning	111
10.5.6	Tillfälligt utökat behov av assistans	111
10.5.7	Assistans i barnomsorg, skola, gruppbostad, daglig verksamhet och sjukhus	112
10.5.8	Stadens basansvar vid vakanser orsakade av sjukdom	112
10.5.9	Tillfällig utökning enligt 9 § 2 LSS vid ordinarie assistents sjukdom	113
10.5.10	Underlag för utbetalning när kommunen ska ersätta merkostnader för sjuklön vid ordinarie assistents sjukdom	113
10.5.11	Stadens skyldigheter när assistansanordnare har svårt att hitta vikarie	116
10.5.12	Administrativ kostnad när staden är assistansanordnare	116
10.5.13	Omkostnader när någon annan är assistansanordnare	117
10.6	Hemtjänst enligt SoL	117
10.6.1	Handikappersättning och hemtjänst	118
10.6.2	Hemtjänstinsatser	118
	Egenvård	121
10.7	Hemtjänst i assistansliknande form för vuxna	121
10.7.1	Avgifter till den enskilde och ersättning till utförare	122
10.8	Hjälp i assistansliknande form för barn	122
10.9	Boendestöd enligt SoL	122
10.10	Hjälp med egenvård och hälso- och sjukvårdsuppgifter	123
10.10.1	Egenvård	123
10.10.2	Delegering av hälso- och sjukvårdsuppgifter	124
10.11	När hemtjänst verkställs av anhöriga	124
10.12	Rätt till avlösning när anhöriga vårdar den enskilde	125
10.13	Trygghetslarm	126
10.14	Hemvårdsbidrag	126
10.14.1	Hemvårdsbidrag och handikappersättning	126
10.14.2	Beslut om hemvårdsbidrag	127
10.14.3	Utbetalning av hemvårdsbidrag	127
10.15	Korttidsvård/korttidsboende enligt SoL	128

10.16 Heminstruktör för syn- och/eller hörselskadade.....	129
10.17 Ersättning till anhöriga från andra huvudmän	129
10.18 Ledsagning och ledsagarservice.....	129
10.18.1 Andra huvudmäns ansvar	130
10.18.2 Ledsagarservice enligt 9 § 3 LSS	130
10.18.3 Behovsbedömning av ledsagarservice enligt LSS	131
10.18.4 Ledsagning enligt SoL	132
10.18.5 Behovsbedömning av ledsagning enligt SoL.....	133
10.18.6 Bedömning av omfattning av ledsagarservice och ledsagning och om omkostnader för ledsagaren kan uppkomma	133
10.18.7 Beslut om ledsagarservice och ledsagning	134
10.18.8 Beslut om ersättning för omkostnader för ledsagare	134
Omkostnadsersättning utöver beviljad nivå	135
10.18.9 Beställning av ledsagarservice och ledsagning	135
10.18.10 Utbetalning av ersättning för omkostnader för ledsagare	135
10.18.11 Ledsagarservice och bostad med särskild service	136
10.19 Fritid för personer som bor i gruppbostad	136
10.20 Insatser i samband med semesterresor	137
10.20.1 Allmänt om rätten till insatser för att kunna genomföra semesterresor	137
10.20.2 Bistånd enligt SoL och insatser enligt LSS vid semesterresor utomlands	138
10.20.3 Bistånd enligt SoL vid semesterresor utomlands	138
10.20.4 Insatser enligt LSS vid semesterresor utomlands	139
10.20.5 Tillfällig utökning av personlig assistans för semesterresor utomlands.....	140
10.20.6 Undantag	141
10.20.7 Semesterresor inom landet.....	141
10.20.8 Hushållsgemenskap vid semesterresor	142
10.21 Kontaktperson	142
10.22 Avlösarservice i hemmet för barn och vuxna	143
10.22.1 Ersättning för avlösarens utlägg	144
10.23 Korttidsvistelse utanför det egna hemmet	144
10.23.1 Behovsbedömning vid ansökan om korttidsvistelse	145
10.23.2 Beslut om korttidsvistelse och insatsens utformning	145
11.23.3 Avgifter vid korttidsvistelse	147
10.24 Korttidstillsyn för skolungdom över 12 år enligt LSS.....	147
10.24.1 Tillämpning.....	148
10.24.2 Barn och ungdomar i bostad med särskild service	148
10.24.3 Krav på utformning och kvalitet	148
10.24.4 Skolskjuts	149
10.24.5 Resor för ungdomar i statlig specialskola	149
10.24.6 Skolungdomar över 12 år som inte omfattas av LSS	149

10.25	Boendeformer för barn med behov av särskilt stöd	150
10.25.1	Allmänna principer	150
10.25.2	Boende i familjehem	151
10.25.3	Bostad med särskild service för barn och ungdomar....	152
10.26	Boendeformer med särskilt stöd för vuxna.....	153
10.26.1	Allmänna principer och förutsättningar	153
10.26.2	Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS.....	155
10.26.3	Andra behov som rör boendet	156
10.26.4	Boendeformer enligt SoL	158
10.27	Övriga boendeformer för vuxna enligt SoL	159
10.27.1	Försöks- och träningslägenheter	159
10.27.2	Familjehem eller Hem för vård eller boende (HVB).....	160
10.28	Daglig verksamhet, sysselsättning och dagverksamhet	160
10.28.1	Allmänna principer	160
10.28.2	Daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS.....	161
10.28.3	Sysselsättning enligt SoL.....	164
10.28.4	Dagverksamhet enligt SoL.....	164
11.	Bosättningskommunens och vistelsekommunens ansvar	165
11.1	Regler om ansvar kommuner emellan enligt SoL	165
11.1.1	Bosättningskommunens ansvar.....	165
11.1.2	Vistelsekommunens ansvar	166
11.1.3	Särskilda regler vid tillfälliga vistelser i annan kommun upp till sex månader	167
11.1.4	Avgifter och ersättningar när vistelsekommunen verkställer beslut på bosättningskommunens begäran	167
11.1.5	Vistelser längre tid än sex månader i annan kommun....	168
11.1.6	Ansvar för den kommun som beslutat om boende i en annan kommun	168
11.1.7	Överflyttning av ärenden enligt socialtjänstlagen	169
11.1.8	Ansökan om insatser i en annan kommun.....	169
11.1.9	Övergångsbestämmelser	169
11.2	Regler om ansvar kommuner emellan enligt LSS.....	170
11.2.1	Bosättningskommunens ansvar.....	170
11.2.2	Vistelsekommunens ansvar	170
11.2.3	Att verkställa beslut om boende enligt 9 § 8 eller 9 § 9 LSS i en annan kommun	170
11.2.4	Avtal med bibehållet ansvar och underrättelseskyldighet	172
11.2.5	Sammanhållet ansvar för alla insatser enligt LSS och enligt SoL.....	172
11.2.6	Förhandsbesked enligt 16 § LSS.....	173
11.2.7	Särskilda regler vid tillfälliga vistelser i annan kommun i upp till sex månader	174
11.2.8	Ersättning till vistelsekommunen för verkställighet	175
11.2.9	Särskild avgift.....	175

11.2.10 Ansvarig kommun vid ärenden om assistansersättning och beslut om boende i en annan kommun.....	176
12. Övriga frågor.....	176
12.1 Rådgivning och annat personligt stöd enligt 9 § 1 LSS	176
12.2 Förmåner och ersättningar från andra huvudmän	177
12.2.1 Handikappersättning	177
12.2.2 Vårdbidrag	178
12.3 Företrädare och ombud med fullmakt	178
12.3.1 God man	178
12.3.2 Förvaltare	178
12.3.3 Ombud med fullmakt.....	179
12.4 Skyddade personuppgifter	180
12.5 Gallringsbestämmelser i LSS och SoL.....	180
12.5.1 Undantagna från gallring i LSS och SoL.....	180
12.6 Avgifter för insatser till den enskilde.....	181
12.7 Tillstånds- och anmälningsplikt i LSS.....	181
12.7.1 Anmälningsplikt för verksamhet enligt 9 § 2 och 6-10 § LSS	181
12.7.2 Tillståndsplikt för verksamhet enligt 9 § 2 och 6-10 § LSS	182
12.8 Inspektionen för vård och omsorgs tillsyn över verksamhet enligt LSS.....	182
12.9 Skyldighet att göra registerkontroll.....	183
12.10 Särskild avgift och rapporteringsskyldighet.....	183
12.10.1 Särskild avgift.....	184
12.10.2 Den särskilda avgiftens storlek	184
12.10.3 Rapporteringsskyldighet av ej verkställda beslut.....	185
12.10.4 Statistikrapport till kommunfullmäktige	186
12.11 Inlämning av personuppgifter om LSS för officiell statistik ...	186

Förkortningar i dokumentet

AB	Allmänna bestämmelser
BBIC	Barns behov i centrum
BUS	Policy för barn och ungdomar i behov av särskilt stöd från såväl kommunen som landstinget (Kommunförbundet Stockholms län/ Stockholms läns landsting)
BUP	Barn- och ungdomspsykiatri
FB	Föräldrabalken
FL	Förvaltningslagen
HSL	Hälso- och sjukvårdslagen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
HVB	Hem för vård och boende
ICF	International Classification of Functioning, Disability and Health (Klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa, WHO)
IOF	Individ- och familjeomsorgen
IVO	Inspektionen för vård och omsorg
JO	Justitieombudsmannen
KF	Kommunfullmäktige
KS	Kommunstyrelsen
KSL	Kommunförbundet i Stockholms län
LSS	Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade
LYHS	Lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område
LVU	Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga
MAS	Medicinskt ansvariga sjuksköterska
RFV	Riksförsäkringsverket
OSL	Offentlighets- och sekretesslagen
PAN	Lön och anställningsvillkor för personlig assistent och anhörigvårdare
Prop.	Proposition
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SDN	Stadsdelsnämnd
SDF	Stadsdelsförvaltning
SFB	Socialförsäkringsbalken
SLL	Stockholms läns landsting
SOL	Socialtjänstlagen
SOSFSS	Socialstyrelsens författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SOU	Socialutskottet
Lärvux	Särskolans vuxenutbildning
VUS	Policy för samverkan och samordning av insatser till vuxna personer med utvecklingsstörning som behöver stöd från både landstinget och Stockholms stad

Riktlinjer för handläggning av insatser enligt SoL och LSS till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning

1. Inledning

Kommunfullmäktige i Stockholms stad har beslutat att utfärda riktlinjer för nämndernas verksamhet. Dessa anvisningar gäller handläggning av insatser enligt lagen om stöd och service till personer med vissa funktionshinder (LSS) och bistånd enligt socialtjänstlagen (SoL) till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. I Stockholms stad är det stadsdelsnämnderna och socialnämnden (enheten för hemlösa) som handlägger insatser enligt LSS och SoL till personer med funktionsnedsättning.

Kommunstyrelsen fattade beslut om den ursprungliga versionen av dessa riktlinjer i april 2002 (Dnr 000-1892/2001). Riktlinjerna har därefter reviderats fortlöpande.

1.2 Riktlinjernas syfte och tillämpning

Dessa riktlinjer är tillämpliga oavsett var i socialtjänstens organisation frågor om insatser enligt LSS och SoL för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning aktualiseras.

Syftet med riktlinjerna är att säkerställa rättssäkerhet och likabehandling i staden när det gäller utredning, bedömning och tillgång till de insatser som ska erbjudas från socialtjänstens sida. Riktlinjerna ska ge stöd och vägledning i det praktiska arbetet med att tolka lagstiftningen i de individuella behovsbedömningar som alltid ska göras.

Stadens riktlinjer utgör komplement till gällande lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd m.fl. De anknyter även till andra övergripande dokument såsom överenskommelser med landstinget och stadens program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2015 (Stockholm – en stad för alla). Vid prejudicerande domar t.ex. från Högsta förvaltningsdomstolen kompletteras riktlinjerna vid behov med information och eventuella rekommendationer.

2. Lagstiftning, föreskrifter, riktlinjer mm.

Nedan anges de vanligast förekommande lagarna och de av Inspektionen för vård och omsorgs föreskrifter, allmänna råd och handböcker som är tillämpliga vid handläggningen av insatser till personer med funktionsnedsättning. Dessutom nämns andra riktlinjer, tillämpningsanvisningar, policydokument och överenskommelser som riktlinjerna anknyter till.

2.1 Lagar och förarbeten

Riktlinjerna utgår främst från följande lagar och förarbeten:

- Förvaltningslagen (1986:223) FL
- Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS
- Förordning (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade
- Socialförsäkringsbalk (2010:110)
- Socialtjänstlagen (2001:453) SoL
- Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) HSL
- Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) OSL
- Personuppgiftslagen (1998:204) PUL
- Lag om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten (2001:454)
- Tryckfrihetsförordningen (1949:105) TF
- Föräldrabalk (1949:381) FB
- Lagen (2008:962) om valfrihetssystem, LOV
- Lagen (1998:620) om belastningsregister
- Lagen (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser till funktionshindrade barn

Motiveringen till införandet av LSS och assistansersättning finns i prop.1992/93:159 Stöd och service till vissa funktionshindrade. Till grund för propositionen ligger Handikapputredningens betänkanden SOU 1989:54, SOU 1990:2 och SOU1990:19 samt huvudbetänkandet 1991:46 Handikapp, Valfärd och Rättvisa. Förarbeten till viktigare ändringar i LSS finns i prop. 1996:535, 1999:819, 2000:1031, 2005/05:39 och 2009/10:176.

Nya socialtjänstlagen (2001:453), SoL, har sin grund i socialtjänstlagen (1980:620) från 1980 med de ändringar som genomförts under åren. De mer betydelsefulla lagändringarna har motiverats i prop. 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen. Förarbeten till den nya lagen finns i huvudsak i prop. 2001/01:80 och betänkanden SOU 1994:139 och SOU 1999:97.

2.2 Föreskrifter och allmänna råd samt handböcker

Här nämns några av Socialstyrelsens föreskrifter, allmänna råd och handböcker som är av betydelse vid handläggningen av insatser till personer med funktionsnedsättning:

- SOSFS 2002:9 Föreskrifter och allmänna råd om bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS
- SOSFS 2005:27 Föreskrifter om samverkan vid in- och utskrivning av patienter i slutenvård
- SOSFS 2006:5 Dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS
- SOSFS 2008:3 Handbok: Dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS (Socialstyrelsen 2008)
- SOSFS 2006:12 Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga
- SOSFS 2008:4 Ändring i allmänna råd (SOSFS 2006:12) om handläggning och dokumentation av handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och vuxna
- Handbok: Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga (Socialstyrelsen 2006)
- SOSFS 2007:7 Om kommunens skyldighet att lämna uppgifter till statistik om stöd och service till vissa funktionshindrade
- SOSFS 2007:9 Användning av begrepp och termer
- SOSFS 2007:10 Samordning av insatser för rehabilitering och rehabilitering
- SOSFS 2008:20 SOSFS 2008:20
- SOSFS 2008:2 Statsbidrag vid vissa studier för personer med funktionshinder m.m.
- SOSFS 2008:32 Om personalens kompetens vid handläggning och uppföljning
- SOSFS 2009:6 Bedömningen av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård
- SOSFS 2011:23 SOSFS 2012:10
- SOSFS 2009:22 Socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld
- SOSFS 2011:5 Lex Sarah – föreskrifter och allmänna råd
- Handbok för tillämpningen av bestämmelserna om lex Sarah
- SOSFS 2011:9 Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete
- Handbok Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete - Handbok för tillämpningen

- SOSFS 2012:6 av föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete
- SOSFS 2012:6 Bostad med särskild service för barn eller ungdomar enligt LSS – föreskrifter och allmänna råd
- Handbok: Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning – Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser (Socialstyrelsen 2012)
- SOSFS 2012:11 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende

2.3 Övriga riktlinjer

Stadens övriga riktlinjer kan ha betydelse för handläggningen av insatser till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning:

- Riktlinjer för handläggning av ärenden enligt SoL och LSS inom äldreomsorgen
- Riktlinjer för utredning, dokumentation mm inom stadens socialpsykiatri
- Riktlinjer för kontaktverksamhet enligt SoL, LSS och LVU
- Riktlinjer för familjevård för barn och ungdom
- Barn och ungdomsärenden - Riktlinjer för handläggning och dokumentation inom individ- och familjeomsorg
- Riktlinjer för egenavgifter för vuxna i hem för vård eller boende (HVB), familjehem mm
- Riktlinjer för handläggning av föräldrars ersättning till staden för placerade barn
- Riktlinjer för KBH
- Riktlinjer om stadsdelsnämndernas ärendeansvar för funktionshindrade
- Riktlinjer för lex Sarah

Riktlinjerna återfinns på socialförvaltningens intranät,
<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

2.4 Tillämpningsanvisningar

Följande tillämpningsanvisningar uppdateras årligen:

- Tillämpningsanvisningar för avgiftssystemet inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning
- Tillämpningsanvisningar för KBH (Kommunalt bostadsbidrag för personer med funktionsnedsättning)

2.5 Policydokument och övriga dokument

Riktlinjerna anknyter till följande dokument:

- Om stadens insatser till psykiskt funktionshindrade
- Stockholm – en stad för alla, program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016
- FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet
- Regeringens strategi för svensk funktionshinderspolitik 2011-2016
- FN:s barnkonvention.
- FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning
- Policy för samverkan och samordning av insatser till vuxna med utvecklingsstörning
- PM om fullmakter, Stadsledningskontorets juridiska avdelning
- PM om den enskildes rätt att påverka utformningen av insats, Stadsledningskontorets juridiska avdelning
- PM om bosättningskommunens och vistelsekommunens ansvar, Stadsledningskontorets juridiska avdelning
- **Stadens program för stöd till anhöriga**

2.6 Centrala överenskommelser

Följande överenskommelser finns mellan Stockholms stad, länets kommuner och Stockholms läns landsting i frågor som rör samverkan och ansvarsfördelning:

- Överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och Stockholms stad om hälso- och sjukvårdsansvar för äldre samt för personer med fysisk funktionsnedsättning, utvecklingsstörning eller autismspektrumtillstånd samt för personer med förvärvad hjärnskada eller annan kognitiv svikt
- Överenskommelse mellan Stockholms läns landsting, länets kommuner genom Kommunförbundet Stockholms län (KSL) och Försäkringskassan beträffande personer i behov av andningshjälp i hemmet

- Överenskommelse mellan länets kommuner genom KSL och Stockholms läns landsting (SLL) om gemensamma rutiner för hela länet för samverkan vid in- och utskrivning av patienter i slutenvård
- Överenskommelse mellan länets kommuner genom Kommunförbundet Stockholms län (KSL) och Stockholms läns landsting (SLL) om kostnadsfördelning mellan huvudmännen för logopedinsatser och medicinsk fotvård för personer som bor i särskilt boende
- Policy för samverkan och samordning av insatser till vuxna personer med utvecklingsstörning (VUS) mellan Stockholms läns landsting och Stockholm stad.
- Överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och länets kommuner genom Kommunförbundet Stockholms län (KSL) kring barn i behov av särskilt stöd (BUS)

3. Allmänna utgångspunkter

3.1 Svensk funktionshinderspolitik

En av utgångspunkterna för stadens riktlinjer är svensk funktionshinderspolitik och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Riktlinjerna syftar till att säkerställa att lagstiftningen för området tillämpas korrekt och rättssäkert så att LSS och socialtjänstlagen fungerar som de funktionshinderspolitiska verktyg som är avsikten. De funktionshinderspolitiska målen är:

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund
- att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet samt
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.

För att nå målen för politiken ska arbetet särskilt inriktas på att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionsnedsättning, att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionsnedsättning och att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

3.2 Centrala begrepp, termer och definitioner

Nedanstående termer och definitioner följer Socialstyrelsens Terminologiråds rekommendationer samt Inspektionen för vård och omsorgs föreskrifter och allmänna råd om användning av begrepp och termer SOSFS 2007:9.

Funktionsnedsättning: nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell förmåga. En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom eller annat tillstånd eller till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara av bestående eller av övergående natur.

Funktionshinder: begränsning som en funktionsnedsättning innebär i förhållande till omgivningen. Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer. Det handlar framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen.

Habilitering: insatser som ska bidra till att en person med medfödd eller tidigt förvärvad funktionsnedsättning, utifrån dennes behov och förutsättningar, utvecklar och behåller bästa möjliga funktionsförmåga samt skapar goda villkor för ett självständigt liv och ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Rehabilitering: insatser som ska bidra till att en person med förvärvad funktionsnedsättning, utifrån dennes behov och förutsättningar, återvinner eller behåller bästa möjliga funktionsförmåga samt skapar goda villkor för ett självständigt liv och ett aktivt deltagande i samhällslivet

3.3 Valfrihet

Stockholms stad tillämpar valfrihet enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV) för att ge den enskilde möjlighet att välja vilken utförare som ska utföra vissa insatser enligt SoL och LSS. Genom stadens valfrihetssystem erbjuds personer med funktionsnedsättning i Stockholms stad möjlighet att själva välja utförare. Det gäller dels insatserna bostad med särskild service för barn, ungdomar och vuxna, daglig verksamhet och korttidsvistelse i korttidshem enligt LSS, dels ledsagarservice och avlösarservice enligt LSS samt hemtjänst, ledsagning och avlösning enligt SoL. Hemtjänst i assistansliknande form omfattas av stadens valfrihetssystem för hemtjänst.

3.4 Tillgänglighet och bemötande

Frågor om bemötande och tillgänglighet är särskilt viktiga att uppmärksamma under utredningen. Det kan ha avgörande betydelse för en persons möjlighet att komma till tals och utöva inflytande över planerade och beslutade insatser, men också för kvaliteten i utredningen. Barn, ungdomar och vuxna som ansöker om insatser och bistånd till följd av funktionsnedsättning ska ges ett gott bemötande under tillgängliga former.

Bemötandet kan behöva anpassas med hänsyn till den enskildes funktionsnedsättning eller om han eller hon talar ett annat språk. Det finns exempelvis funktionsnedsättningar som berör förmågan att kommunicera och där samtal måste genomföras med detta som utgångspunkt och med det stöd som krävs. Personer med kognitiva svårigheter kan ibland ha svårt att förstå och minnas information eller att koncentrera sig längre stunder. Det kan finnas hinder i den fysiska miljön som måste undanröjas. Personer som har en syn- eller hörselskada eller som inte talar svenska kan behöva hjälp med tolkning. Det är viktigt att handläggaren utgår från varje persons faktiska förutsättningar.

Handläggaren behöver därför ha grundläggande kunskaper om funktionsnedsättningar och deras konsekvenser samt om behovet av stöd och hur stödet bör utformas. En handläggare kan inte ha ingående kunskaper om alla funktionsnedsättningar. Men det är nödvändigt att känna till hur och var man kan söka fördjupad kunskap.

3.5 Barnperspektiv i handläggningen

All verksamhet som rör barn med funktionsnedsättning ska vila på de grundläggande bestämmelserna i FN:s barnkonvention och gällande svensk lagstiftning.

Med barn avses i riktlinjerna minderåriga barn 0-18 år. I utredningen av barns behov av insatser till följd av funktionsnedsättning kan även stadens riktlinjer för handläggning och dokumentation i barn- och ungdomsärenden vara tillämpliga.

3.5.1 FN: s barnkonvention

I FN:s barnkonvention finns bland annat bestämmelser som anger olika rättigheter som barn har. Fem grundläggande principer är:

Alla barn har lika värde och samma rättigheter.

Barn får inte diskrimineras i förhållande till vuxna eller andra grupper av barn och ska skyddas mot diskriminering.

Barnets bästa ska komma i första hand, vid alla slags åtgärder och beslut som berör barnet. All planering och alla beslut ska innefatta en prövning av barnets bästa.

Alla barn har rätten till livet och att få utvecklas till en trygg individ.

Respekt för barnets åsikter. Barn har rätt att föra sin egen talan, att bli tagna på allvar och bli lyssnade på. Barn ska ges möjlighet till inflytande i frågor som rör dem. Barn har ingen skyldighet att ha eller bilda en egen åsikt, och ingen kan tvinga ett barn att avslöja sina tankar eller åsikter, men det får inte finnas hinder för barnet att uttrycka dem.

Föräldrars gemensamma ansvar. Barnets föräldrar har det grundläggande ansvaret för barnets utveckling. Konventionen understryker att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling och att även föräldrarna ska följa principen om barnets bästa i sin föräldraroll.

Enligt barnkonventionen ska barn med funktionsnedsättning få möjlighet till ett fullvärdigt och anständigt liv under villkor som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället. Barnet och de som ansvarar för dess omvårdnad ska få det bistånd som är lämpligt med hänsyn till barnets tillstånd och föräldrarnas förhållanden eller förhållandena hos andra som tar hand om barnet. Av konventionen framgår också att det ska säkerställas att barn med funktionsnedsättning har tillgång till och får undervisning och utbildning, hälso- och sjukvård, habilitering, förberedelser för arbetslivet och möjligheter till rekreation på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga individuella utveckling och integrering i samhället.

3.5.2 Barnperspektiv i LSS och SoL

I LSS och SoL finns bestämmelser som svarar mot barnkonventionen. När en åtgärd eller insats rör ett barn ska enligt 6 a § LSS och 1 kap. 2 § SoL barnets bästa särskilt beaktas. Bestämmelserna är avsedda att stärka barns ställning och innebär att när en åtgärd eller insats rör ett barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Barnets

åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (8 § LSS och 11 kap 10 § SoL).

Det finns flera lagar som rör barns välbefinnande och ett barn som omfattas av LSS måste fortfarande få tillgång till det stöd och skydd som annan lagstiftning innehåller.

Bestämmelserna om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals i LSS och SoL har betydelse för handläggning och beviljande av insatser, för planering och genomförande av beviljade insatser samt för uppföljning, tillståndsgivning och tillsyn.

3.5.3 Barnperspektiv i handläggningen

Barn med funktionsnedsättning är i första hand barn. När man är barn förändras livssituationen hela tiden och grunden läggs till den egna identiteten, självbilden och självkänslan. Därför har barn och ungdomar ett annat behov av stöd än vuxna.

Barnets bästa

Vid insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn med funktionsnedsättning ska särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. LSS är en rättighetslag vilket innebär att den som begärt en insats enligt lagen har rätt att få den beviljad om de krav som gäller för insatsen är uppfyllda. I de allra flesta fall sammanfaller en begärd insats med vad som är bäst för barnet. Det kan ändå tänkas att en situation uppstår där en ansökan om insats enligt LSS från en vuxen som berör ett barn inte överensstämmer med barnets bästa. Normalt utgör detta *inte* grund för att kunna avslå den begärda insatsen med hänsyn till barnets bästa (prop. 2009/10:176). Däremot bör det finnas möjlighet att se till barnets bästa på andra sätt, t.ex. i utformningen av utförandet av insatsen eller med annat stöd.

Barns rätt att komma till tals

Barnets inställning ska så långt som möjligt klarläggas under utredningen och barnets vilja beaktas med hänsyn till ålder och mognad. Beroende på vad som bedöms bäst för det enskilda barnet i förhållande till ålder, mognad och tidigare kunskaper kan det ibland innebära att information inte ska ges, eller att bara viss information ges. För att kunna uttrycka sin inställning måste barnet få relevant information om den aktuella insatsen och om

det finns möjlighet att välja insatser samt om vilka följder som olika insatser kan tänkas få.

Ibland kan eller vill inte barnet framföra sin åsikt. I ett sådant läge ska barnets inställning så långt som möjligt klarläggas på annat sätt (11 kap. 10 § SoL). Det kan exempelvis ske genom att inhämta uppgifter från barnets närstående eller någon annan företrädare för barnet eller från dokumentation av vad barnet tidigare har framfört.

Barnets synpunkter och önskemål ska inhämtas i samtal med barnet eller med barnets vårdnadshavare. Det är alltid *frivilligt* för barnet att redogöra för sin inställning, barnet ska ges *möjlighet* att uttrycka åsikter. Bestämmelsen innebär inte heller någon rätt för handläggaren att tala med barnet mot föräldrarnas vilja. Om barnet *inte* har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma ligger det inom vårdnadshavarnas bestämmanderätt att avgöra om samtal med barnet kan äga rum. Om barnet har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma om sin medverkan, är det barnet som avgör om något samtal ska hållas.

Det är viktigt att anpassa informationen och dokumentationen så att barnet och barnets föräldrar kan förstå det som sägs eller skrivs. Även om det är vårdnadshavaren som begär insatser enligt LSS för barn under 15 år (8 § LSS) ska barnets önskemål och synpunkter inhämtas. Barn som fyllt 15 år kan själv ansöka om insatser. För mer ingripande insatser krävs också vårdnadshavarnas ansökan.

Dokumentation av barnets bästa och barnets rätt att komma till tals

Det ska dokumenteras på vilket sätt barnets bästa har beaktats under utredningen och när beslut om insats fattas.

Dokumentationen ska innefatta barnets berättelse och önskemål samt en analys av vad som är bäst för det här barnet.

Det ska även dokumenteras hur barnet har kommit till tals, vilken information som har lämnats, barnets inställning, **eller om barnet inte har velat eller kunnat klargöra sin inställning**, föräldrarnas uppfattning och handläggarens bedömning. **I DUR FH för barn och ungdom finns specifika rubriker i utredningsmallen för att tydliggöra barnets inställning till insatsen, vårdnadshavarnas uppfattning mm. Handläggaren väger sedan in dessa aspekter i bedömningen där barnets bästa ska beaktas.**

I beställningen av insats ska handläggaren ange om särskilda krav ställs på utförningen av insatsen med hänsyn till barnets bästa och för att barnet ska komma till tals och vara delaktig under genomförandet av insatsen.

Handläggaren ska även följa upp hur barnets bästa och barnets rätt att komma till tals beaktas under insatsens genomförande.

3.5.4 Registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn

Av lagen (2010:479) om registerkontroll framgår att den som bedriver verksamhet som omfattar stöd- och serviceinsatser enligt LSS till barn med funktionsnedsättning inte får anställa någon utan att först kontrollera registerutdrag enligt 1 § lagen (1998:620) om belastningsregister. Med barn avses personer under 18 år. Skyldigheten omfattar även den som bedriver verksamhet som ger insatser enligt LSS *både* till barn och vuxna. Bestämmelserna ska däremot inte tillämpas på föräldrar som ska utföra insatser åt sitt eget barn. Se även kap 12.9 om registerkontroll.

3.5.5 Barnperspektiv i samverkan med andra

Barn med funktionsnedsättning har ofta behov av insatser och specialkompetens från flera verksamheter, t ex socialtjänst, förskola och skola, habilitering och annan hälso- och sjukvård samt råd och stöd enligt LSS. Handläggare Handläggaren ska uppmärksamma om ett barn har behov av insatser från andra huvudmän eller från andra delar av socialtjänsten och samverka så att olika insatser till barnet samordnas på ett ändamålsenligt sätt. Samtycke till samverkan och samordnad planering av insatser ska alltid inhämtas från barnets föräldrar. I de fall samtycke till informationsöverföring inte ges kan samverkan ske genom utbyte av metod- och sakkunskap (konsultation) såvida det inte finns en anmälningssituation.

3.5.6 Stöd till föräldrar, vårdnadshavare m.fl.

Ur ett barnperspektiv är det även viktigt att beakta föräldrars eller anhörigas behov av stöd och avlösning, bland annat för att få möjlighet till avkoppling och kunna utträta sysslor utanför hemmet. Omvårdnadsarbetet för barn med funktionsnedsättning kan vara mer omfattande än vad som är att betrakta som ”normalt” föräldransvar. Det är som huvudregel detta merarbete

som bedöms i biståndshandläggningen. Det lagliga föräldraansvaret kvarstår.

Behovet av avlösning och avkoppling till följd av ett barns funktionsnedsättning kan variera över tid och se olika ut hos olika föräldrar. Behovet måste därför bedömas individuellt. Vid behov kan kompletterande insatser ges, i första hand med beslut enligt SoL. Om föräldrarna har fler barn ska även dessa barns behov vägas in i bedömningen.

Behov av avlösning och avkoppling kan tillgodoses med stöd av såväl SoL som LSS. Det är viktigt att uppmärksamma behovet av stöd och avkoppling också i ett längre perspektiv. Se även kap 3.6 om kommunens skyldighet att erbjuda stöd till anhöriga enligt 5 kap 10 § SoL.

3.5.7 Föräldrar med funktionsnedsättning som behöver stöd

Socialtjänsten har ett ansvar när det gäller att möjliggöra för personer med funktionsnedsättning att vara föräldrar. När en person med funktionsnedsättning som har vårdnadsansvar för barn ansöker om insatser enligt SoL eller LSS är det viktigt att beakta behovet och utformningen av insatser även ur ett barnperspektiv. Ur ett barnperspektiv är det t.ex. angeläget att begränsa antalet personer som ger omvårdnad, stöd och service i den enskildes hem.

Om den enskilde utöver behovet av insatser som avser funktionsnedsättningen, har behov av stöd i sin föräldraroll, ansvarar individ- och familjeomsorgen för att utreda hur behovet lämpligast kan tillgodoses. I en sådan situation är en nära samverkan mellan ansvariga verksamheter i stadsdelsnämnden nödvändig.

3.5.8 Brister i omsorgen

Ibland kan andra omständigheter än barnets funktionsnedsättning aktualisera åtgärder från socialtjänsten för att tillgodose barnets behov av sådant skydd och stöd som normalt åligger föräldrar. Frågor som rör brister i föräldrars omsorg om ett barn med funktionsnedsättning ska alltid utredas inom individ- och familjeomsorgen. En anmälan enligt 14 kap 1 § SoL ska aktualiseras i dessa fall.

I tveksamma fall rekommenderas att individ- och familjeomsorgen konsulteras. Situationer där barn är i behov av insatser både till följd av en funktionsnedsättning och brister i föräldrarnas omsorg ska lösas i samverkan mellan ansvariga verksamheter i stadsdelsnämnden.

För barn med funktionsnedsättning som omhändertas enligt LVU gäller generellt att samverkan måste utgå från den kompetens och delegation som finns inom respektive verksamhetsområde. Barn och ungdomar som vårdas med stöd av SoL och LVU kan samtidigt erhålla insatser enligt LSS. Individ- och familjeomsorgen har dock det formella huvudansvaret för barn som vårdas med stöd av LVU.

3.5.9 När barn placeras utanför hemmet

I ärenden där barn med funktionsnedsättning placeras utanför hemmet rekommenderas att en gemensam vårdplan och genomförandeplan om möjligt upprättas med individ- och familjeomsorgen oavsett om placeringen sker med stöd av LSS, SoL eller LVU. En god samverkan med föräldrarna och barnet ska eftersträvas. Vidare ska barnets skola kontaktas efter att samtycke inhämtats för att säkerställa planeringen av barnets skolgång.

När barn beviljas boende i familjehem eller bostad med särskild service enligt 9 § 8 LSS ska de kunskaper och metoder som används inom individ- och familjeomsorg när barn placeras utanför hemmet med stöd av socialtjänstlagen tillämpas rörande exempelvis uppföljning och umgänge med föräldrar.

I samverkan kring barn med funktionsnedsättning som omhändertas enligt LVU gäller generellt att samverkan måste utgå från den kompetens och delegation som finns inom respektive verksamhetsområde.

Se även Riktlinjer för handläggning och dokumentation i barn- och ungdomsärenden på socialförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

3.5.10 BBIC

Enligt stadens riktlinjer för handläggning och dokumentation inom individ- och familjeomsorgen ska BBIC (Barns Behov I Centrum) användas vid utredningar som rör barn och unga. BBIC är ett nationellt utrednings- och uppföljningssystem som syftar till

att sätta barnets bästa i fokus i allt arbete som rör barn och unga.

När det gäller barns behov av stöd och insatser till följd av funktionsnedsättning ska DUR användas i utredningsarbetet.

BBIC kan utgöra stöd i tillämpliga delar under utredningsarbetet.

3.6 Skyldighet att erbjuda stöd och avlösning

Enligt 5 kap 10 § SoL är ansvarig nämnd skyldig att erbjuda stöd och avlösning för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är äldre, eller som stödjer en närstående som är långvarigt sjuk eller har funktionshinder. Syftet är framför allt att minska anhörigas fysiska och psykiska belastning (prop. 2008/09:82). Med närstående avses i detta sammanhang den enskilde.

Genom stödet kan anhöriga få en förbättrad livssituation så att risken för ohälsa minskas. Anhörigas behov av stöd eller avlösning ska uppmärksammas *på ett tidigt stadium* i ärenden som rör barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. Det är viktigt att stödet anpassas till målgruppen och anhörigas individuella behov. Förhållningssätt och bemötande ska vara förtroendeingivande och stödjande. Stödet kan erbjudas individuellt, i grupp eller genom generella insatser. Det kan erbjudas som service och som individuellt bistånd.

Den enskilde som har insatser enligt SoL eller LSS på grund av funktionsnedsättning kan för anhörigs räkning ansöka om individuellt stöd som bistånd enligt SoL. Om den anhörige önskar få insatser som är direkt anpassade till hans eller hennes behov kan en egen ansökan om stöd göras. Det finns inga begränsningar när det gäller vilket stöd den anhörige kan ansöka om, men det förutsätter medgivande från den enskilde om denne berörs. **En anhörig som vill ansöka om stöd för egen del ska vända sig till den egna stadsdelsnämnden eller kommunen med sin ansökan.**

Beslut om bistånd i form av individuellt anpassat stöd till den anhörige fattas enligt 4 kap 1 § SoL. **Beslutet registreras under ”Övrigt beslut – anhörigstöd” i Paraplysystemet.**

Exempel på bistånd som den enskilde kan ansöka om för att samtidigt underlätta för anhöriga är bl.a. avlösning och korttidsboende, men även ledsagning, sysselsättning och dagverksamhet till den enskilde kan innebära stöd och avlösning för anhöriga.

I 9 § LSS finns insatser som syftar till att underlätta för personer som tillhör lagens personkrets och deras anhöriga, t.ex. avlösarservice, korttidsvistelse och korttidstillsyn för ungdomar över 12 år, men också ledsagarservice och daglig verksamhet kan indirekt ge stöd och avlösning. Det är endast den enskilde som kan begära insatser enligt LSS.

Se vidare Socialstyrelsens Meddelandeblad Maj 2010 Stöd till anhöriga som service eller behovsprövad insats - handläggning och dokumentation.

3.7 Samverkans- och samordningsansvar

Handläggaren har ett ansvar för att samverka med andra huvudmän och myndigheter under utredningens gång. Om den enskilde har behov av andra insatser än de som kommunen svarar för ska handläggaren vara behjälplig med information om vart han eller hon kan vända sig.

Kommunen ska enligt 15 § LSS informera om lagstiftningens mål och medel. Det förutsätter enligt förarbetena att den enskilde och dennes närstående får uttömmande svar och väl anpassad information som underlag för sina ställningstaganden.

Av specialmotiveringen till 15 § 2 LSS (prop. 1992/93:159 s 184) framgår att:

Den som tillhör personkretsen i denna lag har ofta ett sammansatt behov av stöd som kräver insatser av flera olika samhällsorgan. Kommunen har till uppgift att verka för att de personer som tillhör personkretsen får sina olika behov tillgodosedda.

Det innebär att handläggaren efter samtycke från den enskilde ska verka för att få kunskap om andra myndigheters åtgärder. Till kommunens uppgifter hör också att verka för att de som omfattas av lagen får tillgång till arbete eller studier och att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt (15 § p 4 och 5).

Av socialtjänstlagen framgår att socialnämnden ska planera sina insatser för människor med fysiska och psykiska funktionshinder och informera om vilka insatser socialtjänsten kan erbjuda. I planeringen ska kommunen samverka med landstinget och med andra samhällsorgan och organisationer (5 kap 8 § SoL).

Behov av samverkan och samordning av insatser ska alltid uppmärksammas och tillgodoses. Det ställer krav på gemensamma rutiner mellan kommun och landsting, se även kap 3.7.1 - 3.7.3 nedan, samt kap 7.1 Planer för genomförande och samordning av insatser.

3.7.1 BUS-överenskommelsen

BUS står för samverkan kring barn i behov av särskilt stöd och är en överenskommelse mellan landstinget och länets kommuner genom Kommunförbundet (KSL). **BUS-överenskommelsen syftar till att tydliggöra ansvaret och att beskriva gemensamma utgångspunkter och samverkansstrukturer för länets kommuner och landstinget för att barn i behov av särskilt stöd ska få de insatser de behöver och har rätt till. I de fall lagar och föreskrifter inte ger tydlig vägledning om ansvarsgränser ska frågan lösas genom samverkan och överenskommelser mellan huvudmännen och verksamheterna. För mer information, se www.ksl.se.**

3.7.2 VUS-policy

En policy för samverkan och samordning av insatser till vuxna personer med utvecklingsstörning (VUS) har antagits av kommunfullmäktige 2010-02-01. Policyn är gemensam för staden och landstinget med utgångspunkt från Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd 2007:10 och SOSFS 2008:20.

3.7.3 Samverkan kring personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

Personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, såväl barn, ungdomar som vuxna, har ofta behov av samordning av sina insatser, vilket ställer krav på goda rutiner för samverkan med andra verksamhetsområden och andra huvudmän.

Målgruppen kan vara svår att avgränsa eftersom neuropsykiatriska funktionsnedsättningar omfattar ett flertal olika diagnoser. En person kan ha fler än en neuropsykiatrisk diagnos. Stora skillnader i svårigheter mellan olika personer som har fått samma diagnos förekommer också. Likaså har personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning oftare psykiatriska diagnoser av olika slag såsom ångest och depressioner än andra. Finns både psykiatrisk och neuropsykiatrisk problematik krävs samverkan mellan berörda verksamhetsområden i

stadsdelsnämnden samt med psykiatri, beroendevård, habilitering m.fl. efter samtycke.

Varje stadsdelsnämnd bör, med utgångspunkt från den egna organisationen, ha rutiner för hur samverkan och handläggning som rör barn, ungdomar och vuxna med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning ska gå till. Samarbetsformer och arbetssätt för samordning av insatser för att målgruppen inte ska drabbas av sociala och psykiatriska problem behöver utvecklas.

3.7.4 Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk innehåller utökade rättigheter för samer, sverigefinnar och tornedalingar att använda det egna minoritetsspråket inom och utom förvaltningsområdet för det egna språket. Även minoriteterna judar och romer ges ett visst ökat inflytande.

Bestämmelserna innebär bland annat att den enskilde har rätt använda finska, meänkieli respektive samiska vid sina muntliga och skriftliga kontakter med en förvaltningsmyndighet som geografiskt helt eller delvis sammanfaller med minoritetsspråkets förvaltningsområde (8 §). Detta gäller i ärenden där den enskilde är part, eller ställföreträdare för part, om ärendet har anknytning till förvaltningsområdet. Av 6 § framgår att Stockholms stad är en av de kommuner som ingår i förvaltningsområdet för finska.

3.7.5 Asylsökande m fl.

I lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA) finns vissa bestämmelser om bistånd till asylsökande m.fl. Om en person med funktionsnedsättning som omfattas av LMA ansöker om bistånd för särskilda behov som inte täcks av LMA är kommunen skyldig att pröva den enskildes behov enligt SoL, med undantag för bistånd för försörjning, där behovet tillgodoses genom LMA. Under vissa förutsättningar kan anmälan göras till Migrationsverket.

För rätt till insatser enligt 9 § LSS ställs krav på bosättning i den ansvariga kommunen. Om sådan saknas får ansökan avslås. Behovet av insatser av motsvarande karaktär får i stället prövas enligt 4 kap. 1 § SoL. Vistelsekommunen står för kostnaden om den enskilde har rätt till insatser, men kan söka statsbidrag för asylsökande med flyktingstatus.

Så snart ett ärende rör en person med funktionsnedsättning med utländsk härkomst som kan antas ha flyktingstatus kan stadens statsbidragshandläggare efter samtycke från den enskilde kontaktas för kontroll av flyktingstatus och ansökan om statsbidrag.

På Migrationsverkets hemsida finns en samlad information som berör kommuner och landsting i frågor om asylsökande m fl., personer med uppehållstillstånd och ensamkommande barn av utländsk härkomst som befinner sig i Sverige utan vårdnadshavare. Här finns också information om statliga ersättningar till kommuner och landsting samt informationsmaterial och blanketter.

För mer information, se www.migrationsverket.se samt riktlinjer om ensamkommande flyktingbarn.

4. Verksamhetens mål

4.1 Allmänna mål i LSS

Målet med LSS enligt lagens förarbeten är att människor med omfattande funktionsnedsättning ska kunna skapa sig ett värdigt liv, så likt andra människors som möjligt och i gemenskap med andra människor. Enligt 5 § LSS ska verksamhet enligt lagen främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet, med målet att den enskilde får möjlighet att leva som andra.

De insatser som ges ska utformas så att de stärker den enskildes möjlighet att leva ett självständigt och oberoende liv och att delta aktivt i samhällslivet. Insatserna ska också utformas så att de svarar mot den enskildes aktuella situation.

För att målen i LSS ska kunna nås ska insatserna anpassas efter den enskildes behov som kan variera i livets olika skeden. Den enskilde ska ha ett direkt inflytande över planeringen, utformningen och genomförandet av insatserna.

Kontinuitet, tillgänglighet, samordning och varaktighet ska karaktärisera insatserna. Det är särskilt viktigt att uppmärksamma när det gäller personer med omfattande funktionsnedsättning som är beroende av flera stödinsatser. Personer som har begränsade möjligheter att kunna uttrycka sin vilja och svårt att utöva något inflytande ska kunna få stöd och hjälp med detta, t.ex. genom en företrädare såsom god man.

Det övergripande syftet med insatser enligt lagen är att skapa så jämlika villkor som möjligt mellan människor med funktionsnedsättning och andra människor. I detta avseende har socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen inte bedömts tillräckliga.

Insatserna ska förebygga och minska följderna av funktionsnedsättning. Barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska ges förutsättningar för en god fysisk och psykisk utveckling, dvs. erhålla uppväxtvillkor som betraktas som goda för alla barn och ungdomar. Insatser till vuxna personer ska grundas på behov som den enskilde själv anser är angelägna för att kunna leva ett så självständigt och oberoende liv som möjligt. Andra viktiga utgångspunkter är anhörigas behov av att kunna leva ett aktivt och tryggt liv. Föräldrar till barn med funktionsnedsättning ska kunna förvärvsarbeta, ha kontakt med vänner och kunna utöva intressen utanför hemmet. Ungdomars behov av frigörelse och vuxnas behov av vuxenrelationer till sina närstående ska beaktas. Detta förutsätter att den enskilde och dennes närstående får uttömmande och väl anpassad information för sina ställningstaganden (prop.1992/93:159 s. 50-51).

LSS är en utpräglad rättighetslag som har tillkommit som ett komplement till annan lagstiftning. LSS innebär alltså inte någon inskränkning i rätten till bistånd enligt socialtjänstlagen eller till hälso- och sjukvård för de som omfattas av lagen.

Genom insatser enligt LSS ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor, vilket ska motsvara vad som är goda levnadsvillkor för människor i samma ålder som den enskilde och som inte har någon funktionsnedsättning.

4.2 Allmänna mål i SoL

Socialtjänstlagens mål är att främja en utveckling som syftar till jämlikhet i levnadsvillkor, solidaritet och trygghet. Verksamheten ska syfta till att öka den enskildes möjligheter att ta del av samhällets gemenskap och förebygga uppkomsten av social ohälsa och begränsa den enskildes behov av stöd och hjälp. Socialtjänsten ska särskilt inrikta sig på att frigöra och utveckla enskildas egna resurser utan att ta över den enskildes eget ansvar. Självbestämmande och integritet betonas.

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan tillgodose dem på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin

försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv. **Vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas.**

Utöver de allmänna målen innehåller socialtjänstlagen särskilda bestämmelser för olika grupper. Socialtjänsten ska bland annat verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra. Socialtjänsten ska även medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning och får bo på ett sätt som är anpassat efter den enskildes behov av särskilt stöd. Kommunen ska därför inrätta bostäder med särskild service för de i målgruppen som behöver det (5 kap 7 § SoL).

Socialtjänstlagen är en ramlag. Genom bistånd enligt lagen ska den enskilde tillförsäkras en skälig levnadsnivå.

Med "livsföring i övrigt" avses alla de behov som den enskilde kan ha för att uppnå en skälig levnadsnivå och som inte omfattas av försörjningsstödet. Vilka insatser som ingår i begreppet bedöms individuellt i varje enskilt fall (prop. 2000/01:80 s. 92).

Bedömningen av skälig levnadsnivå när det gäller livsföringen i övrigt för gruppen människor med funktionshinder enligt 5 kap 7 § SoL ska ta sin utgångspunkt i vad som är skäligt för att människor med funktionsnedsättning ska kunna delta i samhällets gemenskap och leva som andra. Den individuella bedömningen ska därför klargöra vad som krävs för att den enskilde ska uppnå skälig levnadsnivå i bemärkelsen att trots sin funktionsnedsättning kunna delta i samhällets gemenskap och leva som andra. I bedömningen ska även vägas in vad som krävs för att den enskilde ska kunna frigöra och utveckla sina egna resurser enligt 1 kap 1 § SoL. Den enskildes individuella situation ska jämföras med situationen för andra människor utan funktionsnedsättning i samma ålder. Om den sökta insatsen rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas.

Många människor med funktionsnedsättning har ett långvarigt och ibland livslångt behov av bistånd enligt SoL i form av insatser såsom hemtjänst, bostad med särskild service, ledsagning m.fl. Detta ska vägas in i den individuella skälighetsbedömningen. Stödets kvalitet och omfattning ska leda till att den enskildes behov uppfylls.

Vid prövningen av behovet av bistånd för livsföringen i övrigt enligt 4 kap 1 § SoL får hänsyn inte tas till den enskildes ekonomiska förhållanden om rätten att ta ut avgifter för biståndet regleras i 8 kap SoL.

5. God kvalitet i verksamheten

God kvalitet i socialtjänstens verksamhet för personer med funktionsnedsättning kan beskrivas med utgångspunkt i LSS och SoL och de övergripande målen och de grundläggande värderingarna för respektive lag. God kvalitet innefattar också att verksamheten bedrivs så att de krav som följer av andra författningar som gäller för socialtjänsten uppfylls. Socialstyrelsen har meddelat föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematisk kvalitetsutveckling (SOSFS 2011:9).

5.1 God kvalitet i LSS

Av 6 § LSS framgår att verksamheten ska vara av god kvalitet, och att kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande ska utvecklas och säkras. Kravet på god kvalitet gäller både i offentlig och enskilt bedriven verksamhet och i såväl myndighetsutövning som i de insatser som ska utföras. För verksamheten ska det finnas den personal som behövs för att ett gott stöd och en god service och omvårdnad ska kunna ges. Verksamheten ska bedrivas i samarbete med andra berörda samhällsorgan och myndigheter. Den ska vara grundad på respekt för den enskildes rätt till självbestämmande och integritet. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över de insatser som ges.

Verksamhetens mål och allmänna inriktning ska vara att främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som omfattas av lagen (5 § LSS). Målet enligt 5 § LSS ska vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra. I 7 § LSS anges en kvalitetsnivå på de insatser som tillhandahålls. Genom de särskilda insatserna i LSS ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor. Vidare ska insatserna vara varaktiga och samordnade, och anpassade till mottagarens individuella behov. Insatserna ska dessutom vara utformade så att de är lättillgängliga för de personer som behöver dem och stärker förmågan att leva ett självständigt liv. Det ska finnas en överensstämmelse mellan verksamhetens mål och de mål som anges i LSS och verksamheten ska uppfylla de bestämmelser som LSS anger.

Det finns enligt förarbetena till kvalitetsparagrafen i LSS vissa allmänt vedertagna kriterier för god kvalitet. Att ta hänsyn till barns särskilda behov och förutsättningar är exempel på ett sådant.

5.2 God kvalitet i SoL

Av 3 kap. 3 § SoL framgår att insatser inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet, det ska finnas personal med lämplig utbildning och kvaliteten i verksamheten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. Kravet på god kvalitet gäller i både privat och offentlig verksamhet inom socialtjänsten och i såväl myndighetsutövning som i de insatser som ska utföras. Portalparagrafen i SoL slår fast att socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet samt att socialtjänstens arbete och utformning av insatser alltid ska utgå från den enskildes behov och livssituation. När åtgärder rör barn ska hänsyn till vad barnets bästa kräver särskilt beaktas. I förarbetena anges andra nödvändiga faktorer för god kvalitet, såsom rättssäkerhet, medinflytande och en lättillgänglig vård och service.

5.3 Skälig levnadsnivå respektive goda levnadsvillkor

Vid bedömning om den enskilde har rätt till bistånd enligt 4 kap 1 § SoL används begreppet *skälig levnadsnivå*. Den enskilde har rätt till bistånd enligt SoL om

- behov föreligger
- behovet inte kan tillgodoses på annat sätt
- biståndet behövs för att den enskilde ska tillförsäkras en skälig levnadsnivå

Vid bedömning om den enskilde har rätt till insatser enligt 9 § LSS används begreppet *goda levnadsvillkor*. Den enskilde har enligt 7 § LSS rätt till insatser enligt LSS om

- han eller hon tillhör någon av lagens tre personkretsar
- behov föreligger
- behovet faktiskt inte tillgodoses på annat sätt
- insatserna behövs för att den enskilde ska tillförsäkras goda levnadsvillkor

Begreppen skälig levnadsnivå respektive goda levnadsvillkor beskrivs inte närmare av lagstiftaren. Vägledning får i stället hämtas i förarbeten och praxis.

Se även kap. 4 där målen för lagstiftningarna redovisas.

Begreppen kan bland annat förklaras genom de olika utgångspunkterna för respektive lag, där LSS ofta avser livslånga behov hos personer med de största funktionsnedsättningarna. Syftet är att personer som tillhör lagens personkrets ska uppnå samma levnadsvillkor som människor utan funktionsnedsättning. LSS är en pluslag till socialtjänstlagen vilket markerar en skillnad i kvalitetsnivå. Samtidigt är utgångspunkten för socialtjänstens mål i 1 kap 1 § SoL bland annat att främja människors jämlikhet i levnadsvillkor. Det framgår vidare i 5 kap 7 § SoL att socialnämnden ska verka för att människor med funktionsnedsättning får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra.

Som exempel på skillnader mellan LSS och SoL brukar nämnas att det finns en högre kvalitetsnivå i LSS jämfört med SoL. Med den högre kvalitetsnivån i LSS avses framför allt den starkare rätten till insatser som är preciserade i lagen (9 § 1-10 LSS). Vidare avses kravet på kontinuitet i LSS, vilket kan påverka längden på ett beslut, och att den enskilde enligt förarbetena har en större möjlighet att påverka insatsernas utformning jämfört med SoL. För att illustrera det sistnämnda kan personlig assistans jämföras med hemtjänst. Personlig assistans ger den enskilde stora möjligheter att själv välja assistenter, vilken assistans som ska ges och var den ska ges, t.ex. hemma, ute på stan, på arbetsplatsen eller hos vänner. När det gäller hemtjänst är innehållet i hjälpen fastställt i biståndsbeslutet och möjligheten att påverka när hjälpen ges och av vem ser annorlunda ut.

En annan skillnad mellan SoL och LSS gäller regler för avgifter. Insatser enligt LSS kan inte avgiftsbeläggas. För mer information se tillämpningsanvisningar för stadens avgiftssystem för personer under 65 år på socialförvaltningens intranät under Riktlinjer/Funktionsnedsättning <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

5.4 Lex Sarah

I SoL och LSS finns bestämmelser som reglerar vissa skyldigheter för anställda och de som bedriver verksamhet när det gäller missförhållanden och påtaglig risk för missförhållanden i verksamheten. Skyldigheterna gäller både i kommunalt och yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet samt i verksamhet vid Statens institutionsstyrelse. Lex Sarah är en del av det systematiska kvalitetsarbetet som enligt 3 kap 3 § SoL och 6 §

LSS ska bedrivas (Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete, SOSFS 2011:9). Syftet med lex Sarah är att verksamheten ska utvecklas och att missförhållanden ska förebyggas samt, om de ändå uppstår, rättas till (prop. 2009/10 131). Målet är att den enskilde får insatser av god kvalitet och skyddas från missförhållanden.

Bestämmelserna om lex Sarah återfinns i 7 kap 6 § och 14 kap 2-7 §§ SoL, i 23 e § och 24 a-g §§ LSS samt i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2011:5. Se även Socialstyrelsens Meddelandeblad Nr 6/2011 och [deras handbok för tillämpningen av bestämmelserna om lex Sarah \(2013\)](#). Se även [stadens riktlinjer för lex Sarah](#).

5.4.1 Att medverka till god kvalitet och rapportera

missförhållanden och påtaglig risk för missförhållanden

Av 14 kap 2 § SoL och 24 a § LSS framgår att var och en som fullgör uppgifter inom socialtjänsten, vid Statens institutionsstyrelse eller enligt LSS ska medverka till att den verksamhet som bedrivs och de insatser som ges är av god kvalitet. Den som uppmärksammar eller får kännedom om ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande som rör den som får, eller kan komma i fråga för, insatser inom verksamheten, ska genast rapportera detta till berörd nämnd. Rapporteringsskyldigheten gäller också den som handlägger ärenden enligt socialtjänstlagen och LSS. I yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet fullgörs rapporteringsskyldigheten till den som bedriver verksamheten. Ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande ska dokumenteras, utredas och avhjälpas eller undanröjas utan dröjsmål.

5.4.2 Anmälan om allvarligt missförhållande eller påtaglig risk för allvarligt missförhållande

Ett allvarligt missförhållande eller en påtaglig risk för ett allvarligt missförhållande ska snarast anmälas till [Inspektionen för vård och omsorg](#). Anmälan ska göras av socialnämnden, eller, i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet, av den som bedriver verksamheten. Den verksamhetsansvarige i enskild verksamhet är även skyldig att informera berörd nämnd om de missförhållanden som rapporterats och om anmälningar till [Inspektionen för vård och omsorg](#). Nämnden är ytterst ansvarig för att den enskildes insats är av god kvalitet och har att ta ställning till om den

mottagna informationen får några konsekvenser för det ingångna individuella avtalet med verksamheten.

5.4.3 Rutiner för att förebygga och åtgärda risker och missförhållanden som rör barn

I 3 kap. 3a § SoL anges att socialnämnden ska se till att det finns rutiner för att förebygga och åtgärda risker och missförhållanden inom socialtjänstens verksamheter för barn och ungdom. Syftet med bestämmelsen är att stärka stödet och skyddet för barn och unga (prop. 2013/13:10).

5.5 Anmälningsskyldighet till barns **stöd och skydd**

I 14 kap. 1 § SoL anges att myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om **eller misstänker att ett barn far illa**. Skyldigheten gäller även anställda hos sådana myndigheter. Alla uppgifter som kan ha betydelse för socialnämndens utredning av ett barns behov av **stöd och skydd** ska lämnas.

Anmälningsskyldigheten gäller också de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och ungdom eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område.

24 a § LSS innehåller en påminnelse om att anmälningsskyldigheten i 14 kap. 1 § SoL vid misstanke eller kännedom om att barn far illa också gäller om det sker i samband med insatser enligt LSS.

5.6 Brottsoffer

Enligt 5 kap 11 § SoL ska socialnämnden verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation och att även barn som bevittnat våld eller andra övergrepp mot närstående vuxna är brottsoffer och kan vara i behov av stöd och hjälp.

Om en person med funktionsnedsättning utsätts för våld i samband med insatser enligt SoL eller LSS är omedelbar hjälp

nödvändig för att undanröja direkta hot mot den enskildes liv, hälsa och personliga säkerhet och förhindra att konsekvenserna förvärras. I dessa situationer ska även skyldigheten att anmäla allvarligt missförhållande enligt 14 kap 2 § SoL respektive 24 a § LSS beaktas.

Frågan om polisanmälan ska göras i situationer där personer med funktionsnedsättning utsätts för våld ska behandlas med hänsyn till 10 kap 23 § OSL och 12 kap 10 § SoL. Som huvudregel är det viktigt att polisanmäla misstanke om att brott är begånget i samband med en insats som ges enligt SoL eller LSS. Om verksamheten har orsakat brottet *ska* polisanmälan göras. Om det inte finns en kompletterande sekretessbrytande grund eller ett samtycke från den enskilde så kan nämnden dock vara förhindrad att lämna alla relevanta uppgifter.

Ansvarig nämnd som tar upp frågan om polisanmälan ska göra de sekretessöverväganden som framgår i kap. 5.6.2. Nämnden ska ta upp frågan om polisanmälan med den enskilde eller dennes företrädare. Den enskilde bör alltid få stöd och hjälp att själv göra polisanmälan.

5.6.1 Våld i nära relationer

Både män och kvinnor med funktionsnedsättning kan utsättas för våld i nära relationer. Flera undersökningar visar att kvinnor med funktionsnedsättning är särskilt utsatta, **också jämfört med kvinnor utan funktionsnedsättning.** Bidragande orsaker kan vara att funktionsnedsättningen ofta medför ett ökat beroende, en osynlighet där våldet kan pågå mer i det fördolda och en ökad sårbarhet, t.ex. genom en bristande förmåga att värja sig och svårigheter att söka skydd.

I Socialstyrelsens allmänna råd ”Socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld” (SOSFS 2009:22) ges rekommendationer till stöd för socialnämndens verksamhet enligt SoL. **Socialstyrelsens har även tagit fram en handbok; ”Våld – Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld”.** Där framgår bland annat att nämnden i verksamheten ska beakta både grupper och enskildas behov av stöd och hjälp inklusive särskilda behov på grund av exempelvis funktionsnedsättning.

När man misstänker eller vet att en person med funktionsnedsättning utsätts för våld i nära relation är det

nödväntigt att samarbeta med handläggare inom individ- och familjeomsorgen, som har särskild kompetens. Det är då viktigt att det finns tydliga rutiner för hur samarbetet ska ske och att det framgår vem som ansvarar för olika insatser. Samtycke till att kontakta stadsdelsnämndens individ- och familjeomsorg för att utreda behovet av stöd och hjälp ska inhämtas från kvinnan. Det kan till exempel handla om att en våldsutsatt kvinna är i akut behov av skyddat boende. Behov av insatser i boendet och tillgänglighet som hänger samman med funktionsnedsättningen kan aktualiseras. Det kan också finnas behov av ekonomiskt bistånd i form av försörjningsstöd.

När socialtjänsten får kännedom om ett barn som upplevt våld i nära relation, ska beslut *alltid* fattas om att inleda en utredning enligt 11 kap 1 och 2 §§ SoL. Utredningen till stöd och skydd för ett barn ska ha en klar inriktning på barnets situation, behov och hur dessa kan tillgodoses. En väsentlig del av utredningen är därför att barnet självt får möjlighet att berätta vad det har bevittnat och hur det har upplevt våldet. Det är individ- och familjeomsorgen som ansvarar för att inleda en sådan utredning.

Om det finns behov av stöd för barnet kontaktas individ- och familjeomsorgen med vårdnadshavarens samtycke. Om det bedöms att socialtjänsten kan behöva ingripa till barnets stöd och skydd enligt 14 kap 1 § SoL ska anmälan göras oavsett vårdnadshavarens samtycke.

5.6.2 Polisanmälan

Enligt 10 kap 21 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL) och 12 kap 10 § SoL kan nämnden utan hinder av sekretess göra en polisanmälan vid misstanke om brott mot liv och hälsa, mot frihet och frid eller sexualbrott mot barn som ej fyllt 18 år. Enligt 10 kap 23 § OSL har nämnden även möjlighet att göra polisanmälan vid misstanke om brott för vilket straffet är lägst ett år eller vid misstanke om försök till brott för vilket straffet är lägst två år. I övriga fall krävs den enskildes samtycke om det inte är i en akut situation för att avvärja brott. I situationer där frågan om polisanmälan aktualiseras kan stadsledningskontorets juridiska avdelning ge stöd.

Om polismyndigheten hör av sig till nämnden och begär uppgifter som avses i 10 kap 23 § OSL har vi rätt att lämna ut om vi har sådana uppgifter.

Om det krävs för att avvärja brott eller i en nödsituation för att avvärja fara för liv, hälsa eller värdefull egendom kan polis tillkallas utan samtycke.

I stadsdelsnämndernas delegationsordning finns bestämmelser om behörighet för polisanmälan. Sådan delegation krävs inte i en nödsituation

Vid brott som begås mot verksamhet som bedrivs enligt socialtjänstlagen kan polisanmälan göras utan hinder av sekretess (10 kap 2 § OSL och 12 kap 10 § SoL). Detta gäller även brott som begås mot verksamhet som bedrivs enligt LSS (10 kap 2 § OSL). Om personal begår brott och händelsen drabbar enskild i en verksamhet enligt ovan ska polisanmälan göras.

6. Ansökan, utredning och behovsbedömning

6.1 Ansökan

Av 8 § LSS framgår vem som får ansöka om en insats enligt lagen. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare, god man, förmyndare eller förvaltare begära insatser för honom eller henne. Finns det två vårdnadshavare krävs som huvudregel att bägge ansöker om en insats.

I specialmotiveringen till 8 § LSS anges att en minderårig person redan vid 15 års ålder kan anses tillräckligt mogen för att hans eller hennes vilja ska ha en självständig betydelse. Det betyder att en 15-åring som själv förstår vad saken gäller och kan uttrycka en vilja, inte kan ges insatser enbart på vårdnadshavarens begäran. I vårdnadsbegreppet enligt föräldrabalken ligger att vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att i viss utsträckning bestämma i angelägenheter som rör barnet. En begäran av en person mellan 15 och 18 år om att t.ex. få flytta till bostad med särskild service för barn och ungdomar kan därför inte beviljas mot vårdnadshavarnas vilja. Vuxna och ungdomar över 15 år som uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan ska kunna ges insatserna på begäran av vårdnadshavare, god man, förmyndare eller förvaltare.

6.1.1 Ansökan mot en av vårdnadshavarnas vilja

Det förekommer att vårdnadshavare har olika uppfattning om ifall de ska ansöka om en insats för ett gemensamt barn eller inte.

Enligt en bestämmelse i 6 kap 13 a § FB får socialnämnden, om en av vårdnadshavarna ansöker om en insats för ett barn, fatta beslut mot den andra vårdnadshavarens vilja *om det krävs med hänsyn till barnets bästa*. Bestämmelsen avser de åtgärder som anges under samma lagparagraf, nämligen psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen, behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap 1 § SoL, kontaktperson eller kontaktfamilj enligt 3 kap 6 § 3 SoL samt insatserna kontaktperson enligt 9 § 4, avlösarservice enligt 9 § 5 eller korttidsvistelse enligt 9 § 6 LSS.

Bestämmelsen i 6 kap 13 a § FB är endast tillämplig när ett barn har två vårdnadshavare. Om det bara finns en vårdnadshavare beslutar denna ensam. Bestämmelsen kan tillämpas när den andra vårdnadshavaren uttryckligen motsätter sig åtgärden eller när vårdnadshavaren håller sig undan eller väljer att inte medverka på ett sådant sätt att han eller hon får anses motsätta sig åtgärden. Socialnämnden kan under dessa förutsättningar fatta beslut enligt 6 kap 13 a § FB om att åtgärder, exempelvis insatserna kontaktperson, avlösarservice och korttidsvistelse utanför det egna hemmet enligt 9 § 4 - 6 LSS, får beviljas utan den andra vårdnadshavarens samtycke, men bara om det krävs med hänsyn till barnets bästa. Om ingen av vårdnadshavarna samtycker kan bestämmelsen inte tillämpas.

När frågan om åtgärder för ett barn mot en vårdnadshavarens vilja aktualiseras ska nämnden fatta beslut om att inleda en utredning enligt 11 kap 1 och 2 §§ SoL.

Beslut om att med hänsyn till barnets bästa medge en viss åtgärd mot en av vårdnadshavarnas vilja ska fattas av socialnämnden med stöd av 6 kap 13 a § FB. Normalt är det den stadsdelsnämnd där barnet är bosatt som ansvarar för att fatta ett sådant beslut. Enligt 10 kap 5 § SoL får uppdraget att fatta beslut om att medge en åtgärd enligt 6 kap 13 a § FB endast delegeras till en särskild avdelning inom socialnämnden som består av ledamöter eller ersättare, vilket i staden motsvaras av nämndens sociala delegation.

Ett separat beslut ska fattas om själva åtgärden, exempelvis insats enligt 4-6 §§ LSS.

Hur handläggningen organiseras rent praktiskt är en fråga för den enskilda nämnden och dess förvaltning.

Socialnämndens beslut om medgivande till vård får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

För mer information, se PM "*Lagändring rörande barns möjlighet att få vård mot en av vårdnadshavarnas vilja*" från stadsledningskontorets juridiska avdelning.

6.2 Utredningar

Begreppet utredning gäller för all verksamhet som behövs för att göra det möjligt för en myndighet att kunna fatta beslut eller lämna ett begärt yttrande i ett ärende. Utredning används också som ett sammanfattande begrepp för den slutliga dokumentation som själva utredningen utmynnar i. Syftet med en utredning är att ge beslutsfattaren ett tillförlitligt beslutsunderlag och att ge en grund för valet av fortsatta insatser.

I staden används utredningsinstrumentet DUR (Dokumentation, utvärdering, resultat) vid utredningar som rör barn, ungdomar och vuxna personer med funktionsnedsättning. DUR används för att säkerställa kvalitet och rättssäkerhet för både den enskilde och handläggaren samt för att skapa enhetlighet i stadens utredningar och dokumentation inom verksamhetsområdet. Alla handläggare som påbörjar en anställning i staden ska genomgå socialförvaltningens DUR-utbildning. DUR-materialet återfinns på stadens intranät:

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Area.aspx?id=123645>.

För att utreda rätten till personlig assistans kan DUR behöva kompletteras med frågor som rör bedömningen av grundläggande respektive andra personliga hjälpbehov, se kap 10.4 i dessa riktlinjer.

Socialstyrelsen och Försäkringskassans har utarbetat "Behov av personlig assistans – Ett instrument som stöd vid bedömning" som kan användas som komplement, se

<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2011/2011-8-15> .

Vid utredningar av uppdragstagares lämplighet, såsom kontaktpersoner enligt 9 § 4 LSS, korttidsfamiljer för korttidsvistelse enligt 9 § 6 LSS och familjehem enligt 9 § 8 LSS gäller stadens särskilda riktlinjer för kontaktverksamhet. Vidare är

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende (SOSFS 2012:11) tillämpliga vid utredningar som rör korttidsfamiljer och familjehem.

6.2.1 Att inleda en utredning

När en person ansöker om insatser enligt SoL eller LSS ska nämnden utan dröjsmål inleda en utredning. Ansökan kan vara muntlig eller skriftlig. Om ansökan är muntlig ska den dokumenteras.

I LSS finns inga särskilda regler om hur en utredning ska inledas. Utredningar enligt LSS omfattas i stället av bestämmelserna i förvaltningslagen (FL). Där framgår bland annat att alla ärenden som rör enskilda ska handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts.

Om den enskilde behöver någon insats under utredningstiden ska behovet utredas och avgöras genom ett särskilt beslut. Detta kan t.ex. bli aktuellt när en person begär insatser enligt LSS eftersom personkretsfrågan kan ta lång tid att avgöra. Under tiden kan beslut om insatser fattas med stöd av socialtjänstlagen. En stadsdelsnämnds delegationsordning bör därför vara utformad så att den som har delegation att fatta beslut om insatser enligt LSS även kan fatta beslut om motsvarande bistånd enligt SoL.

Om utredningen syftar till att klarlägga om en person tillhör LSS personkrets 1 eller 2, och det redan är klarlagt att personen tillhör personkrets 3, ska beslut om insats fattas utifrån att personen tillhör LSS personkrets 3. Detta sker då i avvaktan på att personkretsutredningen vad gäller den första eller andra personkretsen blir klar.

Att olika stödjande åtgärder vidtas under utredningstiden påverkar dock inte kraven på skyndsam handläggning av en ansökan eller begäran om insatser (JO 1978/79 s. 144).

6.2.2 Utredningens omfattning

En utredning består av behovsbeskrivning, bedömning (inklusive personkretsbedömning om utredningen avser begäran om insatser enligt LSS) och förslag till individuellt anpassade insatser. I bedömningen ska man ta fasta på det som är speciellt för den enskilde.

En behovsbeskrivning bör omfatta uppgifter om den enskildes livssituation i de delar som är relevanta för behovsbedömningen. **En genomgång av alla livsområden i DUR ska säkerställa den helhetssyn som är en vägledande princip för all utredning enligt LSS och SoL. Relevanta uppgifter som innefattas av livsområdena i DUR är** funktionsnedsättning/diagnos/hälsotillstånd och dess konsekvenser, familjesituation, bostad, nätverk, skola/utbildning/förskola/ skolbarnomsorg, arbete och arbetslivserfarenhet/sysselsättning/daglig verksamhet, intressen (fritid, aktiviteter), ekonomi, **vardagsaktiviteter (ADL), rättsliga förhållanden och eventuellt missbruk samt** tidigare, pågående eller planerade insatser från andra huvudmän eller från socialtjänsten **och** erfarenheter och resultat av dessa.

Utredningens omfattning kan variera beroende på den enskildes behov och vilken typ av insats som efterfrågas. Utredningen ska vara tillräckligt omfattande för att kunna ge ett tillfredsställande underlag för beslut, men får inte innehålla andra uppgifter än vad som är nödvändigt för utredningens syfte.

Utredning och bedömning ska genomföras i samråd med den enskilde och beslutet ska bygga på en helhetssyn där hänsyn tas till sociala, medicinska, psykologiska och pedagogiska behov. Den enskildes önskemål och förslag ska prövas. Anhöriga, närstående eller företrädare ska om den enskilde så önskar, beredas möjlighet att ge sina synpunkter. **Vidare ska det ingå att utreda om det finns behov av att samordna insatser med landstinget eller andra huvudmän.** Utredningen ska även omfatta mål för insatser som föreslås.

Av 4 kap 1 § SoL framgår att den enskildes ekonomi inte ska vägas in i behovsbedömningen i samband med beslut om insatser. **Motsvarande gäller för behovsbedömning i samband med beslut om insatser enligt 9 § LSS.**

6.3 Behovsbedömning

En förutsättning för rätt insatser är en noggrann och allsidig individuell bedömning, **baserad på den information som framkommit i DUR-utredningen.** Det förutsätter i sin tur god kännedom om olika funktionsnedsättningar, deras upphov, variationer och betydelse för möjligheterna att leva ett liv så likt andras som möjligt och i gemenskap med andra. Kunskap om vilka konsekvenser olika funktionsnedsättningar kan medföra har stor betydelse för att kunna bedöma behovet av insatser. Det är också viktigt att förstå hur funktionshinder uppstår i förhållandet mellan den enskilde och dennes omgivning. Vidare behöver utredas i vilken mån funktionshinder kan reduceras, t.ex. med

information, hjälpmedel, bostadsanpassning, habilitering och rehabilitering.

Behovsbedömningen ska ge svar på vilka insatser den enskilde behöver för att uppnå bästa möjliga funktionsförmåga, aktivitetsförmåga, delaktighet i samhället och livskvalitet. Behovet av insatser ska bedömas utifrån behovsbeskrivningen och den enskildes individuella förutsättningar och önskemål. En mycket viktig utgångspunkt är att handläggaren förutsatt att den enskilde samtycker, vid behov samverkar med företrädare för andra huvudmän och myndigheter såsom landstingets habilitering, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, frivilliga organisationer och anhöriga.

6.4 Kommunicering och rätt till företräde inför nämnden

Ärenden som gäller bistånd enligt SoL och insatser enligt LSS till enskilda ska som huvudregel kommuniceras innan beslut. Kravet på kommunicering enligt 17 § FL innebär att stadsdelsnämnden inte får fatta beslut utan att den enskilde har underrättats om uppgifter som tillförts ärendet av någon annan och fått möjligheter att yttra sig. Undantag är om beslutet inte går den enskilde emot, om uppgiften saknar betydelse för beslutet eller om det är uppenbart obehövt att kommunicera. **I staden rekommenderas, i de fall förslaget till beslut innebär ett avslag eller ett delavslag, att den enskilde som huvudregel kommuniceras hela underlaget för beslut inklusive förslaget till beslut.**

Enligt 8 a § LSS och 11 kap 9 § SoL har den enskilde rätt att muntligen vid besök lämna uppgifter inför nämnden, om det inte finns särskilda skäl mot det. Om beslutsrätten har delegerats har den enskilde rätt att lämna uppgifterna till den som på nämndens vägnar ska fatta beslut i ärendet. Den enskilde ska informeras om denna rätt i samband med kommuniceringen.

6.5 Beslut

Ett ärende avgörs alltid genom ett beslut. Ett beslut i ärendet ska fattas direkt när en utredning är slutförd oavsett om beslutet kan verkställas eller inte vid denna tidpunkt. Alla beslut ska skriftligen omgående meddelas den enskilde.

Beslutet ska vara tydligt och begripligt för den enskilde. Av beslutet ska klart framgå

- vad den enskilde ansökt om
- vilka insatser som beviljats och i vilken omfattning, samt vad i ansökan som eventuellt avslås
- för hur lång tid beslutet gäller
- motivering till eventuellt avslag

De skäl till att sökt bistånd eller insats avslås och som anges som motivering för avslag, ska vara sakliga och utgå från den enskildes faktiska livsförhållanden.

Beslutet ska omprövas om väsentliga förändringar i de förhållanden som legat till grund för beslutet påkallar det. Varje nytt beslut (gäller även beslut som fattas i samband med uppföljning) ska gå att koppla till en aktuell utredning kring insatsen.

6.6 Den enskildes rätt att påverka utformningen av insats

Av SoL och LSS framgår att alla insatser bygger på frivillighet och med beaktande av den enskildes integritet. Insatserna ska utformas i samråd med den enskilde och han eller hon ska ha största möjliga inflytande över hur insatserna planeras och utförs. Den enskilde har dock ingen ovillkorlig rätt att kräva att insatsen utförs av en viss utförare eller på en särskild adress. Det framgår av förarbetena till 4 kap 1 § SoL att den enskilde kan uttrycka önskemål om vilken insats han eller hon föredrar och att detta ska beaktas så långt det är möjligt. Detta utesluter emellertid inte att kommunen, när likvärdiga insatser finns att tillgå, ges möjlighet att exempelvis välja det billigaste alternativet (prop. 2000/01:80 s. 90).

Någon ovillkorlig rätt att exempelvis kräva ett visst utpekat boende följer inte heller av LSS, även här måste en sammanvägd bedömning göras av omständigheterna i ärendet.

När det finns ett valfrihetssystem får den enskilde ett beslut om en beviljad insats enligt SoL eller LSS. Den enskilde får sedan välja vilken utförare som ska genomföra insatsen och ges därmed en direkt möjlighet att vara med och påverka insatsens utformning.

När det inte finns ett valfrihetssystem och den enskilde inte ansöker om få insatsen eller biståndet tillgodosett hos en viss utförare eller på en särskild adress har nämnden som huvudregel inte någon skyldighet att i beslutet ange hur biståndet eller

insatsen ska utformas. Det är först när beslutet därefter verkställs som det bestäms var den enskilde ges plats, t.ex. i en viss gruppbostad. Valet av bostad ingår som ett led i verkställigheten av grundbeslutet. Normalt fattas inte särskilda fristående beslut angående verkställigheten av ett beslut om insats enligt LSS eller ett biståndsbeslut enligt SoL.

Utförningen av en insats kan dock ha mycket stor betydelse för den enskilde och därför rekommenderas att nämnden fattar ett beslut om den enskilde begär det eller ansöker om att få sin insats utförd på en särskild adress. En begäran från den enskilde om att i beslutet om insats enligt LSS eller biståndsbeslutet enligt SoL få en viss utförare eller utpekad adress beviljad bör prövas som en del i beslutet.

I de fall den enskilde ansöker om en viss utförare/särskild adress enligt LSS eller bistånd enligt SoL som inte kan beviljas, bör handläggaren avslå den delen av ansökan med motiveringen att den redan erbjudna adressen eller den adress som nämnden har för avsikt att erbjuda tillförsäkrar den enskilde goda levnadsvillkor respektive skälig levnadsnivå.

Ett beslut om att avslå ansökan om särskild adress kan överklagas genom förvaltningsbesvär och ska därför innehålla en besvärshänvisning. Om den enskilde överklagar ett beslut som nämnden har fattat ska handlingarna alltid skickas till förvaltningsrätten. Nämnden bör dock ange till förvaltningsdomstolen att den delen av beslutet som gäller särskild utpekad utförare/adress avser verkställighetsåtgärder och att domstolen inte bör ta upp detta till prövning. Det är dock förvaltningsrätten som avgör om den delen av beslutet ska prövas eller inte.

Se vidare PM ”Den enskildes rätt att påverka utformningen av insats”, stadsledningskontorets juridiska avdelning, på socialförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

6.7 Stadens valfrihetssystem enligt LOV

6.7.1 Valfrihet för insatser enligt LSS

Valfriheten i Stockholms stad när det gäller LSS-insatser omfattar ledsagarservice enligt 9 § 3 LSS, avlösarservice enligt 9 § 5 LSS,

korttidsvistelse i form av korttidshem för barn, ungdomar och vuxna enligt 9 § 6 LSS, bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt 9 § 8 LSS, bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS och daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS. För insatserna ledsagarservice och avlösarservice gäller samma regler för valfrihet som för motsvarande insatser enligt SoL (se kap 6.6.2).

Val av korttidshem, bostad med särskild service och daglig verksamhet

I valfrihetssystemet för dessa insatser har den enskilde möjlighet att lämna en intresseanmälan till handläggaren, antingen en tid före eller i samband med att han eller hon ansöker om en insats, t.ex. daglig verksamhet. Handläggaren ska vara behjälplig med att upprätta intresseanmälan. Intresseanmälan ska innehålla den enskildes önskemål men också information om vilka behov, av t.ex. omvårdnad, som den enskilde har.

En intresseanmälan ska undertecknas av den enskilde.

Handläggaren ska klargöra om intresseanmälan samtidigt är en ansökan eller om den enskilde vill ansöka om insatser längre fram, t.ex. om ett halvår, ett år eller senare. Det enskilde ska i det senare fallet i sin intresseanmälan intyga att den inte avser en ansökan.

En person som lämnar intresseanmälan före ansökan får inte gynnas jämfört med en person som lämnar intresseanmälan vid ansökningstillfället. I bägge fallen utgör datum för ansökan startpunkt för utredning och beslut.

Intresseanmälan handläggs av Enheten för bedömning och förmedling som matchar den enskildes önskemål och behov med de uppgifter som kansliet har om samtliga utförare i valfrihetssystemet. Den enskilde får därefter ett erbjudande att ta ställning till. Handläggningen av den enskildes val hos Enheten för bedömning och förmedling är inte myndighetsutövning utan ett redskap för att på ett så effektivt sätt som möjligt hjälpa den enskilde i sitt val.

Om den enskilde inte vill välja utförare i LOV-systemet finns ett ickevalsalternativ. Principen är lika för boende och daglig verksamhet och innebär att den verksamhet som ligger närmast geografiskt där den enskilde bor ska erbjudas. Detta förutsätter dock att verksamheten kan tillmötesgå den enskildes behov.

Se LOV-anvisningar på socialförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

6.7.2 Valfrihet för insatser enligt SoL

Följande gäller även för ledsagarservice och avlösarservice enligt LSS. Den enskilde har rätt att välja utförare av hemtjänst, ledsagning och avlösning enligt SoL under förutsättning att utföraren ingår i stadens valfrihetssystem enligt lagen om valfrihet (LOV). Handläggaren ska vara behjälplig med information om vilka utförare av hemtjänst, ledsagning och avlösning den enskilde kan välja mellan. Informationen ska vara så utförlig att det är möjligt för den enskilde att göra sitt val.

Den enskilde har alltid rätt att välja och byta utförare. Om den enskilde inte vill välja utförare av hemtjänst finns **ett icke-valsalternativ som innebär att flera olika utförare delar på ansvaret att utföra hemtjänst**. För ledsagning och avlösning utgörs ickevalsalternativet i första hand av stadsdelsnämndens egenregi eller entreprenad, i andra hand av Stockholms stads ledsagarservice.

Boendestöd och bostad med särskild service samt sysselsättning enligt SoL till personer med psykisk funktionsnedsättning omfattas också av valfrihet enligt LOV. Valfriheten för boendestöd kan även tillämpas för personer med funktionsnedsättning.

När det gäller villkor för val, uppsägning eller minskning av uppdrag mm., se stadens avtal enligt LOV för hemtjänst respektive ledsagning och avlösning på socialförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=122732>.

6.8 Verkställighet

Beslut om bifall på begäran om insatser enligt LSS eller ansökan om bistånd enligt SoL ska verkställas omedelbart, dvs. direkt. Om det finns skäl som medfört att beslutet inte verkställts ska de dokumenteras.

Verkställandet av beslut om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL får på begäran av den enskilde senareläggas om verkställandet sker inom

ett valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV). Bestämmelserna innebär att socialnämnden har möjlighet att avvakta med att verkställa beslut om bistånd till dess att den enskilde kan få tillgång till den leverantör han eller hon önskar. Bestämmelserna tar sikte endast på verkställandet eller påförande av avgift i andra fall. Enligt rättspraxis ska särskild avgift inte utgå då väntetid uppstått till följd av att den enskilde förklarat sig enbart godta ett visst boende som kommunen inte kunnat tillhandahålla (se RÅ 2009 ref 21). Det är viktigt att dokumentera när den enskilde vill vänta eller avböjer en insats. Se kap 12.10.3 om rapportering av ej verkställda beslut.

6.9 Den enskildes rätt att överklaga beslut

Den enskilde och/eller dennes ombud ska alltid informeras om möjligheten att överklaga beslut enligt förvaltningslagen. Beslut enligt 4 kap 1 § SoL kan överklagas. Beslut enligt 9 § LSS kan överklagas både avseende personkretstillhörighet, insats och omfattning. Beslutet ska överklagas skriftligt. I överklagandet anges vilket beslut som överklagas och vilken ändring som önskas. Vid behov ska handläggaren hjälpa den enskilde med överklagan. Det är den sökande själv eller dennes ombud som står för innehållet och som undertecknar överklagandet.

Beslut att **avslå** önskemål om viss adress eller utförare kan överklagas. Se PM "*Den enskildes rätt att påverka utformningen av insats*" på socialförvaltningens intranät, <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Överklagandet sänds till den nämnd som fattat beslutet och ska ha inkommit till nämnden inom tre veckor från den dag sökanden fick del av beslutet (23 § FL).

6.10 Beställning av insats

Utredning, planering och beslut sammanfattas i en beställning av beviljad insats som skickas till utföraren. Beställningen ska innehålla de uppgifter som bedöms nödvändiga för att utföraren ska kunna genomföra den beviljade insatsen på ett ändamålsenligt och säkert sätt (SOSFS 2006:5). Uppgifterna till utföraren lämnas efter den enskildes samtycke.

Om utföraren är ansluten till stadens Paraplysystem och dokumenterar genomförandet av insatsen i ParaSoL, stadens

dokumentationsverktyg för utförare, skickas beställningen till utföraren via Paraplysystemet. I övriga fall måste beställningen göras manuellt.

Beställningens utformning har stor betydelse för hur utföraren ska ta sig an uppdraget och som underlag för utförarens genomförandeplan (kap 7.1.1). Av beställningen kan exempelvis följande framgå, beroende på vad som är relevant:

- Innehållet i beslutet till den enskilde; vad som har beviljats inklusive omfattning (antal timmar, dygn per månad, heltid/deltid etc.)
- Ersättningsnivå
- Bakgrund till beslutet
- Den enskildes aktuella situation
- Varför hjälpen behövs; om funktionsnedsättningen och dess konsekvenser i vardagen för den enskilde för hans eller hennes livssituation i stort
- Vilka behov som ska tillgodoses; (beskriv i vilka vardagsaktiviteter och situationer den enskilde behöver stöd, service och omvårdnad)
- Hur kommunicerar den enskilde? Har han eller hon något behov av stöd i sin kommunikation? Vilket?
- Insatsens syfte och mål
- Övrig information som framkommit vid utredningen och som utföraren behöver känna till för att kunna utföra sitt uppdrag, exempelvis särskilda önskemål från brukaren, eventuella hjälpmedel, m.m.
- Har den enskilde behov av hjälpmedel? Hur tillgodoses detta?
- Färdtjänst?
- Vilket socialt nätverk har den enskilde?
- Har den enskilde andra insatser, eller behov av andra insatser, från andra huvudmän eller aktörer?
- Den enskildes synpunkter och önskemål?
  - Konkreta mål med insatsen. Dessa ska vara uppföljningsbara - ”mätbara” och möjliga för utföraren att bryta ner i uppföljningsbara delmål för det praktiska genomförandet (genomförandeplan)
- Eventuella överenskommelser med den enskilde
- **Särskilda krav på utformningen av insats om den avser barn eller om barn berörs av en insats som beviljats någon vuxen.**

Utredningen av den enskildes livsområden enligt DUR används som underlag för beställningar av insatser.

7. Dokumentation

En ansökan om bistånd enligt SoL eller insatser enligt LSS ska alltid leda till en utredning som dokumenteras. Det gäller även om det från början står klart att ansökan inte kommer att beviljas. Handläggaren ska göra klart för sig om det är fråga om en ansökan eller endast en begäran om information. Vid minsta tveksamhet diskuteras detta med den enskilde.

Enligt 21 § LSS och 11 kap 5 § SoL ska handläggning av ärenden som rör enskilda och genomförande av beslut om insatser dokumenteras. Dokumentationen ska ange beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Både den som fattar beslut om insatser och den som utför dem har en skyldighet att dokumentera. Dokumentationen ska utformas med respekt för den enskildes integritet och beskrivningen av den enskildes förhållanden ska präglas av saktighet och objektivitet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar som förs och om andra dokument som rör honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig ska detta antecknas. Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden ska förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.

Dokumentationen har olika syften. Den är av avgörande betydelse för att den enskilde ska kunna få insyn i ärende som gäller myndighetsutövning. Dokumentationen ska vara utformad så att den möjliggör en korrekt bedömning och utgör en tillräcklig grund för beslut. För att den enskilde ska ha möjlighet att begära rättelse och överklaga ett beslut är det extra viktigt att alla förhållanden mellan honom eller henne och socialtjänsten har dokumenterats i nödvändig utsträckning. Dokumentationen ska också kunna användas för tillsyn, uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring, officiell och övrig statistik samt för forskning. Se även Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2006:5 och Socialstyrelsens handbok om dokumentation under handläggning och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS.

7.1 Planer för genomförande och samordning av insatser

I 3 kap 5 § SoL anges att insatserna för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne. I 6 § LSS anges att den enskilde i största möjliga utsträckning ska ges inflytande och medbestämmande över de insatser som ges.

Stadens insatser för personer med funktionsnedsättning ska utgå från den enskildes behov och önskemål.

Av 14 § LSS framgår att kommunen ska verka för att insatser som ska tas upp i individuella planer ska samordnas.

Samordningsansvaret för insatser till personer med funktionsnedsättning som kommunen och landstinget ansvarar för regleras i flera olika bestämmelser som framgår nedan.

7.1.1 Genomförandeplan

En genomförandeplan är en plan som beskriver hur en beslutad insats rent praktiskt ska genomföras. I Stockholms stad anges att utföraren tillsammans med den enskilde ska upprätta en genomförandeplan inom 15 dagar från det att insatsen har påbörjats. Syftet med genomförandeplanen är att skapa en tydlig struktur för genomförandet av insatsen (vad som ska göras, vem som ansvarar, när och hur det ska gå till samt mål och delmål för insatsen). Genomförandeplanen är också ett verktyg för uppföljning av insatsen.

Genomförandeplanen har handläggarens beställning som utgångspunkt och bägge har central betydelse för den praktiska utformningen av insatsen och för att kunna fånga upp den enskildes behov av stöd, service och omvårdnad i sin helhet. Genomförandeplanen ska dokumenteras och undertecknas av både utföraren och den enskilde. En kopia på genomförandeplanen sänds därefter till handläggaren. För utförare som är anslutna till ParaSoL, stadens verksamhetssystem för utförardokumentation, sker detta automatiskt när utföraren bekräftat att genomförandeplanen är undertecknad.

Läs mer om dokumentation under genomförandet av insatser enligt SoL och LSS m.fl. i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2006:5 och SOSFS 2006:11 och tillhörande handbok. www.socialstyrelsen.se.

7.1.2 Samordning av insatser för habilitering och rehabilitering

Av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering (SOSFS 2007:10 och SOSFS 2008:20) framgår att habilitering och rehabilitering till personer med funktionsnedsättning som landstinget ansvarar för,

ska samordnas med insatser enligt SoL och LSS som kommunen ansvarar för, och med övriga insatser enligt HSL och tandvårdslagen. Även privata utförare som för landstingets eller kommunens räkning ger sådana insatser omfattas av bestämmelserna i relevanta delar.

Den enskilde ska erbjudas samordning om han eller hon har behov av sådan. Samtycke från den enskilde ska alltid inhämtas innan utbyte av information eller samordning kan ske. Samordningen ska planeras tillsammans med den enskilde och med respekt för dennes självbestämmande och integritet. Den enskilde bestämmer om han eller hon vill att någon eller några närstående ska delta i planeringen av samordningen. När samordning av insatser för ett barn planeras ska barnets inställning så långt som möjligt klarläggas. Ett barn som har uppnått tillräcklig ålder, mognad och utveckling ska ges möjlighet att själv delta när samordningen planeras.

En gemensam plan för samordningen av insatser ska upprättas. Planen ska innehålla uppgifter om bland annat den enskildes behov, förutsättningar och intressen, mål för de samordnade insatserna, planerade och beslutade insatser, vilka verksamheter och vilken personal som ska genomföra insatserna och en tidsplan.

Observera att planen med fördel kan ingå som en del i en individuell plan enligt 10 § LSS eller en samordnad individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL och 3 § HSL (SIP). Om en befintlig plan redan innehåller det som anges ovan krävs inte att någon ny plan upprättas (SOSFS 2007:10 och 2008:20).

Samordning av insatser till vuxna personer med utvecklingsstörning (VUS)

Vid samordning av insatser som rör vuxna personer med utvecklingsstörning ska stadens och landstingets gemensamma policy för samverkan och samordning av insatser till vuxna personer med utvecklingsstörning (VUS) tillämpas. VUS-policyn har Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2007:10 och ändringsföreskriften SOSFS 2008:20 som grund. Se även kap 3.7.1. Policyn återfinns på Socialförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

7.1.3 Individuell plan enligt 10 § LSS

I samband med att en LSS-insats beviljas ska den enskilde erbjudas att en individuell plan enligt 10 § LSS med beslutade och planerade åtgärder upprättas i samråd med honom eller henne. Den enskilde som beviljats en insats ska när som helst kunna begära att en plan upprättas, om det inte redan har skett. I planen ska även åtgärder som vidtas av andra än kommunen eller landstinget redovisas. Planen ska omprövas fortlöpande och minst en gång om året.

Landstinget och kommunen ska underrätta varandra om upprättade planer, under förutsättning av den enskildes samtycke.

En individuell plan kan beskrivas som den enskildes egen ”karta” med syftet att ge den enskilde inflytande över de insatser som planeras och en överblick över när olika insatser ska komma ifråga. Den individuella planen ska möjliggöra full delaktighet i planeringen av insatserna och utgå från den enskildes egna mål, intressen och önskemål samt utformas så att den ger möjlighet till uppföljning och revidering. Det är den enskilde som avgör planens omfattning och som styr innehållet i planen. Administrativt enkla former bör eftersträvas och ansvarsfördelning bör klargöras i planen (Vem gör vad och när?).

Kommunen har enligt 14 § LSS ett särskilt ansvar för samordningen av insatser som tas upp i planer. Staden ska därför underlätta samordning av den enskildes insatser, såväl inom som utom staden. De överenskommelser som träffats i arbetet ska dokumenteras i den enskildes individuella plan. I samordningsansvaret ingår också att efter samtycke överlämna den individuella planen till andra berörda huvudmän och aktörer.

Observera att individuell plan enligt 10 § LSS inte är helt jämförbar med individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL. Andra aktuella åtgärder och planer, såsom samordnad plan för habilitering och rehabilitering enligt SOSFS 2008:20 och individuell samordnad plan för insatser från socialtjänsten och hälso- och sjukvården enligt 2 kap 7 § SoL m.fl. kan med fördel tas med i den enskildes individuella plan enligt LSS. Om planens innehåll sammanfaller med en individuell plan som upprättats enligt 2 kap 7 § SoL behöver inte dubbla planer upprättas.

7.1.4 **Samordnad** individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL och 3 f § HSL (SIP)

Enligt 2 kap 7 § SoL och 3 f § HSL ska kommunen tillsammans med landstinget upprätta en **samordnad** individuell plan när den enskilde har behov av insatser både från socialtjänsten och från hälso- och sjukvården. Med socialtjänst avses i detta sammanhang alla sociala insatser som kommunen ansvarar för enligt såväl SoL som LSS.

Planen ska upprättas om kommunen eller landstinget bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda, och om den enskilde samtycker till att den upprättas. **Om en person behöver hjälp med egenvård av socialtjänsten, t.ex. i en verksamhet enligt LSS, är kommunen och landstinget alltså skyldiga att upprätta en samordnad individuell plan, om den enskilde samtycker till det.** Arbetet med planen ska påbörjas utan dröjsmål **och upprättas med fördel innan insatsen påbörjas.**

Planen ska när det är möjligt upprättas tillsammans med den enskilde. Närstående ska ges möjlighet att delta i arbetet med planen, om det är lämpligt och om den enskilde inte motsätter sig det. Av planen ska det framgå vilka insatser som behövs, vilka insatser respektive huvudman ska svara för, vilka åtgärder som vidtas av någon annan än kommunen eller landstinget, och vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen.

Bestämmelsen omfattar alla, såväl barn som vuxna, som är i behov av en individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL och 3 f § HSL för att få sina behov tillgodosedda. Läs mer om individuella planer i SKL:s Cirkulär 09:66. Se www.skl.se.

7.2 Uppföljning

Varje beslut om insatser ska följas upp och utvärderas kontinuerligt eller vid förändringar. För insatser som omfattas av valfrihet ska uppföljning ske minst en gång per år och därutöver vid förändringar som föranleder uppföljning, t.ex. förändrade behov. När en ny insats påbörjas kan behovet av uppföljning och kontakter vara större och behöva genomföras tätare.

Beslut om korttidsvistelse enligt 9 § 6 LSS och familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt 9 § 8 LSS ska följas upp minst två gånger per år för att säkerställa kvaliteten i insatsen och att behovet av insatsen inte förändras.

Handläggaren bör vidare besöka barnet eller på annat sätt ha kontakt med barnet minst fyra gånger per år för att försäkra sig om att barnets behov av stöd under trygga förhållanden tillgodoses. Yngre barn samt barn och ungdomar som nyligen har beviljats insats kan behöva tätare kontakt. Samma krav ska gälla som för uppföljning av familjehem och hem för vård och boende (HVB) enligt SoL inom stadens individ- och familjeomsorg. Se särskilda riktlinjer och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende (SOSFS 2012:11).

Ibland kan det vara svårt för den enskilde och dennes företrädare (god man, anhöriga, närstående) att ge uttryck för att han eller hon inte är helt nöjd med en insats. Uppföljningen ska ge den enskilde och dennes företrädare möjlighet att uttrycka sina åsikter till handläggaren utan att den som utför insatsen är närvarande. Handläggaren och den enskilde bör i förväg komma överens om utföraren ska vara med eller inte vid uppföljningen.

7.2.1 Dokument för uppföljning, utvärdering och uppdatering

Vid uppföljning och ansökan eller begäran om fortsatt insats som ska följande dokument användas, utvärderas och uppdateras:

- Uppföljningsdelen i DUR FH (i förekommande fall)
- Beställning av insats
- Genomförandeplan
- Eventuell individuell plan eller annan plan som påverkas av ändringar vid uppföljningen.

Vid uppföljningen är det viktigt att handläggaren och den enskilde går igenom hur målen med den beviljade insatsen uppnåtts och uppdaterar målen så att de stämmer överens med nuläget.

Till varje nytt beslut ska det finnas en aktuell utredning **som har dokumenterats**.

8. Utgångspunkter för rätt till insatser

Behovet av insatser ska alltid bedömas utifrån den enskildes individuella situation. Bedömningen ska göras utifrån en jämförelse med den livsföring som kan anses normal för personer i samma ålder utan funktionsnedsättning. Valet av insatser sker mot bakgrund av den enskildes önskemål och totala situation. Beslut om insatser fattas enligt tillämpligt lagrum i SoL och LSS. Beslutet bör tidsbegränsas utifrån vad som är lämpligt med hänsyn till den sökta insatsen. I tidsbegränsningen ska vägas in

behov av kontinuitet i insatsen och förväntade förändringsbehov hos den enskilde.

När det gäller bostad med särskild service och daglig verksamhet ska alltid övervägas om det är relevant med tidsbegränsning.

Beslut som avser boende bör som huvudregel inte tidsbegränsas, bland annat för att den enskildes behov av kontinuitet ska tillgodoses. Ett beslut om boende kan i vissa fall tidsbegränsas men aldrig schablonmässigt. En godtagbar motivering för tidsbegränsning enligt JO är t.ex. att det är svårt att överblicka om behoven kan tillgodoses genom aktuell boendeform för all framtid. Om det inte finns något som talar för att den enskildes behov av boende kommer att förändras ska ingen tidsbegränsning göras. Uppföljningsansvaret påverkas inte av om ett beslut är tidsbegränsat eller ej.

8.1 Rätten till insatser enligt 7 § LSS

Personer som tillhör LSS personkrets har enligt 7 § LSS rätt till de insatser som framgår av 9 § 1-9 LSS om de behöver sådant stöd och service i sin livsföring och om deras behov inte tillgodoses på annat sätt. Personer som tillhör personkrets 1 och 2 har under samma förutsättningar även rätt till daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS.

Vid bedömning av om den enskilde har behov av en insats ska jämförelse göras med den livsföring som anses normal för personer i samma ålder. En bedömning ska göras av om den enskilde behöver sådan kontinuerlig hjälp i sin livsföring som avses med de insatser som anges i 9 § LSS för att få möjlighet att ”leva som andra” (5 § LSS).

Det framgår vidare av förarbetena till LSS att det inte räcker med att behovet *kan* tillgodoses på annat vis. Behovet *ska* rent faktiskt vara tillgodosett på angivet sätt. Här ligger en av de mer betydande skillnaderna mellan LSS och SoL.

I utredningsfasen är frågan om personkrets av avgörande betydelse. Den som inte tillhör lagens personkrets kan heller inte få insatser enligt lagen.

8.1.1 När den enskilde inte bedöms tillhöra personkretsen i LSS

En person som inte bedömts tillhöra personkretsen i LSS ska alltid erbjudas prövning enligt SoL. Handläggaren ska därför

informera den enskilde om möjligheten att ansöka om insatser enligt denna lag. Även om ett positivt beslut kan ges enligt SoL ska den enskilde erhålla skriftligt avslag på sin ansökan om insats enligt LSS med en motivering.

8.2 Rätten till bistånd enligt SoL

Enligt 4 kap 1 § SoL har den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt. Vid prövningen av behovet av bistånd för livsföringen i övrigt får hänsyn inte tas till den enskildes ekonomiska förhållanden om rätten att ta ut avgifter för biståndet regleras i 8 kap SoL. Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå.

Observera: Innan ett avslag görs på en ansökan om bistånd enligt SoL till följd av funktionsnedsättning med motiveringen att behovet kan tillgodoses på annat sätt, ska särskilt prövas om det verkligen är realistiskt att behovet kan tillgodoses på annat sätt.

8.3 LSS och SoL kompletterar varandra

LSS ska komplettera socialtjänstlagen utan att ersätta eller inskränka den. Insatser enligt de bägge lagarna är frivilliga och kan ges efter ansökan från den enskilde. Alla som omfattas av LSS personkrets och är i behov av stöd från socialtjänsten ska i första hand erbjudas hjälp att ansöka om insatser enligt LSS.

Av specialmotiveringen till 4 § LSS (prop. 1992/93:159 s 171) framgår följande:

”En framställan om stöd och service från en person som tillhör lagens personkrets bör i första hand prövas enligt denna lag om det gäller en insats som regleras i lagen, eftersom detta i allmänhet får antas vara till fördel för den enskilde. I andra hand kan en framställan prövas enligt socialtjänstlagen. När en prövning av behovet av insatser enligt denna lag görs är det ofta nödvändigt att samtidigt pröva om det därutöver behövs insatser enligt socialtjänstlagen.”

Personer som ingår i lagens personkrets kan behöva andra insatser än de som LSS omfattar. Behovet måste då tillgodoses med stöd

av SoL eller annan lagstiftning. Ibland kan behovet omfatta insatser enligt både LSS och SoL eller annan lagstiftning.

8.4 Insats kan ges enligt både LSS och SoL

Om en insats kan ges enligt såväl LSS som SoL ska den enskilde, om han förväntas omfattas av personkretsen i LSS, erbjudas hjälp att ansöka om insatsen enligt LSS. Finns redan beslut om insats enligt SoL, exempelvis hemtjänst, och en ansökan avser exempelvis ledsagning, ska den enskilde få hjälp att göra sin ansökan om ledsagarservice enligt LSS.

I staden görs tolkningen att det råder sekretess mellan SoL och LSS. Det kan dock konstateras att rättsläget fortfarande är oklart i denna fråga.

Observera att det pga. sekretessen blir aktuellt med två akter om den enskilde väljer att ansöka om insatsen enligt LSS.

LSS begränsar inte rättigheter som en enskild person kan ha enligt annan lag såsom SoL och HSL. Handläggaren ska upplysa om detta samt om de skillnader som finns mellan SoL och LSS.

9. Personkretsbedömning i LSS

Alla personer med funktionsnedsättning omfattas inte av LSS, därav namnet ”lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade”. För att kunna få insatser enligt LSS krävs att den enskilde omfattas av någon av lagens personkretsar. Ett beslut om personkretstillhörighet ska vara en del av beslutet om insatser.

Enligt 1 § LSS omfattar lagens bestämmelser personer med

- utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd (1 § 1 LSS)
- betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom (1 § 2 LSS), eller
- andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service (1 § 3 LSS).

Personkretsen i LSS omfattar alltså tre grupper. I dessa riktlinjer benämns dessa grupper med personkrets 1, personkrets 2

respektive personkrets 3. Huruvida en person omfattas av personkrets 1 och 2 bestäms utifrån den enskildes diagnos utan hänsyn till hans eller hennes stödbehov. Huruvida en person omfattas av personkrets 3 utgår i stället från den enskildes behov oavsett vilken skada, sjukdom eller funktionsnedsättning som orsakar behovet.

9.1 Underlag för personkretsutredning

För att kunna avgöra om en person tillhör någon av grupperna i LSS personkrets behöver handläggaren få tillgång till läkarintyg och andra underlag som bekräftar personens funktionsnedsättning och beskriver vilka konsekvenser den medför i vardagen för den enskilde och för livsföringen i övrigt.

Om handläggaren bedömer att tillgängliga underlag är alltför oklara för att kunna avgöra om den enskilde omfattas av personkretsen är det nödvändigt att efter samtycke från den enskilde begära in kompletterande utredningar. Oklarheter kan även uppstå om olika intyg ger motstridiga utsagor.

För att få ett tillräckligt underlag för beslut i personkretsfrågan är det viktigt att formulera tydliga frågor till intygsskrivaren, om diagnosen, funktionsnedsättningen och dess konsekvenser. Uppgifterna kan exempelvis avse förtydliganden eller mer detaljerade uppgifter om en diagnos eller en funktionsnedsättning, dess omfattning och varaktighet, om den beror på normalt åldrande eller ej, på vilket sätt och i vilka situationer den begränsar den enskildes funktionsförmåga, aktivitetsförmåga och möjlighet till delaktighet, om kompensatoriska åtgärder (t.ex. hjälpmedel, bostadsanpassning, arbetsplatsanpassning) bedöms kunna minska hinder i den omgivande miljön.

En person som tillhör LSS personkrets 1 eller 2 har en diagnos som innebär att funktionsnedsättningen är bestående. Som huvudregel krävs inte någon ny utredning för att fatta beslut i personkretsfrågan vid en förnyad ansökan. Undantag kan gälla vissa barn vars diagnos med stigande ålder kan komma att ändras och vissa vuxna som har en oklar diagnos och ålderstigen utredning, t.ex. personer med förvärvad hjärnskada vars begåvningsmässiga funktionsnedsättning ibland kan behöva utredas på nytt.

9.2 Personkrets 1 (1 § 1 LSS)

För att en person ska kunna omfattas av personkrets 1 i LSS krävs att han eller hon har någon av diagnoserna utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd. Diagnosen ska vara medicinskt styrkt genom intyg.

Landstinget ansvarar för att utreda och fastställa diagnoser som rör utvecklingsstörning, autism och autismliknande tillstånd.

9.2.1 Utvecklingsstörning

Med begreppet *utvecklingsstörning* avses enligt lagens förarbeten (prop. 1992/93:159) en intellektuell funktionsnedsättning, som beroende på grad och miljö medför ett funktionshinder.

Utvecklingsstörningen har uppkommit under individens utvecklingsperiod (före cirka 16 års ålder) och är så betydande att personen behöver stöd och hjälp i sin livsföring genom olika insatser. Utvecklingsstörning är en diagnos med stor spännvidd och kan delas upp i tre nivåer, lindrig, måttlig och grav utvecklingsstörning. En utvecklingsstörning kan ha många orsaker, till exempel kromosomavvikelse, fosterskador eller förlossningsskador.

Orsaken till diagnosen saknar i detta sammanhang betydelse. Vid bedömning av funktionsnedsättningens omfattning och konsekvenser för den enskilde ska psykologiska, sociala, pedagogiska och medicinska faktorer vägas samman och en helhetsbedömning eftersträvas.

9.2.2 Utredning av utvecklingsstörning

Diagnosen utvecklingsstörning utreds av bland annat läkare och psykolog. I diagnoskriterierna ingår att den enskilde har en intellektuell funktionsnivå som ligger klart under genomsnittet (ett IK-värde på 70 eller lägre) och samtidigt har brister eller nedsättning av adaptiv funktionsförmåga (se nedan). Den intellektuella funktionsnivån (IK) utgör ett mått på olika förmågor i en persons kognitiva tänkande.

Utvecklingsstörning delas in i lindrig (IK 55-70), måttlig (IK 40-55), svår (IK 25-40) och djupgående (IK <25) utifrån den intellektuella funktionsnivån som bedöms med hjälp av begåvningsstest.

Gränserna mellan lindrig, måttlig, svår och djupgående utvecklingsstörning är emellertid inte skarpa och enbart ett testresultat säger ingenting om hur en person fungerar i sin vardag. I vedertagna definitioner betonas därför att diagnosen innebär både en nedsättning i intellektuella funktioner och i förmågan att kunna anpassa sig till sin vardag och att kunna anpassa sin vardag till sig själv (adaptiv förmåga). Därför kompletteras testningen alltid med skattningar av personens förmåga att klara sitt vardagliga liv. Se även Habilitering & Hälsas hemsida www.habilitering.nu.

För att en person ska kunna tillhöra LSS personkrets krävs att utvecklingsstörningen funnits före cirka 16 års ålder. För att utreda detta kan elevakter, tidigare utredningar hos BUP/ PBU eller andra verksamheter där personen varit aktuell ge värdefull information. Sådana utredningar kan ibland finnas på Landstingsarkivet, Stockholms läns landsting, se även <http://www.sll.se/sll/templates/NormalPage.aspx?id=955>.

Om den enskilde är av utländsk härkomst kan det vara svårt att få styrkt i utredningar att utvecklingsstörning funnits före 16 års ålder. I sådana fall får man fästa stor vikt vid närståendes beskrivning av uppväxt och skolgång. Om både utredningsmaterial och möjlighet att fråga anhöriga och vänner saknas kan det vara lämpligt att konsultera landstingets habiliteringsverksamhet eller psykiatrisk öppenvårdsmottagning under personkretsutredningen.

9.2.3 Autism och autismliknande tillstånd

Med autism och autismliknande tillstånd avses enligt lagens förarbeten djupgående störningar i social förmåga, kommunikation och beteende som nästan alltid medför en allvarlig och livslång funktionsnedsättning vad gäller psykosocial och pedagogisk anpassning.

För att diagnosen autism ska kunna ställas ska allvarliga och genomgripande begränsningar kunna konstateras inom samtliga områden vad gäller ömsesidigt socialt samspel, kommunikation samt beteende- och föreställningsförmåga före tre års ålder (Autismforum, Stockholms läns landsting). Det är mycket svårt att diagnostisera autism före arton månaders ålder på grund av att de beteendeavvikelse som används för att ställa diagnos inte framträder tydligt förrän barnet uppnått en viss utvecklingsnivå, vilket sker vid den tiden.

Personer med autism har en utpräglad kontaktstörning som utmärks av svårigheter att förstå avsikten med och reglerna för socialt samspel. Det är med andra ord inte fråga om ovilja till kontakt med andra. Kommunikationsstörningen innefattar störningar i förståelsen av språket, gester och symboler samt avvikelser när det gäller förmågan att uttrycka sig såväl verbalt som icke verbalt.

Ungefär två tredjedelar av alla som har autism har också en utvecklingsstörning. Många personer har även epilepsi. Syn- och hörselskador är också vanligare hos denna grupp jämfört med personer utan autism. Personer som får diagnosen Aspergers syndrom är normal- eller välbegåvade.

Ibland kan diagnosen istället bli *autismliknande tillstånd*. I dessa fall har personen en allvarlig och genomgripande störning inom autismspektrumet men uppfyller inte alla kriterier för autism eller Aspergers syndrom (Autismforum, Stockholms läns landsting). Andra diagnoser såsom atypisk autism eller genomgripande störning i utvecklingen används emellanåt som synonyma benämningar för autismliknande tillstånd. Vid oklarheter om en diagnos är liktydig med autismliknande tillstånd är det nödvändigt att begära ett förtydligande av behandlande läkare.

Observera att kunskap och begrepp inom autismområdet utvecklas kontinuerligt.

För mer information om autism och autismliknande tillstånd, se Autismforums hemsida (Stockholms läns landsting)
www.autismforum.se.

9.2.4 Utredning av autism eller autismliknande tillstånd

För att avgöra om en person har diagnosen autism eller autismliknande tillstånd krävs en mycket ingående utredning. Det är alltid en läkare med specialistkompetens som ställer diagnosen. Som regel är även andra involverade, t.ex. en psykolog. Pedagogiska utredningar från nuvarande eller tidigare lärare, barnomsorgspersonal, elevvårdsteam eller liknande samt anhörigas erfarenheter kan utgöra viktiga komplement i utredningen av en diagnos.

Den sammanfattande benämningen neuropsykiatriska funktionsnedsättningar används idag för att klassificera olika diagnoser och tillstånd som bl.a. autism, Aspergers syndrom och autismliknande tillstånd. Till neuropsykiatriska funktionsnedsättningar räknas även diagnoser och tillstånd som

ADHD, DAMP, Tourettes syndrom, språkstörning, dyslexi och tvångssyndrom. Även om funktionsnedsättningarna är närbesläktade och ofta överlappar varandra så ingår inte alla i LSS personkrets 1.

Personer med Aspergers syndrom tillhör LSS personkrets 1 utifrån diagnoserna autism eller autismliknande tillstånd. Övriga neuropsykiatriska tillstånd betraktas inte som autism eller autismliknande tillstånd vilket innebär att personer med ADHD, DAMP, Tourettes syndrom m.fl. *inte* tillhör personkrets 1. Däremot omfattas de sistnämnda av LSS om de uppfyller kriterierna för personkrets 3, se kap. 9.4.

9.3 Personkrets 2 (1 § 2 LSS)

Personkrets 2 i LSS omfattar personer som i vuxen ålder fått en hjärnskada med ett betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder som följd. Utredningen ska styrka hjärnskada *och* betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder.

Landstinget ansvarar för att utreda och fastställa diagnoser som rör hjärnskador som förvärvats i vuxen ålder **och om en hjärnskada medför ett betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder.**

9.3.1 Hjärnskada i vuxen ålder med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder

Med vuxen ålder avses tid efter utvecklingsåren, från cirka 16 år. Den begåvningsmässiga funktionsnedsättningen bedöms enligt samma principer som för utvecklingsstörning i personkrets 1. Funktionsnedsättningen ska vara så betydande att personen behöver stöd och hjälp i sin livsföring genom olika insatser.

Utlösande faktorer ska enligt lagens förarbeten vara sjukdomar eller skador av kroppslig art som beror på exempelvis

- trauma på grund av yttre våld - t.ex. trafikolycka, misshandel, fallolycka
- stroke - hjärninfarkt på grund av hjärnblödning eller blodpropp
- syrebristskada - t.ex. efter hjärtstillestånd, drunkningstillbud, förgiftning
- tumörer - i hjärnan eller i hjärnhinnorna
- infektioner
- lösningsmedelsskada

Även personer med **demenssjukdomar såsom** Alzheimers sjukdom kan numera tillhöra LSS personkrets 2 förutsatt att övriga villkor är uppfyllda, såsom att **en organisk hjärnskada är konstaterad** och att nedsättningen av den begåvningsmässiga förmågan är betydande. Bakgrunden till denna utvidgning av personkretsen är en dom i Högsta förvaltningsdomstolen (HFD 2008-11-10 mål nr 7020-06).

Olika psykiska sjukdomstillstånd kan också ge en begåvningsmässig funktionsnedsättning, men räknas inte till personkrets 2. Inte heller sjukdomar som är en följd av missbruk av beroendeframkallande medel, t.ex. Korsakows syndrom. Dessa personer kan endast omfattas av LSS om de uppfyller kriterierna för personkrets 3.

9.3.2 Konsekvenser av en förvärvad hjärnskada

Vanliga svårigheter efter en förvärvad hjärnskada är enligt landstingets hjärnskadecenter exempelvis:

Kognitiva svårigheter

- svårigheter att orientera sig till tid, rum och person
- minnessvårigheter
- uppmärksamhets- och koncentrationssvårigheter
- svårigheter med logiskt tänkande och problemlösning
- svårigheter att bearbeta och tolka olika sinnesintryck
- svårigheter med rumsuppfattning
- tal- och språksvårigheter

Fysiska svårigheter

- muskelsvaghet eller förlamning
- balanssvårigheter
- ökad/minskad muskelspänning
- koordinationssvårigheter
- svårigheter att planera rörelser
- förändrad känsel för beröring, smärta, värme och kyla
- svårigheter att röra olika kroppsdelar oberoende av varandra

Exekutiva svårigheter - svårigheter som rör de förmågor som krävs för att utföra en aktivitet

- svårigheter att sätta upp mål
- svårigheter att planera och organisera
- svårigheter att ta egna initiativ
- svårigheter att utvärdera det man själv har gjort
- svårigheter att vara flexibel vid problemlösning

Psykosociala svårigheter - svårigheter som rör känslomässiga och sociala förmågor

- personlighetsförändringar
- lättirriterad
- känslomässig labilitet
- humörsvängningar
- minskat intresse för andra människor
- ökad stresskänslighet
- ångest och depression
- sexuella störningar
- svårigheter att kontrollera impulser
- lätt uttröttbar

Svårigheterna kan variera mellan olika personer, bland annat beroende på hur omfattande skadan är och vilka delar av hjärnan som är skadade.

För mer information se landstingets Habilitering & Hälsas hemsida, www.habilitering.nu.

9.3.3 Utredning av personkrets 2

LSS personkrets 2 är i likhet med personkrets 1 diagnosstyrd. Personkretstillhörighet ska styrkas genom utredningar av psykolog och vid behov läkare. Vid tveksamheter eller i svårbedömda fall ska utredningen göras av både psykolog *och* läkare. Ofta krävs för bedömningen att såväl läkaren som psykologen har specialistkompetens. Specialistkompetens finns bl.a. på kliniker för medicinsk och neurologisk rehabilitering samt på landstingets hjärnskadecenter.

En personkretsbedömning blir oftast säkrare om en person med hjärnskada genomgått rehabilitering. Annars kan det vara svårt att bedöma hjärnskadans omfattning och varaktighet. Det kan därför vara nödvändigt att avvakta resultaten av rehabiliteringsinsatser innan personkretstillhörigheten avgörs. Landstingets hjärnskadecenter kan hjälpa till vid utredning och bedömning av personkrets 2. Om en utredning är gjord för många år sedan kan en ny personkretsutredning behöva aktualiseras.

För LSS personkrets 2 är det ett krav att hjärnskadan medfört en betydande intellektuell eller begåvningsmässig funktionsnedsättning. En individ kan, på grund av hjärnskada, ha stora svårigheter i vissa avseenden men klara sig normalt i andra. Bristande förmåga i flera avseenden kan sammantaget göra att

den enskildes funktionsnedsättning ska betraktas som stor trots att den enskilde inte har någon intellektuell funktionsnedsättning. I sådana fall är det viktigt att pröva om den enskilde eventuellt tillhör LSS personkrets 3.

För att avgöra om en person med Alzheimers sjukdom omfattas av LSS personkrets 2 måste både diagnosen och en betydande begåvningsmässig funktionsnedsättning vara styrkt. När personer undersöks för misstänkt demens genomförs en basutredning inom primärvården. Yngre personer med misstänkt demens utreds alltid på specialistklinik.

Kunskapen om demenssjukdomar såsom Alzheimers sjukdom utvecklas kontinuerligt vilket även kan påverka diagnoskriterierna över tid.

En person som tillhör LSS personkrets 2 har en diagnos som innebär att funktionsnedsättningen är bestående.

9.4 Personkrets 3 (1 § 3 LSS)

Personkrets 3 omfattar enligt lagen personer med andra varaktiga och omfattande fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande. Funktionshindren ska vara stora och förorsaka betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service. För att omfattas av lagen krävs att *samtliga* villkor är uppfyllda. Funktionshindren kan vara medfödda eller förvärvade. I personkretsen återfinns barn, ungdomar och vuxna med långvariga habiliterings- och rehabiliteringsbehov.

9.4.1 Utredning av personkrets 3

Personkrets 3 är, till skillnad från personkrets 1 och 2, inte diagnosstyrd i den meningen att en viss diagnos alltid medför att personen omfattas av LSS. Bedömningen av om en person tillhör personkrets 3 inriktas på svårigheter i den dagliga livsföringen. Vad som orsakar dessa svårigheter är av underordnad betydelse.

Samtliga nedanstående villkor ska vara uppfyllda för att tillhöra personkrets 3, men i personkretsbedömningen behöver man betrakta dem var för sig:

- andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder
- som uppenbart inte beror på normalt åldrande

- om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen
och därmed föranleder ett omfattande behov av stöd eller service

Det kan samtidigt vara svårt att bedöma villkoren var för sig eftersom de påverkar varandra. En person kan även ha stora svårigheter i ett avseende men klara sig normalt i ett annat.

”Andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder”

Funktionsnedsättningen ska vara varaktig, dvs. inte vara av tillfällig eller övergående natur. Det är viktigt att det framgår av utredningen på vilket sätt den enskildes funktionsnedsättning är varaktig, eftersom det kan vara särskilt svårt att avgöra.

Av Socialstyrelsens allmänna råd (1994:1 sid. 30) framgår följande:

En bedömning av varaktighet görs då man avgör om personen tillhör personkretsen eller ej medan behovet av insats kan variera över tiden. De negativa konsekvenserna av funktionshindret hos exempelvis reumatiker, psykiskt funktionshindrade m.fl. kan växla över tiden. För en person i en sådan situation måste en bedömning göras om han, sett över en längre period och i ett helhetsperspektiv, har ett omfattande behov trots att behovet periodvis är mindre. För exempelvis en psykiskt långtidssjuk person eller för den som har multipel skleros (MS) kan sjukdomsbilden variera på kort sikt, men i ett livslångt perspektiv kan bedömningen bli att dessa personer har ett varaktigt behov med rätt till insatser enligt LSS. Ett behovs varaktighet kan vidare omprövas. Bestämmelse om att detta ska göras kan skrivas in i beslutet. Det är ett naturligt steg inte minst därför att de beviljade insatserna i sig kan påverka behovets varaktighet och omfattningen av framtida behov.

Tidsgränsen för om en funktionsnedsättning ska betraktas som varaktig får bedömas i det enskilda fallet. Ofta anses dock varaktighet föreligga om funktionsnedsättningen kommer att bestå i minst ett år.

Under en utredning är det ibland svårt att bedöma hur en funktionsnedsättning kommer att utvecklas, exempelvis hos en svårt cancersjuk person eller en person med psykisk funktionsnedsättning. Ibland erhålls ett snabbt gensvar på en behandling. En stor funktionsnedsättning kan ett år senare ha

blivit mindre. Man får i svårbedömda fall när det gäller varaktigheten utgå från den situation som föreligger vid utredningstillfället. Om funktionsnedsättningen bedöms varaktig men inte för flera år framåt ska ett tidsbegränsat beslut fattas. Vid en förnyad ansökan, när beslutet om insats löper ut, kan personkretstillhörigheten och varaktigheten bedömas annorlunda.

”Som uppenbart inte beror på normalt åldrande”

För att en person ska omfattas av personkrets 3 får funktionsnedsättningen inte bero på normalt åldrande. I praktiken betraktas funktionsnedsättningar som en följd av normalt åldrande endast när det gäller äldre personer. Med äldre avses personer över den allmänna pensionsåldern 65 år. Även när åldrandet förstärker en funktionsnedsättning som debuterat vid en sådan ålder att den uppenbart inte är åldersrelaterad kan en person omfattas av lagen. Exempelvis kan en person med diabetes ha stora funktionsnedsättningar till följd av sin diabetes, dvs. en icke åldersrelaterad sjukdom. Sannolikt kommer dessa funktionsnedsättningar att förstärkas på grund av åldrandet. Äldre personer kan också drabbas av en omfattande funktionsnedsättning utan samband med åldrandet, t.ex. efter en trafikolycka.

Särskilda begränsande regler finns för personer över 65 år när det gäller rätten till personlig assistans enligt LSS.

”Stora funktionshinder”

Funktionsnedsättning används här synonymt med begreppet funktionshinder i lagens förarbeten. Med funktionsnedsättning avses därmed den begränsning som gör att en person inte kan utföra en aktivitet på det sätt eller i den omfattning som kan anses normalt. Funktionsnedsättningen ska vara *stor* vilket innebär att den ska inkräkta på viktiga livsområden som t.ex. i hemmet, på arbetet eller under fritiden samt på förmågan att ta till sig information, att kommunicera, strukturera, organisera och förstå den egna vardagen eller sköta sin ekonomi.

En person kan klara sig normalt i vissa avseenden men ändå ha stora svårigheter.

Exempel på funktionsnedsättningar som kan vara stora är rörelsehinder, grava syn- eller hörselskador, svårartade effekter av sjukdomar som till exempel diabetes eller hjärt- och

lungsjukdomar och olika former av psykiska eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

En till synes mindre allvarlig sjukdom eller skada kan innebära en stor funktionsnedsättning som förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen. Som exempel kan nämnas vissa medicinska funktionsnedsättningar, såsom tarmåkommor med täta tömningsträngningar, överaktiv urinblåsa eller vissa typer av hjärnskador som kan innebära obetydliga intellektuella störningar i vissa avseenden, men uttalade störningar i andra.

”Betydande svårigheter”

Med betydande svårigheter i den dagliga livsföringen menas att den enskilde inte på egen hand kan klara vardagsrutiner som till exempel hygien, toalettbestyr, påklädning, mathållning, förflyttning inomhus och utomhus, sysselsättning eller att utföra nödvändig träning eller behandling. Det kan också innebära att den enskilde inte kan förstå eller klara sin ekonomi. Andra svårigheter kan vara att kommunicera med andra. Det gäller både svårigheter att ta emot och att ge information och att samtala med andra direkt eller per telefon. Begreppet bör även kunna användas om den enskilde på grund av funktionsnedsättning löper risk att bli isolerad från andra människor (prop. 1992/93:159 s. 56).

Svårigheter att kommunicera med andra behöver inte medföra att den enskilde har behov av ytterligare en person för att kommunikation över huvud taget ska vara möjlig.

”Omfattande behov av stöd eller service”

Konsekvensen av att den enskilde har betydande svårigheter i sin dagliga livsföring innebär att han eller hon i allmänhet har ett dagligt eller så gott som dagligt behov av långvarigt eller upprepat stöd. Omfattande behov av stöd eller service kan enligt lagens förarbeten exempelvis bestå i behov av hjälp med toalettbesök, påklädning, matlagning, att skriva och läsa, kommunikation, förflyttning, sysselsättning. Det kan även innebära behov av strukturerande stöd, d.v.s. att tillsammans med den enskilde finna lämpliga sätt att hantera vardagen.

Begreppet ”omfattande behov av stöd eller service” har både kvantitativa och kvalitativa aspekter. Detta innebär att den enskilde i allmänhet har ett dagligt behov av långvarigt eller upprepat stöd. Ibland kan det emellertid behövas återkommande

insatser av så speciell art att de trots en mindre tidsåtgång är att betrakta som omfattande. En bedömning av en persons behov av stöd eller service måste alltid göras utifrån en sammanvägning av medicinska, sociala, psykologiska och pedagogiska faktorer. Många personer med psykisk funktionsnedsättning har ett omfattande behov av stöd och service. För människor med *flera funktionsnedsättningar* måste den samlade effekten bedömas. Små men flera funktionsnedsättningar kan tillsammans förorsaka betydande svårigheter.

9.4.2 Personkretsbedömning av små barn

Vid bedömning av små barn med funktionsnedsättning är utgångspunkten den aktuella situationen. På grund av barnets låga ålder framgår det kanske inte om funktionsnedsättningen är så *stor* att den orsakar *betydande svårigheter* i den dagliga livsföringen. Alla små barn behöver ju hjälp med att äta, kommunicera och förflytta sig mm.

I dessa fall får man bedöma om barnet med stigande ålder kan antas komma att få betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service. (prop. 1992/93:159). Avsikten med att göra en prognos om barnets framtida svårigheter och därmed sammanhängande stödbehov är att redan när det gäller mycket små barn kunna bedöma om barnet omfattas av LSS personkrets. Personkretsens gruppstillhörighet kan ändras allt eftersom barnet utvecklas och möjligheterna att ställa diagnos enligt LSS personkrets 1 blir säkrare.

Om det inte går att bedöma om barnet kommer att omfattas av LSS på grund av att varaktigheten inte kan styrkas är ska handläggaren informera vårdnadshavaren om vikten av en ny LSS-ansökan längre fram. I vissa fall, t.ex. vid allvarliga ryggmärgsbråck, grav CP-skada etc. torde man dock med stor säkerhet kunna säga att barnet kommer att få betydande svårigheter även på längre sikt. I sådana fall finns det ingen anledning att dröja med beslut om personkretstillhörighet.

Betydelsen av tidiga insatser ska inte underskattas vilket understryker behovet av att allsidiga och kvalificerade insatser till barn med omfattande funktionsnedsättning kommer till stånd.

En funktionsnedsättning för barn i en viss ålder kan ibland förorsaka sådana betydande svårigheter i den dagliga livsföringen

att behovet av stöd och service under några år kan anses så omfattande att barnet omfattas av LSS personkrets 3 och har behov av insatser enligt lagen. Det framgår bland annat av en regeringsrättsdom gällande en hörselskadad flicka på tre år (mål nr 4994-2000). Behovet av hjälp kan med tiden, genom inlärning och kompensatorisk träning, komma att förändras och minska.

Beslut om personkretstillhörighet innebär även ett utökat stöd från föräldraförsäkringen. Föräldrar till barn som omfattas av LSS har rätt till tillfällig föräldrapenning från försäkringskassan även för barn som har fyllt 16 men inte 21 år. Om barnet vid 21 års ålder går i särskolans gymnasium, eller är svårt rörelsehindrad och går i en särskild gymnasieskola kan föräldrar få tillfällig föräldrapenning till och med vårterminen det år då barnet fyller 23 år. De kan också få tillfällig föräldrapenning för 10 kontaktdagar per år fram tills barnet blir 16 år. För mer information, se <http://www.forsakringskassan.se>.

9.4.3 Personer med missbruksproblem

Om funktionsnedsättningen är stor och varaktig och uppenbart inte beror på normalt åldrande samt förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service kan personer med missbruksproblem omfattas av personkrets 3. Detta gäller oavsett om behovet är förorsakat av missbruket eller inte.

Samtidigt kvarstår socialtjänstens ansvar att ge vård mot missbruket. Att en person omfattas av LSS personkrets utgör ingen inskränkning i rätten till hjälp enligt SoL mot själva missbruket. Handläggaren ska i dessa fall efter samtycke vända sig till stadsdelsnämndens missbruksvård för bedömning av hjälpbehovet mot missbruk. Behovet av insatser enligt LSS eller SoL till följd av den enskildes funktionsnedsättning måste vägas samman med det vårdbehov mot missbruk som föreligger.

9.4.4 Personer med psykisk funktionsnedsättning

Personer med psykisk funktionsnedsättning kan omfattas av LSS om funktionsnedsättningen påverkar psykiska och sociala funktioner i sådan omfattning att kriterierna för LSS personkrets 3 är uppfyllda, dvs. om funktionsnedsättningen uppenbart inte beror på normalt åldrande, om den är stor och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller hjälp.

Hjälpbbehov som rör vård och behandling hör till landstingets ansvarsområde och ska inte tillgodoses inom ramen för LSS. Behov av insatser både från socialtjänsten och landstinget ska beaktas utifrån bestämmelser om samverkan och samordning av insatser (se kap 3.7 och kap 7.1).

9.4.5 Personer över 65 år

Personer med funktionsnedsättning över 65 år kan omfattas av LSS och ha rätt till insatser enligt lagen med vissa begränsningar. För personkrets 3 gäller att personer över 65 år kan omfattas av personkretsen om funktionsnedsättningen inte uppenbart beror på normalt åldrande, se kap 9.4.1.

För personkrets 1 och 2 finns ingen övre åldersgräns.

Även för daglig verksamhet finns vissa begränsningar genom att insatsen i första hand avser personer i yrkesverksam ålder som omfattas av personkrets 1 eller 2. Det förstnämnda hindrar inte att personer som uppnått pensionsålder bör ges möjlighet att fortsätta i daglig verksamhet för att därigenom undvika passivering och isolering (prop. 1992/93:159 s.90).

Särskilda regler finns för personer över 65 år när det gäller personlig assistans.

9.4.6 "Omfattande behov av stöd eller service" och "grundläggande hjälpbehov"

Det förekommer att begreppet "omfattande behov av stöd eller service" förväxlas med "grundläggande hjälpbehov" som är en av förutsättningarna för insatsen personlig assistans. "Grundläggande hjälpbehov" gäller dock enbart insatsen personlig assistans och ska inte sammanblandas med begreppet "omfattande behov" i prövningen av personkrets 3. Se kapitel 10.4 om personlig assistans.

9.5 Föräldraansvar och gemensamt hushåll

9.5.1 Föräldraansvaret för barn med funktionsnedsättning

Det stöd och den omvårdnad en förälder ger till ett barn utan funktionsnedsättning utgör riktmärke för vad som är att betrakta som normalt föräldraansvar. Det är hjälpbehovet *utöver* det som

är normalt för ett barn i en viss ålder som utgör det merarbete som kan ligga till grund för rätten till insatser.

9.5.2 Gemensamt ansvarstagande när någon i ett hushåll har en funktionsnedsättning

En person som har rätt till personlig assistans eller annan hjälp i hemmet har inte rätt till personlig assistans för sysslor i det gemensamma hushållet som makar enligt äktenskapsbalken (1987:230) har ett gemensamt ansvar för. Bedömningen ska göras på samma sätt om den enskilde är sambo. Det bör finnas ett visst utrymme att göra samma bedömning i andra situationer när den enskilde delar hushåll med en annan vuxen person. Därtill kan det finnas ett visst ansvar att bistå den enskilde, exempelvis nattetid.

Den enskilde har däremot rätt att vid behov få stöd genom insatser enligt LSS för att kunna utöva fritidsintressen, kulturella aktiviteter osv. på egen hand, utan makar, sambor eller andra som den enskilde delar hushåll med. Ansvaret för att ge stöd till egen fritid faller utanför skyldigheten enligt äktenskapsbalken.

9.6 Beslut om personkretstillhörighet i LSS

Personkretsbedömningen ska alltid göras före beslut om insats enligt LSS. Bedömningen av om en person omfattas av LSS personkrets ska framgå av beslutet om insats enligt LSS och kan överklagas med förvaltningsbesvär. Personkretsfrågan måste därför tillmätas stor betydelse i utredningsfasen.

En personkretsbedömning kan inte aktualiseras av andra omständigheter än ansökan om insatser enligt LSS.

10. Insatser

10.1 Insatser i LSS

I 9 § LSS återfinns de insatser för särskilt stöd och särskild service som kan lämnas med stöd av lagen. Insatserna anges i tio punkter:

1. Rådgivning och personligt stöd (landstinget ansvarar)
2. Personlig assistent eller ekonomiskt stöd för personlig assistans
3. Ledsagarservice
4. Kontaktperson
5. Avlösarservice

6. Korttidsvistelse utanför det egna hemmet
7. Korttidstillsyn för skolorngdom över 12 år utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen samt under lov
8. Familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar
9. Bostad med särskild service eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna
10. Daglig verksamhet (endast för personkrets 1 och 2).

För att en person ska kunna beviljas stöd enligt lagen måste det behov som ansökan avser omfattas av någon av ovanstående insatser. Andra behov av insatser måste prövas enligt annan lagstiftning även om personen omfattas av LSS. Boendestöd och hemtjänst är exempel på insatser som inte ingår i LSS, men som i stället kan beviljas med stöd av socialtjänstlagen (SoL).

Den enskilde ska informeras om möjligheten att ansöka om bistånd enligt 4 kap 1 § SoL för att tillgodose behov av insatser som inte ryms i LSS. På motsvarande sätt ska personer som omfattas av LSS personkrets 3 och har behov av daglig verksamhet informeras om möjligheten att ansöka om sysselsättning, arbetsverksamhet eller dagverksamhet enligt SoL, eftersom rätten till daglig verksamhet i LSS endast omfattar personkrets 1 och 2.

10.1.1 Omvårdnad i LSS-insatser

Omvårdnad ingår enligt 9 e § LSS i insatserna:

- Avlösarservice
- Korttidsvistelse
- Korttidstillsyn
- Familjehem
- Bostad med särskild service för barn och ungdomar
- Bostad med särskild service för vuxna samt
- Daglig verksamhet.

För personlig assistans gäller särskilda regler om omvårdnad, se vidare kapitel 10.4 om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS.

Med omvårdnad avses praktiska åtgärder för att stödja och hjälpa till med dagliga personliga behov personer med funktionsnedsättning kan ha svårt att klara själva. I Inspektionen för vård och omsorgs handbok till föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2002:9 om bostad med särskild service för vuxna enligt 9

§ 9 LSS anges att omvårdnad kan ses som ett samlingsbegrepp som innehåller både stöd och service som ska tillgodose individuella psykiska, fysiska och sociala behov. Omvårdnaden är en nödvändig del för att tillförsäkra den enskilde goda levnadsvillkor och begreppets innebörd har därför stor betydelse. Omvårdnaden kan bestå av praktisk hjälp eller vara av mer vägledande natur. Genom omvårdnaden kan hinder i den dagliga livsföringen undanröjas eller minskas.

Omvårdnad i LSS-insatser kan konkret innebära bland annat hjälp med att

- äta, dricka och förflytta sig
- sköta personlig hygien och att klä sig
- sköta hemmet, tillreda måltider, göra ärenden och inköp
- kommunicera
- upprätthålla sociala kontakter och bryta isolering, få stöd att delta i olika typer av aktiviteter utanför bostaden såsom att gå på bio, promenera eller gå på café mm.
- göra tillvaron begriplig, förutsägbar och trygg, planera framåt
- göra tillgänglig den hälso- och sjukvård, inklusive habilitering, rehabilitering och hjälpmedel samt tandvård som den enskilde behöver
- misstankar om övergrepp och andra brott mot den enskilde polisanmäls

Se även Inspektionen för vård och omsorgs handbok Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS – Stöd för Rättstillämpning och Handläggning (2003).

10.1.2 Fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter

Fritidsverksamheter och kulturella aktiviteter ingår enligt 9 e § LSS i insatserna

- bostad med särskild service för barn och ungdomar
- bostad med särskild service för vuxna

Syftet är att ge personer med omfattande funktionsnedsättning möjlighet att utifrån egna önskemål kunna ta del av det allmänna fritids- och kulturutbudet utifrån individuella förutsättningar, både som åskådare och som aktiva utövare.

10.2 Bistånd enligt SoL

Med bistånd avses enligt 4 kap 1 § SoL bistånd för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Med

försörjningsstöd avses enligt 4 kap 3 § SoL skäligen kostnader för livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning, telefon och radio- och TV-avgift.

Med *bistånd för sin livsföring i övrigt* avses alla de olika behov som den enskilde kan ha för att tillförsäkras en skälig levnadsnivå och som inte omfattas av försörjningsstödet. Det kan vara fråga om bistånd till läkarvård eller tandvård, glasögon, möbler, husgeråd, vinterkläder, vård- och behandlingsinsatser för missbrukare, hemtjänst, särskilt boende för äldre eller funktionshindrade m.m. Det är inte möjligt att lämna en uttömmande uppräkningslista av vilka insatser eller behov som ska anses ingå. Socialtjänstlagen är formulerad som en målinriktad ramlag med utrymme där det inte är möjligt att exakt räkna upp alla insatser eller behov som ska anses ingå. En individuell bedömning måste göras i varje enskilt fall.

10.3 Hjälp i hemmet

Syftet med hjälp i hemmet är att möjliggöra för den enskilde att trots sin funktionsnedsättning kunna fortsätta bo kvar hemma och där få det stöd, den service och den omvårdnad som han eller hon behöver. Den enskilde ska så långt som möjligt få utnyttja sina egna resurser samt ges möjlighet att bevara eller utvidga sitt sociala och kulturella kontaktnät.

Den enskildes resurser och möjlighet att själv delta i göromålen ska beaktas i utredningen och vägas in i beslutet. Den enskildes möjlighet att upprätthålla och utveckla sin funktionsförmåga ska ingå som en naturlig del i bedömningen. Även möjligheter till bostadsanpassning och medicinska insatser genom landstingets försorg, såsom hjälpmedel, habilitering och rehabilitering samt expertinsatsen råd och stöd, ska utredas.

Den enskilde har rätt att få omvårdnad i hemmet även när behovet av hjälp och vård är omfattande. Han eller hon ska inte vara beroende av anhöriga eller andra närstående för att kunna bo kvar hemma. De egna önskemålen om hur hjälpen ska vara utformad ska vara vägledande. Den enskilde ska beredas möjlighet att bo kvar och vårdas i hemmet till livets slut. Om det av medicinska skäl är omöjligt att ge hjälp i hemmet kan särskilt boende erbjudas istället.

10.4 Personlig assistans enligt 9 § 2 LSS

Med personlig assistans avses **enligt 9 a § LSS** ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp **med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den enskilde (grundläggande behov).**

Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till insats enligt 9 § 2 LSS för andra personliga behov om dessa inte tillgodoses på annat sätt. Stödet ska enligt lagens förarbeten kunna finnas tillgängligt för den enskilde i olika situationer och under olika tider på dygnet. Det personliga stödet ska ge ökade möjligheter till ett självständigt liv och möjliggöra för den enskilde att som andra i samhället kunna studera, delta i fritidsaktiviteter, få möjlighet till eget boende mm.

10.4.1 Delat ansvar för personlig assistans

Kommunen ansvarar för personlig assistans enligt LSS i de fall den enskildes behov av hjälp för grundläggande behov inte överstiger i genomsnitt 20 timmar per vecka. Kommunen ansvarar för hela kostnaden för personlig assistans enligt LSS även om det totala antalet beslutade timmar överstiger 20 timmar per vecka, vilket inträffar om den enskilde har andra personliga hjälpbehov, utöver de grundläggande.

Försäkringskassan ansvarar för assistansersättning för personlig assistans enligt 51 kap SFB i de fall den enskildes grundläggande behov överstiger i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka. Kommunen har alltid kostnadsansvaret för de 20 första timmarna per vecka i alla beslut om assistansersättning enligt SFB.

Med personlig assistans enligt LSS och assistansersättning enligt SFB avses i grunden en och samma insats. Det innebär att behovet av personlig assistans utreds och bedöms enligt samma principer.

10.4.2 Kommunens basansvar

Kommunen har ett basansvar för insatsen personlig assistans. Med basansvar avses enligt förarbetena bland annat att kommunen alltid ska stå beredd att antingen anordna personlig assistans eller att ge ekonomiskt bidrag till skäligen kostnader för att enskilda ska kunna ordna insatsen på annat sätt än genom kommunen (prop.1992/93:159).

Kommunen är även skyldig att på den enskildes begäran anordna personlig assistans i de fall den enskilde erhållit assistansersättning av Försäkringskassan. I kommunens ansvar ingår vidare att utföra assistans eller lämna ekonomiskt stöd för tillfälliga behov av utökad assistans som inte täcks av beviljade assistanstimmar från Försäkringskassan. En person kan exempelvis tillfälligt behöva särskild eller utökad hjälp under en semesterresa. I kommunens basansvar ingår också att på den enskildes begäran anordna personlig assistans vid tillfälliga utökningar som beror på ordinarie assistents sjukdom.

10.4.3 Rätt till personlig assistans

För rätt till personlig assistans enligt LSS krävs att den enskilde har behov av insatsen för sina *grundläggande behov* och att dessa inte tillgodoses på annat sätt. Med grundläggande behov betonas i lagens förarbeten att det är fråga om hjälp eller stöd av mycket privat karaktär och att insatsen ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur. Här åsyftas hjälpbehov som uppfattas som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten och där den enskilde måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge sådan hjälp och hur den ska ges.

Vid bedömningen av om den enskilde behöver personlig assistans i sin dagliga livsföring ska en jämförelse göras med den livsföring som kan anses normal för personer i samma ålder (prop. 1992/93:159).

Utredningen av grundläggande och andra personliga behov

Utredningen av grundläggande och andra personliga behov föregås av en personkretsbedömning som visar om den enskilde omfattas av personkretsen enligt 1 § 1-3 LSS. Om den enskilde bedöms tillhöra någon av grupperna i LSS personkrets, utreds om den enskilde har behov av hjälp för sina grundläggande behov och omfattningen på dessa. Utredningen görs för att säkerställa dels att den enskilde har behov som motsvarar lagens krav för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS, dels för att avgöra om den enskilde kan ha rätt till statlig assistansersättning enligt 51 kap socialförsäkringsbalken (SFB).

Om den enskilde har behov av hjälp med grundläggande behov utreds vidare om den enskilde behöver hjälp med andra personliga

behov som inte tillgodoses på annat sätt och omfattningen på dessa.

10.4.4 Bedömning av grundläggande behov

De grundläggande behoven avser behov av hjälp med

- personlig hygien
- måltider
- att klä av och på sig
- att kommunicera med andra
- behov av annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (9 a § LSS).

De tre första behoven är praktiska och integritetsnära, medan de två övriga ställer krav på ingående kunskaper om den enskilde.

Personlig assistans ska vara förbehållen krävande eller i olika avseenden komplicerade situationer, i regel av mycket privat karaktär. Ett grundläggande behov ska betraktas som grundläggande oavsett i vilken situation behovet av hjälp uppstår, t.ex. grundläggande hjälpbehov vid måltider hemma eller på restaurang.

Bedömningen av grundläggande behov enligt 9 a § LSS är en särskild bedömning som inte avser den enskildes hela hjälpbehov. Vid bedömningen av behovet av insatser för de grundläggande behoven måste en beräkning av tidsåtgången göras. Det är den aktiva insatsen för att tillgodose vart och ett av de grundläggande behoven i sin helhet som ska tidsbestämmas med hänsyn till den enskildes individuella behov. Det är viktigt att utreda *alla* grundläggande behov och att det framgår av utredningen om något av dessa inte är aktuellt att bedöma, t.ex. om den enskilde inte behöver hjälp med att kommunicera.

Till beräkningen ska läggas den tid då personen behöver dubbel assistans för sina grundläggande behov.

Högsta förvaltningsdomstolen har slagit fast att det inte krävs någon bestämd tidsmässig omfattning av grundläggande behov för rätt till personlig assistans (RÅ 2009 ref. 57). Det är samtidigt inte självklart att en person som endast i mycket begränsad omfattning har behov av hjälp med grundläggande behov kan anses berättigad till personlig assistans. Såväl kvantitativa som kvalitativa aspekter måste beaktas, även hur ofta hjälpen behövs.

Den enskilde kan behöva hjälp med ett, flera eller samtliga grundläggande behov. Något krav på att den enskilde måste ha hjälp med samtliga grundläggande behov ställs inte.

Vad är grundläggande hjälpbehov?

Behov av hjälp med personlig hygien, måltider, av- och påklädning, kommunikation och tillsyn kan bedömas antingen som grundläggande eller som annat personligt hjälpbehov.

Avgörande är hjälpbehovets karaktär.

I lagens förarbeten betonas att det vid grundläggande behov är fråga om hjälp eller stöd av mycket privat karaktär och att insatsen ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur. Här åsyftas hjälpbehov som uppfattas som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten och där den enskilde måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge sådan hjälp och hur den ska ges.

Normalt sett räknas inte aktiverings- eller motiveringsinsatser till de grundläggande behoven. Det räcker inte med den enskilde behöver ha en annan person närvarande för att aktivera och motivera eller påminna och ge instruktioner utan det ska röra sig om *praktisk hjälp* i de grundläggande behov som avser personlig hygien, måltider och av- och påklädning. *Undantag* kan göras om den enskilde, huvudsakligen på grund av sitt psykiska tillstånd, har behov av *aktiv tillsyn* som har karaktären av övervakning. Det kan också vara så att den enskilde på grund av sin funktionsnedsättning är helt ur stånd att exempelvis själv klara sin hygien eller få i sig mat. I dessa fall är det fråga om sådan kvalificerad aktivering och motivering att det krävs specifika eller ingående kunskaper om den enskilde för att förmå denne att klara de praktiska hjälpbehoven. Dessa behov ses då som behov av hjälp med de grundläggande behoven personlig hygien, måltider eller av- och påklädning.

Sköta sin personliga hygien

Det grundläggande behovet att sköta sin personliga hygien avser behov av mycket personlig karaktär såsom att tvätta sig, att hålla sin kropp ren, torka sig på kroppen och i håret, raka sig eller liknande samt hjälp vid toalettbesök (prop. 1992/93:159, s. 64).

Även hjälp med insmörjning eller att sminka sig, hjälp med rituell

tvagning samt att ta på och av protes för att kunna rengöra den räknas som grundläggande behov.

Inta måltider

Med det grundläggande behovet att inta måltider avses att äta och dricka. Vid bedömningen av den enskildes behov av hjälp med att inta måltider ska behovet av hjälp även omfatta att föra maten till munnen för att betraktas som grundläggande. Likaså gäller för enskild som på grund av sväljningssvårigheter och risk för att sätta i halsen att behov av hjälp med att finfördela maten räknas till grundläggande behov av hjälp, även om han eller hon kan föra maten till munnen. Detsamma gäller för personer med kognitiva funktionsnedsättningar eller demenssjukdomar som trots att de kan föra maten till munnen inte är medvetna om att de äter. Deras behov av hjälp med att inta föda ska därmed också betraktas som grundläggande. **Hjälp med att starta upp och avsluta en sondmatning samt annan hjälp med sondmatning som kräver fysisk närhet av en annan person bör ingå i det grundläggande behovet måltider. Om den enskilde behöver aktiv tillsyn av övervakande karaktär under sondmatningen kan det ingå i det grundläggande behovet annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper som den enskilde.**

Om den enskilde behöver hjälp med andra moment runt måltiden kan dessa behov ingå i andra personliga behov utöver de grundläggande. Det kan exempelvis gälla att laga och dela maten, ställa i ordning före och efter måltiden, hjälp med uppvärmning och att diska.

Klä av och på sig

Det grundläggande behovet avser situationen att få kläderna på och av sig, oavsett när på dygnet det sker, hur många gånger behovet finns och i vilket sammanhang. Liksom för övriga grundläggande behov krävs ett behov av hjälp **med det som är fysiskt nära och** av mycket personlig karaktär för att på- och avklädning ska ses som ett grundläggande behov i lagens mening. **Hit räknas hjälp med alla inomhuskläder.**

Andra behov av hjälp med t.ex. klädvård, att plocka fram eller undan kläder samt **hjälp med ytterkläder och ytterskor** kan räknas med i andra personliga hjälpbehov. **För personer med allvarlig smärtproblematik eller svår benskörhet, kan behov av hjälp med**

ytterkläder ses som grundläggande hjälpbehov eftersom hjälpen kan upplevas som en kontakt in på bara kroppen.

Kommunicera med andra

Med grundläggande behov för att kommunicera med andra avses att den enskilde behöver ha ytterligare en person närvarande för att över huvud taget kunna kommunicera och samspela med andra. För att kommunikation ska bedömas som ett grundläggande behov krävs att den enskilde har sådana svårigheter att förmedla och ta emot budskap att den som ger assistans behöver ha ingående kunskap om den enskilde, om funktionsnedsättningen och om den enskildes sätt att kommunicera, dvs. om den enskildes uttryckssätt och förmåga att förstå och uppfatta andra. Det kan särskilt vara fallet om den enskilde kommunicerar med alternativa kommunikationsmetoder eller med andra uttryckssätt som bara kan förstås av den som ger hjälpen.

Följande frågor viktiga att utreda för att kunna bedöma behovet av hjälp med kommunikation:

- Vilken särskild kunskap behövs om den enskilde? Kan vem som helst förstå den enskilde enbart genom att ha kunskap om funktionsnedsättningen och kommunikationssättet eller behövs specifik kunskap om den enskilde?
- Vilken särskild kunskap behövs om funktionsnedsättningen?
- Vilken särskild kunskap behövs om kommunikationssättet?
- I vilka situationer behöver den enskilde hjälp med kommunikation?

För att avgöra om den enskildes behov av hjälp med att kommunicera är ett grundläggande hjälpbehov kan handläggaren behöva underlag från logoped, läkare, psykolog, specialpedagog, förskola eller skola.

Annan hjälp som förutsätter ingående kunskap

I vissa fall kan den enskilde ha behov av annan hjälp än rent faktisk hjälp för att få sina grundläggande behov tillgodosedda. Här avses en särskild kunskap som i hög grad är kopplad till den enskilde och dennes individuella förutsättningar. Därför är det nödvändigt att utreda vad det är som gör att den enskilde har behov som förutsätter ingående kunskap och vad denna kunskap består av.

Den enskilde kan exempelvis behöva kvalificerade motivations- och aktiveringsinsatser för att förmås att över huvud taget klä sig, äta, sköta sin hygien eller kommunicera. En förutsättning för att sådan annan hjälp ska betraktas som ett grundläggande hjälpbehov är att det krävs att någon som har ingående kunskaper om den enskilde ger hjälpen för att behovet ska kunna tillgodoses. **Om det krävs särskilda eller ingående kunskaper om den enskilde i dessa fall ska dock behovet betraktas som behov av hjälp med de grundläggande behoven hygien och måltider, av- och påklädning.**

Personer med psykisk funktionsnedsättning kan i vissa speciella undantagsfall, om det finns synnerliga skäl, ha rätt till personlig assistans. Detta gäller om den enskilde utan sådan hjälp är helt ur stånd att själv klara sin hygien eller att få i sig mat eller andra grundläggande behov. Om den enskilde däremot klarar detta med motivations- och aktiveringsinsatser föreligger inte rätt till personlig assistans.

Även personer med förvärvad hjärnskada som medfört att de tappat initiativförmågan och förlorat minnet eller talet kan behöva annan hjälp än rent faktisk hjälp för att klara sina grundläggande behov.

Vissa personer med svåra funktionsnedsättningar, framför allt barn och ungdomar, kan av medicinska skäl såsom shunt, epilepsi eller astma vara beroende av någon som har ingående kunskaper om personen och funktionsnedsättningen och som kan tillgodose behovet av annan hjälp i form av omvårdnad vid andningssvårigheter, anfall eller liknande.

Personer med stora och varaktiga funktionsnedsättningar kan behöva hjälp med grundläggande behov och samtidigt ha behov av andra aktiva insatser av någon som förstår hur de fungerar, t.ex. för att avvärja faror. Den enskilde har i dessa fall behov av någon som utövar *aktiv tillsyn* och som har ingående kunskaper om honom eller henne. Tillsyn som innebär att enbart finnas till hands ”utifall att” räknas inte som annan hjälp som förutsätter ingående kunskap.

Allmänna insatser av aktiveringskaraktär kan inte anses ingå i den hjälp som krävs för att tillgodose grundläggande behov (RÅ 1997 ref. 28).

Förflyttningar

Hjälp med förflyttningar anses inte ingå i de grundläggande behoven. Däremot kan förflyttningar som kan ses som integritetsnära, t.ex. mellan säng och badrum för att duscha, eller i samband med av- och påklädning, ingå i de grundläggande behoven hygien och av- och påklädning. Behov av hjälp med förflyttningar i övriga situationer kan ingå i andra personliga behov.

10.4.5 Beräkning av tiden för de grundläggande behov

Den enskildes behov av insatsen personlig assistans för grundläggande behov kan, beroende på hans eller hennes individuella livssituation, variera i omfattning mellan olika veckor, olika dagar, helger och vardagar osv. Det kan t.ex. vara fallet när de grundläggande behoven helt eller delvis tillgodoses i skola, barnomsorg och daglig verksamhet under skolveckor och arbetsveckor. Tid för grundläggande behov som tillgodoses i andra verksamheter ska som huvudregel *inte* medräknas.

Observera att om den enskilde har behov av s.k. dubbel assistans för grundläggande behov ska tiden för den andra eller fler assistenter räknas med i tiden för de grundläggande behoven, se kap 10.4.12.

Särskilda skäl då tid i verksamhet ska medräknas

Av 106 kap 24 § SFB, som även gäller för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS, föreligger inte rätt till personlig assistans för tid då den enskilde bor i en gruppbostad, vistas i barnomsorg, skola eller daglig verksamhet. Undantag från denna huvudregel kan göras om särskilda skäl finns. Läs mer om särskilda skäl i avsnitten 10.4.20 - 10.4.22 i dessa riktlinjer.

Beräkning av grundläggande behov

Beräkningen av de grundläggande behoven ska avse en längre period och beslutet ska grundas på det genomsnittliga hjälpbehovet per vecka under perioden. Ett lämpligt tillvägagångssätt är att först utreda och beräkna tiden per vecka för de grundläggande behoven under veckor när den enskilde inte vistas i skola, barnomsorg, daglig verksamhet eller andra verksamheter (lovveckor, semesterveckor, hemmaveckor).

Därefter beräknas tiden för de grundläggande behoven för enstaka dagar som inte täcks upp av dessa beräkningar, t.ex. återkommande lovdagar eller helgdagar som infaller på vardagar. Lägg därefter samman den beräknade tiden för de olika veckorna och enstaka dagar enligt ovan. Dela summan av den beräknade tiden med det antal veckor som behövs för att beräkna hur många timmar grundläggande behov personen har i genomsnitt.

10.4.6 Anmälan om assistansersättning till Försäkringskassan

Enligt 15 § 8 LSS ska kommunens handläggare anmäla till Försäkringskassan när någon som har ansökt om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS kan antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap socialförsäkringsbalken. En sådan behovsanmälan kräver inte den enskildes samtycke och kan göras utan att bryta mot gällande sekretess. Handläggaren ska dock alltid informera den enskilde innan en anmälan om assistansersättning görs.

10.4.7 Personer som saknar grundläggande behov

Personer med funktionsnedsättning som omfattas av LSS personkrets men som inte har grundläggande hjälpbehov kan inte beviljas insatsen personlig assistans. Dessa personer kan däremot ha rätt till andra insatser enligt LSS, exempelvis ledsagarservice, för att tillgodose behov av stöd och service, eller till bistånd enligt SoL, exempelvis hemtjänst.

10.4.8 Bedömning av andra personliga hjälpbehov

Efter bedömningen av de grundläggande behoven bedöms i nästa steg behovet av personlig assistans för andra personliga hjälpbehov som inte tillgodoses på något annat sätt (9 a § andra stycket LSS). För att en viss insats ska kunna nekas på grund av att behovet tillgodoses på annat sätt, ska behovet enligt lagens förarbeten tillgodoses rent faktiskt på något annat sätt. Andra personliga hjälpbehov kan till exempel vara behov av hjälp med att träna, arbeta eller studera. Det kan också vara behov av hjälp med att sköta sitt hem, med att utöva sina fritidsintressen, behov av ledsagning eller annat som leder till att den enskilde kan leva ett liv så likt andras som möjligt.

Andra personliga hjälpbehov kan även uppstå i anslutning till de hjälpsituationer som ingår i de grundläggande behoven, t.ex. med att laga mat eller att ta fram och välja ut kläder. De moment som

finns före respektive efter själva det grundläggande behovet räknas till andra personliga hjälpbehov i den enskildes dagliga livsföring.

Exempel:

- Om den enskilde har behov av hjälp med det grundläggande behovet att äta och dricka räknas även tid för att ställa i ordning före och efter maten in i det grundläggande behovet. Tid för matlagning och diskning räknas däremot in i tiden för andra personliga hjälpbehov.
- Hjälp med att klä på sig och av sig inomhuskläder är ett grundläggande hjälpbehov, medan klädvård, att plocka fram eller undan kläder samt hjälp med att ta på och av ytterkläder räknas till andra personliga hjälpbehov.
- Till andra personliga hjälpbehov kan även behov av hjälp med träning för att uppehålla och förstärka funktionsförmågan räknas. Den personliga assistenten ska i vissa fall, efter att ha fått särskilda instruktioner av till exempel habiliterings- eller rehabiliteringspersonal, kunna utföra enklare insatser av detta slag. Om den enskilde har ett sådant hjälpbehov kan det räknas in i tiden för andra personliga hjälpbehov som ska tillgodoses genom insatsen personlig assistans.
- Behov av hjälp med enklare hälso- och sjukvårdsåtgärder kan tillgodoses genom personlig assistans efter delegation av ansvarig hälso- och sjukvårdspersonal eller om det bedömts att en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård enligt SOSFS 2009:6. Personlig assistans ska dock inte ersätta expertstöd eller behandling som den enskilde kan behöva (prop.1992/93:159).

Observera att om hjälp med egenvård ingår i andra personliga behov ska en kopia på hälso- och sjukvårdsansvarigs dokumentation av planeringen för egenvård föras till personakten. Läs mer om egenvård i kap 10.10.

- För att hjälp med andra personliga behov ska betraktas som personlig assistans måste de utföras tillsammans med den enskilde, som ett led i det personliga stödet. Tid för städning, inköp och liknande som görs tillsammans

med den enskilde som ett led i det personliga stödet ska tas med i beräkningen av det totala behovet av personlig assistans.

- Om den enskilde vill ha städning, inköp eller liknande uppgifter utförda på tider då han eller hon själv arbetar eller deltar i annan verksamhet och inte är hemma är det inte möjligt att få uppgifterna utförda som personlig assistans (prop. 1992/93:159, s. 176).
- Tid för behov av s.k. dubbel assistans ska räknas med i tiden för andra personliga hjälpbehov, om behovet av den andra eller fler assistenter avser andra personliga hjälpbehov, se kap 10.4.12.

10.4.9 Beräkning av den totala tidsåtgången för andra personliga hjälpbehov

Den tid det tar för att tillgodose den enskildes andra personliga hjälpbehov ska utredas och beräknas. Det är viktigt att uppmärksamma om behovet varierar över dygnet, från dag till dag, mellan vardagar och helger eller uppstår i samband med någon annan ledighet. I utredningen ska även annat samhällsstöd för att tillgodose andra personliga behov beaktas.

Det är tidsåtgången för de *aktiva insatserna* för att tillgodose vart och ett av de andra personliga behoven i sin helhet som ska beräknas.

10.4.10 Bedömning av det totala behovet av personlig assistans

När bedömningen av grundläggande behov och andra personliga hjälpbehov är klar ska slutligen det totala behovet av personlig assistans bedömas och beräknas i antal timmar **för en viss period**.

En utgångspunkt för den slutliga bedömningen är att den enskilde genom insatserna ska få hela sitt behov av personligt stöd och hjälp i den dagliga livsföringen tillgodosett och att insatserna ska möjliggöra ett liv så likt andras som möjligt med goda levnadsvillkor. All personlig assistans som är nödvändig för att tillgodose grundläggande och andra personliga hjälpbehov som inte tillgodoses på annat sätt ska beaktas i den totala tiden. Tiden ska beräknas individuellt och så detaljerat som situationen kräver. Tid för träning och behandling samt tid för städning, inköp och

liknande uppgifter som görs tillsammans med den enskilde, ska medräknas.

När det totala behovet av personlig assistans fastställs kan det vara lämpligt att göra en heltäckande beskrivning av alla grundläggande och andra personliga hjälpbehov som förekommer under olika veckor för den enskilde. En översiktlig beskrivning av den enskildes möjligheter att klara sig själv under veckan kan också ge en bild av den enskildes totala hjälpbehov.

Personlig assistans ska beviljas i sådan omfattning att den enskildes hela behov av personliga stödinsatser tillgodoses.

När bedömningen är klar anges omfattningen i beslutet som ett visst antal timmar per vecka, månad eller längre tid, dock längst sex månader. **Faktorer som om den enskilde går i skolan, arbetar eller har daglig verksamhet kan ha betydelse för periodens längd och förläggning. Personlig assistans ska beviljas för det exakta antalet dagar i perioden.**

Observera att tidsberäkningen för en veckas personlig assistans för den enskildes olika aktiviteter inte ska uppfattas som en schemaläggning för att utföra den personliga assistansen utan endast som en metod för handläggaren att kunna utreda behovets omfattning, hur ofta behovet av aktivt stöd uppstår och hur behovet av kontinuitet ska beräknas.

Det är den enskilde och dennes assistansanordnare som kommer överens om själva utformningen av den personliga assistansen.

Tid mellan preciserade hjälpbehov

När det gäller hur tid mellan preciserade hjälpbehov ska bedömas är rättsläget oklart. Ersättning kan enligt stadens uppfattning inte regelmässigt beviljas för hela den tid som en aktivitet pågår när den enskilde inte har ett sådant behov av tillsyn under aktiviteten som räknas som grundläggande eller andra personliga behov. Vid aktiviteter utanför hemmet eller den plats där den enskilde regelbundet vistas, bör personlig assistans däremot beviljas för hela aktiviteten inklusive tid mellan preciserade hjälpbehov (grundläggande och andra personliga behov) om det annars inte är möjligt för den enskilde att utöva aktiviteten.

Aktiviteter som avses är sådana som ofta innefattar viss tid mellan preciserade hjälpbehov, såsom bio- eller teaterbesök, konserter

eller sammanträden. Det krävs då att den personliga assistenten är närvarande under hela aktiviteten på grund av att hjälpbehov, som inte tillgodoses av någon annan, kan uppstå under aktiviteten.

10.4.11 Personlig assistans under väntetid och tid för beredskap

När omfattningen i tid bestäms för personlig assistans ska en timmes väntetid anses motsvara en fjärdedels assistanstimme och en timmes beredskap anses motsvara en sjundedels assistanstimme.

Med väntetid avses tid då den enskilde under sin dygnsvila behöver ha en personlig assistent tillgänglig i väntan på att ett hjälpbehov uppstår utan att det är fråga om tillsyn i form av grundläggande eller andra personliga behov.

Med tid för beredskap avses tid då den personliga assistenten i stället finns till hands på annan plats, exempelvis i sitt hem, i väntan på att ett hjälpbehov uppstår.

Ovanstående tillämpning följer Försäkringskassans ändrade föreskrifter om assistansersättning FKFS 2012:10.

Tid för aktiva insatser beräknas som vid andra tider på dygnet.

10.4.12 Dubbel assistans – behov av fler än en personlig assistent samtidigt

Det kan ibland behövas hjälp av flera assistenter samtidigt, s.k. dubbel assistans, t.ex. under resor, när den enskilde bor utanför hemmet, deltar i fritids- och träningsaktiviteter etc. Andra exempel på situationer som kan kräva dubbel assistans är vid rörelseträning för personer med stora rörelsehinder.

Utredning av behov av mer än en personlig assistent samtidigt

Den som har behov av mer än en personlig assistent samtidigt, har rätt till två eller flera assistenter endast om möjligheterna att få bostadsanpassningsbidrag enligt lagen om bostadsanpassningsbidrag m.m. eller hjälpmedel enligt HSL har utretts (9 a § LSS). Behov av två eller fler assistenter samtidigt kan uppstå både i vissa avgränsade moment och under längre

perioder. För att utreda behovet av s.k. dubbel assistans är det viktigt att ta ställning till

- i vilka situationer den enskilde behöver dubbel assistans
- varför den enskilde behöver dubbel assistans
- när den enskilde behöver dubbel assistans och
- i vilken omfattning

Behovet av dubbel assistans kan uppstå i situationer som gäller dels grundläggande behov, dels andra personliga behov. Om behovet avser grundläggande behov ska det medräknas i tiden för grundläggande behov (RÅ 2010, ref. 53). Om behovet avser andra personliga behov ska det medräknas i tiden för andra personliga behov.

Ett flertal domar från kammarrätterna visar att dubbel assistans endast beviljas för *aktiva moment*, dvs. för preciserade hjälpbehov, såvida det inte är förenat med allvarliga hälsorisker att medge dubbel assistans endast för den tid det tar att utföra aktiva insatser och det inte heller finns ett behov av tillsyn mellan de aktiva insatserna.

Kan behovet avhjälpas eller minskas med bostadsanpassning eller hjälpmedel?

I staden ansvarar Stockholms stadsbyggnadskontor för att utreda om den enskilde kan få bostadsanpassningsbidrag medan landstinget ansvarar för hjälpmedel. Behov av dubbel assistans under utredningstiden ska tillgodoseas. Det är sedan handläggaren som bedömer om en eventuell bostadsanpassning eller hjälpmedel kan avhjälpa eller minska behovet av personlig assistans. Om en utredning hos stadsbyggnadskontoret eller en hjälpmedelsutredning är uppenbart obehövlig kan utredningen begränsas till att denna bedömning motiveras och dokumenteras.

Det är den enskilde som i slutänden avgör om han eller hon vill låta utföra en bostadsanpassning. Rätten till dubbel assistans påverkas inte av att den enskilde avböjer bostadsanpassning.

Den enskilde ska kunna få hjälp av handläggaren med att ansöka om bostadsanpassningsbidrag. Ansökan görs till Stockholms stadsbyggnadskontor, Bostadsanpassningsavdelningen, enligt deras anvisningar. Handläggningen underlättas om befintliga läkarintyg som styrker funktionsnedsättningen och de svårigheter den förorsakar bifogas.

Bostadsanpassningsavdelningen kan förtur till ärenden som avser bostadsanpassningsbidrag till personer som har behov av dubbel assistans. Med förtur menas muntligt besked om bidrag kan lämnas för ansökt åtgärd. Märk därför alltid ansökan med ”Förtursansökan”.

För mer information om bostadsanpassningsbidrag och ansökan, se kap 10.26.3 i dessa riktlinjer och Stadsbyggnadskontorets hemsida

<http://www.stockholm.se/ByggBo/dinbostad/Bostadsanpassning/>.

10.4.13 Föräldrar med funktionsnedsättning

Omvårdnad av barn till en person med funktionsnedsättning är som huvudregel inte en arbetsuppgift för den personliga assistenten. Undantag kan göras under den första tiden då barnet känslomässigt och praktiskt är totalt beroende av sin förälder. Det är då naturligt att assistenten hjälper den enskilde att klara den praktiska omvårdnaden av barnet. **Det är viktigt för barnets utveckling att antalet assistenter begränsas till ett fåtal vuxna personer.**

Behovet av personlig assistans i föräldrarollen varierar efterhand som barnet växer och utvecklas och är störst under de första åren i barnets liv. Bedömningen av hur länge viss omvårdnad av barnet bör anses ingå i föräldrarnas personliga assistans måste avgöras i varje enskilt fall (prop. 1992/93:159, s. 66). Personlig assistans till föräldern ersätter inte barnomsorg och annat stöd som barnet själv kan behöva.

Vid bedömningen av föräldrarnas behov av personlig assistans ska barnperspektivet beaktas **i utformningen av insatsen och om barnets behov motiverar andra eller ytterligare stödinsatser från stadsdelsnämndens socialtjänst.** Handläggaren ska i dessa fall efter erforderligt samtycke samarbeta med handläggare inom individ- och familjeomsorgen (IOF), alternativt konsultera IOF. Se stadens riktlinjer för barn- och ungdomsärenden på socialförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.4.14 Personlig assistans till barn

Bedömning av barns rätt till personlig assistans sker *dels* enligt samma kriterier som för vuxna med funktionsnedsättning, d.v.s.

barnet ska ha behov av hjälp för sina grundläggande behov (personlig hygien, inta måltider, klä på och av sig, kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om personens behov) och för andra personliga behov, *dels* utifrån vad som sägs i prop. 1992/93: 159 sid. 66:

Personlig assistans kan vara av grundläggande betydelse för barn som har omfattande omvårdnadsbehov under hela dygnet eller stor del av dygnet och som på grund av t.ex. hjärnskada, genetisk skada eller sjukdom har flera funktionshinder samtidigt. Sådana funktionshinder kan vara någon eller flera kombinationer av t.ex. rörelsehinder, utvecklingsstörning, synskada, hörselskada, epilepsi, andningsproblem, hjärtsjukdom eller extrem infektionskänslighet.

I de allra flesta fall är det bättre för barn och ungdomar med funktionsnedsättning att få bo kvar i sitt hem med stöd av personlig assistans än att flytta till en bostad med särskild service.

10.4.15 Föräldraansvar vid bedömning av personlig assistans

Vid bedömningen av personlig assistans för barn ska föräldraansvaret beaktas genom att det hjälpbehov som går utöver det som är att betrakta som normalt föräldraansvar för alla barn i motsvarande ålder ska läggas till grund för bedömningen. Ett normalt föräldraansvar innebär något helt annat än den arbetsinsats ett barn med omfattande funktionsnedsättning kräver. Tiden och insatsen som går åt till att hjälpa ett barn med funktionsnedsättning att äta, sköta sin hygien, klä sig, röra sig, förflytta sig, kommunicera etc., är betydligt mer omfattande och krävande än för andra barn i motsvarande ålder. Det är behovet av extra tillsyn och omvårdnad med anledning av funktionsnedsättningen som rätten till personlig assistans avser.

Det innebär att förälderns ansvar för ett barns omvårdnad helt naturligt måste bedömas vara mer omfattande ju yngre barnet är.

10.4.16 Hänsyn till familjens livssituation

I prop. 1992/93:159, sid. 66 framgår att:

Personlig assistans som ges till ett barn ingriper i hög grad i hela familjens livssituation. Det är därför väsentligt att assistansen anpassas till varje familjs individuella behov och att barnets

vårdnadshavare ges ett avgörande inflytande över hur stödet till barnet utformas. Syftet med assistansen är ofta att tillgodose föräldrarnas behov av avlösning i omvårdnaden eller att ge familjen möjlighet att genomföra sådana aktiviteter som barnet inte deltar i.

10.4.17 Att vara personlig assistent åt sitt eget barn

I behovsbedömningen av personlig assistans till barn ingår att föräldrarna genom insatsen ska ges tid och möjlighet till återhämtning. Det är därför viktigt att redan i utredningsfasen uppmärksamma om assistansen kommer att utföras av föräldrarna. I de fall föräldrar avser att vara personliga assistenter åt sitt eget barn och har behov av återhämtning som inte tillgodoses är det möjligt för föräldrarna att överlåta åt någon annan att utföra delar av barnets personliga assistent. Tid för återhämtning bör i annat fall aktualiseras genom andra insatser, exempelvis avlösning eller korttidsvistelse.

10.4.18 Behov av särskild kompetens i utformningen av personlig assistans

I vissa fall kan behov av särskild kompetens för att tillgodose barnets grundläggande behov och andra personliga hjälpbehov genom personlig assistans bedömas nödvändig. I sådana fall kan handläggaren i beslutet om insats ange den särskilda kompetensen som en nödvändig förutsättning i utformningen av insatsen för att kunna tillgodose goda levnadsvillkor. I vissa situationer, om handläggaren anser att barnets behov inte kan tillgodoses genom personlig assistans, måste andra möjliga insatser diskuteras med föräldrarna med hänsyn till vad barnets bästa kräver. Barnet kan däremot inte nekas personlig assistans om behov finns. Barnet ska så långt som möjligt informeras och barnets uppfattning inhämtas.

10.4.19 Personlig assistans i barnomsorg och skola eller daglig verksamhet

I undantagsfall om särskilda skäl finns kan den enskilde ha rätt till personlig assistans under vistelse i barnomsorg, skola eller daglig verksamhet. Det anges i 51 kap 25 § socialförsäkringsbalken, och gäller enligt praxis även för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS. Särskilda skäl kan föreligga i situationer

- där den enskilde behöver sin personliga assistent för att kunna kommunicera med andra

- när det med hänsyn till den enskildes hälsotillstånd är viktigt att den personliga assistenten finns till hands
- där funktionsnedsättningen gör det särskilt angeläget att den enskilde har ett starkt begränsat antal personer knutna till sig
- där den enskilde behöver ha någon hos sig som har ingående kunskaper om honom eller henne och hälsotillståndet, t.ex. för att kunna bedöma behov av sjukvård.

Personlig assistans i daglig verksamhet enligt LSS

I insatsen daglig verksamhet ingår omvårdnad. Personlig assistans ska inte ersätta den personal som behövs för att tillhandahålla insatsen daglig verksamhet. Det åligger huvudmannen att ge all den omvårdnad som är nödvändig för att den enskilde ska klara av att vistas i den dagliga verksamheten. Om det finns särskilda skäl kan det dock undantagsvis beviljas personlig assistans även för en person i daglig verksamhet.

Behovet av personlig assistans i den dagliga verksamheten förstärks i regel då en person har behov av täta sjukhusbesök. Särskilda skäl ska kunna styrkas genom utredning eller intyg av läkare med specialistkompetens.

Personlig assistans i öppen dagverksamhet

Öppen dagverksamhet förutsätter att den enskilde har med sig sin personliga assistent, eftersom omvårdnad inte ingår.

Observera att denna form av dagverksamhet som regel *inte* är en biståndsbedömd insats enligt SoL.

10.4.20 Personlig assistans i särskilda boendeformer

I bostad med särskild service enligt 9 § 8 och 9 § 9 LSS och i särskilt boende enligt 4 kap. 1 § SoL ska det finnas en fast personalbemanning som i huvudsak täcker den enskildes hela behov. Huvudmännen ansvarar för att det finns den personal som behövs för att den enskildes behov ska kunna tillgodoses.

Personlig assistans enligt 9 § 2 beviljas som huvudregel inte för personer som bor i särskilda boendeformer enligt LSS eller SoL. Undantag kan exempelvis vara barn som har behov av personlig assistans under helger och skollov när de inte vistas i sitt barn- och ungdomsboende.

10.4.21 Personlig assistans under vistelse på sjukhus

Den som har personlig assistans enligt LSS kan, efter behovsbedömning och om särskilda skäl finns, ges möjlighet att under hela eller delar av den beviljade tiden ha med sig sin assistent under sjukhusvistelse. Särskilda skäl kan vara om:

- karaktären av funktionsnedsättningen gör det särskilt angeläget att den personliga assistenten finns till hands (exempelvis utvecklingsstörning)
- hälsotillståndet kräver att ett starkt begränsat antal personer med ingående kunskap om den funktionshindrade personen finns till hands
- det för den enskildes möjlighet att kunna kommunicera krävs att en eller ett mycket begränsat antal personer med ingående kunskaper om den enskilde finns till hands

10.4.22 Personlig assistans och egenvård

Personlig assistans beviljas inte för sjukvårdande insatser enligt hälso- och sjukvårdslagen. Personlig assistans ska därmed inte ersätta den omvårdnad, som sjukvårdshuvudmannen är skyldig att ge. Det finns inget undantag från bestämmelsen. Vid gränsdragningen mellan personlig assistans och sjukvårdsuppgifter är det viktigt att skilja på insatser som är att betrakta som egenvård på den enskildes ansvar och på insatser enligt HSL under medicinskt yrkesansvar. **Om en person i sin personliga assistans behöver hjälp med egenvård är kommunen också skyldig att upprätta en samordnad individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL och 3 § HSL.**

Se även kap 10.10 om hjälp i hemmet och egenvård och Socialstyrelsens föreskrifter om bedömningen av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård (SOSFS 2009:6, 2011:23 och SOSFS 2012:10) samt Socialstyrelsens Meddelandeblad april 2013.

10.4.23 Personer som fyller 65 år

Rätten till personlig assistans enligt 9 § 2 LSS finns kvar när den enskilde fyller 65 år om:

- insatsen har beviljats innan han eller hon har fyllt 65 år, eller
- ansökan om sådan insats inkommer till staden senast dagen före 65-årsdagen och därefter blir beviljad.

Insatsen personlig assistans enligt LSS får inte utökas efter det att den enskilde fyllt 65 år. Ansökan om utökad hjälp får i stället ske enligt SoL. **Omprövning av ett beslut om personlig assistans för en person som fyllt 65 år får endast ske vid väsentligt förändrade förhållanden.**

10.4.24 Beslut om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS

Om den enskildes behov av personlig assistans för de grundläggande behoven uppgår till i genomsnitt högst 20 timmar per vecka fattas beslut om insatsen med stöd av 9 § p 2 LSS. Beslutet ska inkludera det totala behovet av personlig assistans enligt LSS, alltså även tid för andra personliga behov.

Om den enskilde har behov av hjälp i sin dagliga livsföring under utredningstiden kan behovet tillgodoses genom t.ex. hemtjänst, ledsagning eller andra insatser enligt 4 kap 1 § SoL.

10.4.25 Handikappersättning och vårdbidrag vid personlig assistans

Handikappersättning och personlig assistans

Den enskilde ska informeras om att ett beslut om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS kan minska eventuell handikappersättning som avser hjälpbehov i den dagliga livsföringen.

Hjälpbehov som tillgodoses genom personlig assistans efter beslut enligt LSS eller SFB räknas inte med i Försäkringskassans bedömning av handikappersättning för hjälpbehov i den dagliga livsföringen. Kommunen ska i sin bedömning av rätt till personlig assistans bortse från om den enskilde har handikappersättning.

Den enskilde är skyldig att till Försäkringskassan anmäla ändrade förhållanden som kan påverka handikappersättningen inom 14 dagar efter att han eller hon fått kännedom om förändringen (110 kap. 47 § SFB). Mer information om handikappersättning finns på Försäkringskassans hemsida: www.forsakringskassan.se.

Vårdbidrag och personlig assistans

Vårdbidrag från Försäkringskassan kan ersätta merkostnader som uppkommer på grund av barnets funktionsnedsättning eller sjukdom och en del av det inkomstbortfall som barnets

omvårdnad kan medföra om en förälder måste avstå från förvärvsarbete. Vårdbidrag påverkar inte rätten till personlig assistans. Däremot påverkas vårdbidraget när insatsen personlig assistans beviljas. Handläggaren ska informera om att vårdbidraget ofta reduceras som en följd av ett beslut om personlig assistans. Det är vårdnadshavarens ansvar att meddela de förändrade förhållandena till Försäkringskassan **inom 14 dagar efter att denne fått beslutet**. Om Försäkringskassan begär uppgifter från kommunen är handläggaren skyldig att svara. För mer information se www.forsakringskassan.se.

10.4.26 Utformning av personlig assistans

Personlig assistans enligt LSS ska utformas på ett sådant sätt att den enskilde har stort inflytande över hur stödet ska ges. Den enskilde kan välja att kommunen utför den personliga assistansen eller att få ekonomiskt bidrag till skälig kostnad och själv vara arbetsgivare **eller anlita någon annan med tillstånd**.

10.4.27 Besök i hemmet när närstående är personlig assistent

När ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 LSS har beviljats och assistans utförs av någon som är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den enskilde och som inte är anställd av kommunen, ska kommunen enligt 9 c § 1 LSS få besöka den enskilde när det behövs för att bedömningen av rätten till eller behovet av insatsen eller i övrigt för tillämpningen av lagen. Detta innebär inte någon rätt för kommunen att få fritt tillträde till bostaden eller att utföra tillsyn, utan syftet är endast att utreda den enskildes behov och att undersöka om den assistans som kommunen beviljat faktiskt utförs. Det ingår i Inspektionen för vård och omsorgs tillsynsansvar att inspektera assistansen enligt 26 d § LSS.

Om kommunen eller annan myndighet utan giltig anledning vid upprepade tillfällen vägras besök eller inspektion får det ekonomiska stödet för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS dras in eller sättas ned. Av rättssäkerhetsskäl krävs dock att den enskilde i förväg har informerats om denna påföljd. Det är en förutsättning för att ett beslut om nedsättning eller indragning av ekonomiskt stöd enligt LSS ska kunna fattas. En giltig anledning till att vägra ta emot besök kan vara att den enskilde är allvarligt sjuk eller måste delta i en inbokad aktivitet eller behandling. Även andra

boendes önskemål kan ha betydelse för frågan om det finns godtagbara skäl för att vägra besök i hemmet.

Ledning bör enligt förarbetena hämtas från Försäkringskassans tillämpning av nuvarande reglering om giltig anledning för att vägra medverka vid utredningsåtgärder (110 kap 52-53 §§ SFB). Det innebär att det ekonomiska stödet för personlig assistans endast får dras in om stadsdelsnämnden bedömt att ett personligt sammanträffande är nödvändigt för att kunna bedöma rätten till personlig assistans. Det ekonomiska stödet dras då in tillfälligt tills att den enskilde medverkar till att ett hembesök blir av. För att en indragning ska kunna ske måste den enskilde först ha informerats skriftligt om att det kan bli följden om han eller hon inte medverkar till utredningen.

Med närstående avses make, sambo, barn, förälder och syskon samt deras makar, sambor och barn. Beslut om indragning eller nedsättning kan överklagas.

Möjlighet att som alternativ till hembesök välja att den närstående assistenten anställs av kommunen

Som ett alternativ till att acceptera hembesök bör det enligt förarbetena vara möjligt för den enskilde att den närstående assistenten anställs av kommunen (prop. 2012/13:1). Syftet är att begränsa integritetsintrånget som skyldigheten att ta emot hembesök enligt 9 c 1 § LSS kan innebära för den enskilde, samtidigt som kommunen ges en viss insyn i verksamheten.

En vårdnadshavare som vill vara assistent åt sitt barn måste antingen samtycka till hembesök eller vända sig till kommunen för att bli anställd där.

10.4.28 Kommunens underrättelse- och anmälningsskyldigheter

Anmälan till Försäkringskassan

Enligt 15 § 8 LSS är kommunen skyldig att anmäla till Försäkringskassan när en enskild som ansökt om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS kan antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap SFB.

Enligt 15 § 9 LSS är kommunen skyldig att underrätta Försäkringskassan om en enskild beviljas bostad med särskild

service, daglig verksamhet, barnomsorg eller någon annan insats som kan påverka behovet av personlig assistans.

Assistansersättning lämnas inte för tid när den enskilde vårdas på offentligt finansierad institution, bor i gruppbostad eller deltar i skola, barnomsorg eller daglig verksamhet (106 kap. 24 § SFB). Underrättelseskyldigheten gäller även om den enskilde alltid är skyldig att själv anmäla beslut om sådana insatser, för att säkerställa att Försäkringskassan informeras.

Kommunen ska även anmäla till Försäkringskassan om det finns anledning att anta att assistansersättning enligt 51 kap SFB används för annat än köp av personlig assistans eller kostnader för personliga assistenter (15 § 10 LSS). De uppgifter som lämnas kan ha avgörande betydelse för den enskildes rätt till och omfattning av assistansersättning från Försäkringskassan.

Ovanstående uppgiftsskyldigheter följer av lag och kan därmed lämnas utan hinder av sekretess (10 kap 28 § OSL).

Anmälan till Inspektionen för vård och omsorg

Vidare ska kommunen anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns anledning att anta att en tillståndshavares lämplighet för att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas (15 § 11 LSS). En anmälan innebär att Inspektionen för vård och omsorg kan inleda en utredning eller en inspektion av assistansordnaren.

Anmälningsskyldigheten innebär att kommunen kan lämna ut uppgifter utan hinder av sekretess.

10.4.29 Tillstånds- och anmälningsplikt för att bedriva verksamhet

Kommunen ska enligt 23 § LSS anmäla verksamhet i egen regi som avser personlig assistans enligt 9 § 2 LSS till Inspektionen för vård och omsorg innan verksamheten påbörjas.

Den som har beviljats ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS (eller assistansersättning enligt 51 kap SFB) och som har anställt någon för sådan personlig assistans ska göra en anmälan till Inspektionen för vård och omsorg innan assistenten påbörjar sitt arbete. Handläggaren ska informera den enskilde om anmälningsskyldigheten och vid behov hjälpa den enskilde att göra en anmälan samt kontrollera att en anmälan har gjorts.

En enskild person får enligt 23 § LSS inte utan tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg yrkesmässigt bedriva verksamhet som avser personlig assistans enligt 9 § 2 LSS eller assistansersättning enligt 51 kap SFB. Handläggaren ska informera den enskilde om tillståndsskyldigheten och kontrollera att tillstånd finns hos den anordnare som den enskilde valt innan ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS betalas ut.

För mer information och tillstånds- och anmälningsplikt se kap 12.7.

10.4.30 Registerkontroll vid personlig assistans

Obligatorisk kontroll av belastningsregistret enligt lagen (2010:479) om registerkontroll gäller för personer som erbjuds anställning som personliga assistenter för barn. Det gäller däremot inte om föräldrar anställs som personliga assistenter.

En person som erbjuds anställning som personlig assistent av den som själv är assistansberättigad är skyldig att lämna registerutdrag om den enskilde, dvs. den assistansberättigade, begär det. Registerkontrollen är i dessa fall frivillig, det är den enskilde som avgör om registerkontroll ska göras. Handläggaren ska informera den enskilde om möjligheten att göra registerkontroll i samband med beslut om ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS. Se även kap 12.7.

10.4.31 Timbeloppet

Personlig assistans enligt 9 § 2 LSS beviljas endast **under förutsättning att den används för köp av personlig assistans eller för kostnader för personliga assistenter**. Ersättningen betalas ut månadsvis med det timbelopp som regeringen årligen fastställer för assistansersättning enligt 51 kap SFB. Inom ramen för detta schablonbelopp får den enskilde, eller den som den enskilde köper personlig assistans av, avgöra hur stor del av beloppet som ska användas till lön och andra omkostnader (prop. 2007/08:61 s. 19).

Kostnader som är en förutsättning för att den personliga assistenten ska kunna utföra uppdraget att ge ett personligt utformat stöd, ingår i den personliga assistansen. Det är inte möjligt för den enskilde eller dennes assistansanordnare att använda medlen till annat än löner och andra kostnader för personliga assistenter. Med andra kostnader avses assistans- och

utbildningskostnader, arbetsmiljöinsatser, personalkostnader och administration.

Schablonbeloppet beräknas med ledning av de uppskattade kostnaderna för att få personlig assistans. Löne- och lönebikostnader brukar svara för 87 procent av timbeloppet och övriga kostnader för 13 procent. Förhållandena kan dock variera mycket från individ till individ.

10.4.32 Förhöjt timbelopp vid särskilda skäl

Om det finns särskilda skäl kan ekonomiskt bidrag till personlig assistans lämnas med ett högre belopp än schablonbeloppet. Det får dock inte överstiga schablonbeloppet med mer än *12 procent*. *Särskilda skäl* kan vara att assistansinsatserna medför förhöjda kostnader för den enskilde, exempelvis om det behövs assistenter med speciell kompetens, om assistansbehovet till mer än hälften är förlagt på obekvämt arbetstid eller om en assistent behöver fungera som arbetsledare för att samordna assistansen och ge assistenterna särskilt stöd i arbetet. Det kan finnas ytterligare särskilda skäl att bevilja förhöjt timbelopp.

Ersättningsnivån ska fastställas i samband med beslut om insatsen personlig assistans enligt 9 § 2 LSS.

De tillämpningsanvisningar staden följer i frågan om särskilda skäl är baserade på Riksförsäkringsverkets allmänna råd (RAR 2002:6 10 § andra stycket RAR).

Observera att det är viktigt att i beslutstexten skilja på beslutet att bevilja insatsen personlig assistans och beslutet om ersättningsnivå.

10.4.33 Utbetalningsrutiner

Ersättningsbeloppet till den enskilde baseras på antal timmar angivna i beslutet. Utbetalningen av det ekonomiska stödet för personlig assistans för en viss månad får grundas på ett beräknat antal timmar för den månaden. **Avräkning för större avvikelser ska då göras senast andra månaden efter den då den preliminära utbetalningen skett. Slutavräkning ska göras senast två månader efter utgången av varje tidsperiod som personlig assistans beviljats för. Uppgifter som visar den arbetstid som assistenten har arbetat hos den enskilde ska lämnas månadsvis i efterhand.** Den enskilde och den personliga assistenten ska båda godkänna den tidredovisning som sker.

Utbetalning av ekonomiskt stöd för personlig assistans

Den ekonomiska ersättningen får, förutom till den enskilde själv eller dennes legale ställföreträdare, endast betalas ut till en assistansanordnare som har *tillstånd* att bedriva verksamhet med personlig assistans. Om den enskilde är under 18 år betalas ersättningen till förälder eller förmyndare. Huvudregeln är att utbetalning sker i efterskott, men undantag kan göras. Ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS kan i regel inte utbetalas för tid som överstiger den tid som anges i beslutet.

Rätt till utbetalning av ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS gäller från och med beslutsdatumet, vilket bör klargöras för den enskilde redan när ansökan lämnas in.

Retroaktiv ersättning för tid före beslutsdatumet kan beviljas i undantagsfall, om den enskilde gör anspråk på sådan ersättning och kan påvisa att assistansen redan har påbörjats innan beslutet är fattat. Om den enskilde får rätt i domstol till assistansersättning, bör information ges om att det finns vissa möjligheter att få sådan ersättning för förfluten tid. Den enskilde måste i dessa fall kunna visa att arbetet utförts fortlöpande månad för månad av assistenter som är anställda för uppdraget. Retroaktiv ersättning kan i dessa fall beviljas från och med när assistansen har påbörjats, dock normalt tidigast från och med beslutsdatum. Ofta har dock behovet tillgodosetts genom andra insatser från kommunen.

När den enskilde väljer att själv vara arbetsgivare ska stadsdelsnämnden kunna bistå med rådgivande stöd vad gäller arbetsgivaransvaret.

Utbetalning till den enskilde

Den enskilde kan i ansökan om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS ange till vilket konto utbetalningen av ekonomiskt stöd för personlig assistans ska göras. Om den enskilde senare vill ändra mottagande konto bör detta göras skriftligt.

Utbetalning till en assistansanordnare med tillstånd

Det ska finnas en skriftlig begäran från den enskilde för att utbetalning ska kunna ske till kommunen eller till någon annan som har tillstånd enligt 23 § LSS att bedriva verksamhet med personlig assistans. Dessutom ska det finnas ett avtal om personlig assistans mellan den enskilde och den valda assistansanordnaren. Assistansanordnare **som meddelats tillstånd**

kan exempelvis vara fristående juridiska personer såsom handelsbolag, aktiebolag eller ekonomiska föreningar. En fysisk person som bedriver assistansverksamhet i enskild firma betraktas också som fristående gentemot den enskilde. **Handläggaren ska kontrollera att den valda assistansanordnaren har tillstånd att bedriva assistansverksamhet.**

Återbetalning av ekonomiskt stöd för personlig assistans

Den enskilde eller dennes assistansanordnare, om denne tagit emot ersättning för personlig assistans, ska utan uppmaning betala tillbaka ekonomiskt stöd som inte använts för personlig assistans eller för kostnader för personliga assistenter. Återbetalning ska göras senast i samband med slutavräkningen, dvs. senast två månader efter utgången av varje tidsperiod för vilken personlig assistans har beviljats. Om det inte finns särskilda skäl, ska ersättningen betalas tillbaka av den enskildes förmyndare i stället för av den enskilde om denne är under 18 år. Särskilda skäl för att i stället rikta kravet mot barnet kan vara att barnet nästan är 18 år och själv har ansökt om insatsen, eller att förmyndaren har placerat alla tillgångar hos barnet. Om det finns flera förmyndare svarar de solidariskt för skyldigheten.

Om återbetalning inte sker utan uppmaning får stadsdelsnämnden besluta om återbetalning enligt 12 § LSS.

Uppgiftsskyldighet för den som själv är arbetsgivare och för assistansanordnare

Den som är arbetsgivare eller uppdragsgivare för personliga assistenter är skyldig att lämna uppgifter till kommunen om assistenten. Det ska framgå av redovisningen vilka assistenter som arbetar åt den enskilde.

Uppgifter som visar om assistenten är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den enskilde, om assistenten har fyllt 18 år och om assistenten är bosatt inom eller utanför EES-området ska lämnas *innan* assistenten påbörjar sitt arbete och vid ändrade förhållanden (se nästa avsnitt 10.4.35).

Uppgifter som visar den arbetstid som assistenten har arbetat hos den enskilde ska lämnas månadsvis i efterhand.

Den som själv är arbetsgivare eller den enskildes assistansanordnare ska på kommunens begäran lämna uppgifter

som visar att den personliga assistenten inte saknar arbetsförmåga (se nästa avsnitt 10.4.35).

En assistansanordnare som har tagit emot ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS är skyldig att anmäla ändrade förhållanden som denne har kännedom om och som påverkar rätten till eller storleken på ersättningen (prop. 1012/13:1).

Handläggaren ska om någon brist upptäcks utifrån de uppgifter som lämnas, eller om uppgifter inte lämnas, påpeka för den enskilde eller dennes assistansanordnare att förutsättningar saknas för kommunen att betala ut ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt LSS.

10.4.34 Räknas inte som kostnad för personlig assistans

Som kostnader för personlig assistans räknas enligt 9 d § LSS inte ersättning för assistans som utförs av någon

- som inte har fyllt 18 år
- som är bosatt utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
- som till följd av sjukdom, ålderdom eller liknande orsak saknar förmåga att utföra arbete som personlig assistent, eller
- på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2-4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid mm. för husligt arbete eller kollektivavtal som uppfyller kraven i 3 § arbetstidslagen (lag 2012:930).

Ersättning för personlig assistans kan därför inte lämnas i ovanstående fall.

Assistenten ska ha fyllt 18 år

I förarbetena anges att den som är under 18 år kan sakna den personliga mognad och erfarenhet som krävs för arbetet som assistent och arbetet kan lätt komma i konflikt med arbetsmiljöföreskrifter för minderåriga (prop. 2012/13:1).

Assistenten ska inte vara bosatt utanför EES-området

Assistenterna ska kunna identifieras och vara bosatta inom EES-området för att rätt till ekonomiskt stöd för personlig assistans ska föreligga. Det är den enskildes respektive assistansanordnarens ansvar att redovisa utförd assistans och lämna uppgifter om

assistenterna. Vid *särskilda skäl* kan undantag för denna regel göras. Det gäller främst när akuta behov uppstår utomlands och när den enskilde är ett barn under 18 år och har en förälder som är bosatt utomlands och som vill utföra arbete som personlig assistans vid umgänge med barnet. Särskilda skäl som medger undantag kan också vara när den enskilde önskar vistas en tid utomlands för att arbeta eller studera. En individuell bedömning av förutsättningarna får göras i varje enskilt fall. Sådan ersättning bör inte heller ersättas med schablonbeloppet, utan beräknas och ersättas med *ett skäligt belopp*. Anledningen är att de förutsättningar som gäller för schablonbeloppet inte alltid är relevanta för andra arbetsförhållanden (prop. 2012/13:1).

Den personliga assistenten får inte sakna förmåga att arbeta som assistent

Den som inte kan arbeta som personlig assistent får inte heller arbeta som assistent. Alla assistenters förmåga att utföra personlig assistans ska dock inte utredas. Det är endast på förekommen anledning, när det finns en verklig anledning att anta att en assistent saknar förmåga att fullgöra sitt assistansarbete, som assistentens arbetsförmåga ska utredas. I dessa fall kan kommunen begära uppgifter från assistentens arbetsgivare som visar att assistenten inte saknar arbetsförmåga i arbetet som assistent.

Syftet är främst att kommunen ska kunna agera om en assistent knappast kan anses förmögen att kunna utföra något assistansarbete och fusk således kan misstänkas. Den bristande arbetsförmågan bör vara relaterad till sjukdom, ålderdom eller liknande omständighet. I fråga om vad som är arbetsförmåga kan ledning hämtas från den praxis som Försäkringskassan har i fråga om arbetsoförmåga. Om det t.ex. visar sig att en assistent har hel sjukersättning är utgångspunkten att denne saknar förmåga att arbeta som assistent. Den som kan arbeta deltid bör dock inte vara förhindrad att arbeta som assistent. Någon fast över åldersgräns anges inte utan får bedömas från fall till fall (prop. 2012/13:1).

Endast personlig assistans som utförs inom lagstadgad arbetstid räknas

Alla assistenter omfattas av de angivna arbetstidsbegränsningarna enligt 2-4 §§ lagen om arbetstid mm. för husligt arbete och 3 § arbetstidslagen, oavsett vem som är arbetsgivare (prop. 2012/13:1). Ekonomiskt stöd till kostnader för personlig assistans

ska därför endast betalas ut för arbete som håller sig inom ramen för vad som är tillåtet enligt arbetstidslagstiftningen, eller arbetstid som har bestämts i kollektivavtal.

10.4.35 Skyldighet för assistansanordnaren att tillhandahålla all assistans

En assistansanordnare som har meddelats tillstånd enligt 23 § LSS och som har anlitats för att utföra personlig assistans åt en enskild, är skyldig att tillhandahålla all den assistans som den enskilde beviljats ekonomiskt stöd för enligt 9 § 2 LSS eller assistansersättning enligt 51 kap SFB. Den enskilde ska inte mot sin vilja behöva anlita flera anordnare för olika tider på dygnet. Undantag kan göras om det finns särskilda skäl, såsom att en assistansanordnare vid sjukfall eller andra oförutsedda händelser tvingas hänvisa till kommunen eller annan anordnare. Kommunens yttersta ansvar gentemot enskilda som behöver personlig assistans kvarstår i dessa fall.

Den enskilde har fortfarande möjlighet att anlita fler än en assistansanordnare för olika tider och behov. Däremot kan den enskilde aldrig tvingas att mot sin vilja anlita flera anordnare för olika tider på dygnet.

I ett avgörande i Högsta förvaltningsdomstolen (HFD ref. 2012) slås dock fast att en kommun inte är skyldig att varaktigt anordna endast en del av insatsen medan den återstående delen tillhandahålls av en annan assistansordnare. Kommunen hade i detta fall erbjudit sig att i stället utföra all beviljad assistans, vilket enligt HFD innebär att kommunen hade levt upp till sitt yttersta ansvar.

10.5 Assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken

Rätt till statlig assistansersättning för personlig assistans regleras i 51 kap socialförsäkringsbalken (SFB). Av 51 kap 2 § SFB framgår att de bestämmelser som avser utförandet av insatsen personlig assistans enligt LSS också ska tillämpas på personlig assistans som beslutats enligt SFB. Det framgår också att personlig assistans som ges med stöd av SFB är samma insats som ges enligt 9 § 2 LSS. Den enskilde ges samma rätt att välja personliga assistenter och anordnare av den beviljade assistansen. De regler om kvalitet i verksamheten, tillståndsplikt och tillsyn som gäller för verksamhet enligt LSS omfattar även personlig assistans som utförs efter beslut enligt SFB. Likaså ska

bestämmelserna i lagen (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder tillämpas.

Om den enskildes behov av personlig assistans för de grundläggande behoven överstiger 20 timmar i veckan har han eller hon rätt till assistansersättning från Försäkringskassan för att finansiera sin personliga assistans. Den enskilde kan ansöka om assistansersättning hos Försäkringskassan. Kommunen har enligt 15 § 8 LSS en skyldighet att anmäla till Försäkringskassan om det kan antas att den enskilde har rätt till assistansersättning, se kap 10.4.6.

Försäkringskassan är enligt 51 kap 21 § SFB skyldig att samverka med kommunen. När en person ansöker om eller beviljas assistansersättning ska kommunen höras i ärendet, om det inte är obehövt. Beslut om assistansersättning och beslut om utbetalning till kommunen eller annan ska sändas till kommunen.

Kommunen har enligt 22 § det ekonomiska ansvaret för de 20 första assistanstimmarna per vecka. Försäkringskassan ska enligt 23 § underrätta kommunen om det belopp som kommunen ska betala. Försäkringskassan debiterar kommunen denna kostnad månadsvis. Kommunen har rätt att ta del av den slutavräkning som ska göras. **Har kommunen betalat ersättning med ett för högt belopp ska Försäkringskassan återbetala beloppet. Den som är arbetsgivare för eller uppdragsgivare åt en personlig assistent ska enligt 24 § SFB lämna samma uppgifter till Försäkringskassan som anges i 11 a LSS när kommunen beviljat den enskilde ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 LSS. Assistansersättning omprövas två år efter den senaste prövningen och vid väsentligt förändrade förhållanden (12 § SFB).**

10.5.1 Assistansersättning för personer över 65 år

Assistansersättning kan beviljas även för tid efter det att den ersättningsberättigade har fyllt 65 år om:

- insatsen har beviljats innan den enskilde har fyllt 65 år, eller
- ansökan om assistansersättning inkommer till kommunen senast dagen före 65-årsdagen och därefter blir beviljad.

Försäkringskassan utreder och beslutar. Assistansersättningen kan inte utökas efter att den enskilde fyllt 65 år. I stället får ansökan om utökad hjälp enligt SoL göras hos kommunen. **Omprövning av**

redan beviljad assistansersättning får endast ske vid väsentligt förändrade förhållanden.

10.5.2 Handläggning i avvaktan på Försäkringskassans beslut

Om det kan antas att den enskilde har rätt till assistansersättning och anmälan till Försäkringskassan därmed har gjorts ska handläggaren skyndsamt utreda den enskildes ansökan om personlig assistans enligt LSS. Det innebär att den första behovsutredningen ofta görs i avvaktan på Försäkringskassans utredning och beslut. Samma krav på skyndsamt handläggning gäller i ärenden där det är ställt utom all tvekan att assistansersättning enligt SFB kommer att bli aktuell.

Under tiden är det viktigt att handläggaren samverkar med Försäkringskassans handläggare för att samordna och underlätta bägges utredningsarbete, t.ex. när det gäller hembesök.

10.5.3 Preliminär behovsutredning

Om kommunens preliminära utredning visar att den enskilde är i behov av personlig assistans ska handläggaren fatta ett tidsbegränsat, relativt kort beslut om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS i avvaktan på Försäkringskassans utredning. Det ska framgå i beslutet att bedömningen är preliminär i avvaktan på Försäkringskassans beslut och att kommunens beslut kan komma att omprövas och ändras beträffande personkrets eller rätt till insats så att den minskas eller helt upphör. Det ska även framgå att en sådan omprövning kommer att ske om Försäkringskassan beviljar den enskilde assistansersättning.

Det bör observeras att Försäkringskassans handläggare alltid har möjlighet att fatta s.k. provisoriska tjänstemannabeslut om assistansersättning.

10.5.4 Vid avslag på ansökan om assistansersättning

Kommunens basansvar innebär bland annat att om handläggaren bedömt att den enskildes behov av assistans är större än vad Försäkringskassan beviljat assistansersättning för, kvarstår stadens skyldighet att ge den enskilde den assistans som täcker behovet. Detsamma gäller om Försäkringskassan i första instans avslagit en ansökan om assistansersättning. Det är viktigt att handläggaren i sitt beslut om personlig assistans under Försäkringskassans utredning anger att bedömningen är

preliminär och kan komma att omprövas såsom framgår av föregående avsnitt. Skulle beslutet senare ändras i högre instans kan staden få retroaktiv ersättning från Försäkringskassan (se nedan).

10.5.5 Retroaktiv ersättning

Som huvudregel gäller enligt 7 § SFB att Försäkringskassan inte kan bevilja assistansersättning retroaktivt för längre tid tillbaka än en månad före den månad då ansökan gjorts eller anmälan från kommunen kommit in. Kommunen kan därmed få retroaktiv ersättning för motsvarande period. Detta gäller under förutsättning att den enskilde har haft personlig assistans enligt 9 § 2 LSS under tiden och att kostnaden för den personliga assistansen kan påvisas.

Försäkringskassan lämnar ersättning för assistans som utförs innan beslut har fattats endast om den enskilde månadsvis under handläggningstiden redovisar till Försäkringskassan att assistansen utförs, på samma sätt som gäller för den löpande redovisningen efter att ärendet har avgjorts (7 § SFB).

10.5.6 Tillfälligt utökat behov av assistans

Förutsägbara, kontinuerliga situationer i den dagliga livsföringen ligger till grund för behovsbedömningen av assistansersättning enligt SFB. Kommunen har ansvar för tillfälliga utökningar av assistansen utöver vad som beviljats inom ramen för den statliga assistansersättningen. Kommunen ansvarar för att såväl faktiskt tillhandahålla (i egen regi eller genom annan utförare) som att finansiera assistansen. Exempel på ett tillfälligt utökat behov av personlig assistans är vid semesterresa eller vid ordinarie assistents sjukdom.

När ett behov av utökning uppkommit ska den enskilde lämna in en ansökan till stadsdelsnämnden, som utreder behovet i sedvanlig ordning. Om stadsdelsnämnden inte kommer att utföra själva assistansen betalas ersättning till den enskilde för skäligena kostnader som motsvarar det statliga timbeloppet alternativt förhöjt tillbelopp om särskilda skäl finns, se kap 10.4.32 och 10.4.33. Den enskilde kan sedan ordna assistansen själv eller anlita en assistansanordnare.

Om en person ofta ansöker om tillfälligt utökat behov kan det tyda på att Försäkringskassan i sin bedömning av assistansersättningen inte tagit hänsyn till alla förutsägbara och

kontinuerliga behov. Beslutet om omfattning i timmar kan då behöva omprövas.

10.5.7 Assistans i barnomsorg, skola, gruppbostad, daglig verksamhet och sjukhus

Försäkringskassan utreder och beslutar om assistansersättning enligt SFB under vistelse på sjukhus, i barnomsorg, skola, särskilt boende och daglig verksamhet. Se även Försäkringskassans vägledning Assistansersättning 2003:06
<http://www.forsakringskassan.se/omfk> .

10.5.8 Stadens basansvar vid vakanser orsakade av sjukdom

Kommunen ansvarar för att såväl tillhandahålla som finansiera personlig assistans vid tillfälligt behov av assistans på grund av att den ordinarie assistenten är sjuk.

Detta ansvar beskrivs i förarbetena enligt följande (prop. 1992/93:159 sid. 73):

”Om en fristående organisation åtagit sig arbetsgivaransvaret, bör denna också fullgöra de åtaganden som i olika avseenden följer med arbetsgivaransvaret. Det kan vidare inträffa att assistenten tillfälligtvis inte kan utföra arbetet på grund av sjukdom eller av annan orsak. I en sådan situation är kommunen genom den nya lagen skyldig att på den enskildes begäran gripa in.”

Staden kan uppfylla sitt ansvar på tre sätt:

1. Stadsdelsnämnden utför assistansen (genom egen regi eller genom att köpa av någon annan **med tillstånd**).
2. Stadsdelsnämnden betalar ekonomiskt stöd till skälig kostnad motsvarande ordinarie assistents sjuklön till den enskilde som själv ordnar sin assistans.
3. Den enskilde kan begära hos stadsdelsnämnden att kommunen betalar ersättning till skälig kostnad motsvarande ordinarie personlig assistents sjuklön direkt till **vald** assistansanordnare **med tillstånd**.

Stadsdelsnämnden kan ange vilka rutiner som gäller för utbetalning. Se även kap 10.5.10.

10.5.9 Tillfällig utökning enligt 9 § 2 LSS vid ordinarie assistents sjukdom

Vid ordinarie personlig assistents sjukdom är det den enskilde som avgör om han eller hon vill att kommunen går in med en vikarie eller om kommunen ska betala ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för personlig assistans till den enskilde eller dennes assistansanordnare för att de själva ordnat med vikarie. Den enskilde måste ansöka om insatsen hos sin stadsdelsnämnd. En sådan begäran ska göras för varje tillfälle den ordinarie personliga assistenten är sjuk.

Av praktiska skäl kan ett beslut om rätt till skälig ersättning vid ordinarie assistents sjukdom fattas för en längre period, t.ex. för ett halvår eller för ett år. I ett beslut för viss period ska det anges att rätten endast avser *visade merkostnader*.

Något avtal mellan stadsdelsnämnden och assistansanordnaren om hur administrationen av detta ska skötas behöver inte träffas eftersom en begäran om utbetalning av ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för personlig assistans är att betrakta som en ansökan om insats enligt 9 § 2 LSS, dvs. som ett förvaltningsrättsligt ärende. Beslutande stadsdelsnämnd ansvarar för att ärendet blir tillräckligt utrett och avgör vilket underlag som krävs för att ett korrekt beslut ska kunna fattas.

Stadsdelsnämnden ska alltid fatta beslut om insatsen enligt 9 § 2 LSS.

10.5.10 Underlag för utbetalning när kommunen ska ersätta merkostnader för sjuklön vid ordinarie assistents sjukdom

Följande avsnitt handlar om vilka underlag en kommun kan begära för att få det styrkt att en merkostnad uppkommit för den enskilde eller dennes assistansanordnare i samband med ordinarie assistents sjukdom, baserat på avgöranden om sjuklönekostnader i Högsta förvaltningsdomstolen (HDF 2011-10-10, mål nr 3966-3967 m.fl.) samt Försäkringskassans vägledning för assistansersättning.

Underlag när Försäkringskassan beviljat assistansersättning enligt SFB

Här avses när den enskilde har valt att låta någon annan med tillstånd utföra sin beviljade assistans enligt SFB och därutöver begär tillfälligt utökad assistans enligt 9 § 2 LSS för uppkomna

merkostnader vid ordinarie assistents sjukdom.

I dessa fall kan handläggaren begära underlag som styrker den ordinarie assistentens sjukdom och den uppkomna sjuklönekostnaden.

Om en vikarie har satts in ersätts den enskilde för utförd tid med schablonbeloppet av Försäkringskassan. Om vikarie *inte* har satts in får den enskilde ingen assistansersättning för den tid som ordinarie assistent varit sjuk. Det är Försäkringskassan som ansvarar för att kontrollera den utförda tiden. Sjuklönekostnaden kvarstår för kommunen i båda fallen och handläggaren behöver inte utreda om vikarie har satts in.

När den enskilde själv är arbetsgivare för sina personliga assistenter

En annan situation är när den enskilde själv anordnar sin assistans efter beslut om assistansersättning enligt SFB. Då behöver handläggaren få in underlag som både styrker den ordinarie assistentens sjukdom och sjuklönekostnaden och att vikarie har satts in.

I detta fall jämföras sjuklönekostnader för ordinarie assistents sjukdom med utförd assistans och medger utbetalning enligt schablonbeloppet. Den enskilde ska till Försäkringskassan redovisa det antal timmar som sjuklön har betalats ut. Om vikarie *inte* har satts in så har den enskilde inte haft någon merkostnad. Kommunen ska därför endast betala sjuklöneersättning när vikarie har satts in.

Underlag när det är kommunen som beviljat personlig assistans enligt LSS

Här avses när den enskilde efter beslut om ekonomiskt stöd till personlig assistans enligt LSS valt någon annan med tillstånd att utföra assistansen och därutöver begär tillfällig utökning enligt 9 § 2 LSS för merkostnader vid ordinarie assistents sjukdom. I dessa fall ska handläggaren begära underlag som styrker dels den ordinarie assistentens sjukdom och den uppkomna sjuklönekostnaden, dels om vikarie har satts in. Endast tid som vikarie har satts in räknas som utförd tid som efter redovisning ska ersättas med schablonbeloppet. Timmar som vikarie inte har satts in ska inte medräknas i den utförda tiden. Sjuklönekostnaden ska ersättas oavsett om vikarie har satts in eller inte.

När den enskilde själv är arbetsgivare för sina assistenter jämställs sjuklönekostnader för den ordinarie assistenten med utförd assistans och ska ersättas med schablonbeloppet. Om vikarie *inte* har satts in så har den enskilde inte någon merkostnad. Kommunen ska därför endast betala ersättning för sjuklönekostnad när vikarie har satts in. Även i dessa fall behöver kommunen få in underlag som styrker dels den ordinarie assistentens sjukdom och sjuklönekostnaden, dels om vikarie har satts in.

Rutiner för utbetalning av ersättning

Utbetalningsrutinerna ska administreras på ett sådant sätt att den enskilde inte behöver ligga ute med pengar (prop. 1992/93:159). Av Sveriges kommuner och landstings rekommendationer i Cirkulär 2006:39 ”Om kommunens ansvar vid sjukdom hos ordinarie assistent” framgår vilka underlag som kan krävas för utbetalning, se <http://www.skl.se/web/Cirkularstart.aspx>.

Det är den faktiska merkostnaden som ska ersättas. Den faktiska merkostnaden motsvaras av kostnaderna för den assistent som är sjuk (RÅ 2005 ref 86). Det är därför rimligt att kommunen efterfrågar underlag för utbetalning som styrker att den enskildes ordinarie assistent har varit sjuk samt att sjuklön och andra förmåner som följer av kollektivavtal har betalats ut. De utbetalda beloppen, dvs. merkostnadernas storlek ska också kunna styrkas. I de fall den enskilde själv är arbetsgivare för sina assistenter behöver han eller hon dessutom redovisa underlag som styrker antalet timmar som vikarie har satts in.

Någon skyldighet för kommunen att betala ersättning för kostnader avseende sjuklön för karensdagar finns inte (RÅ 2009 ref 104). Däremot är en förmån som grundas på kollektivavtal, t.ex. begränsning av antal timmar för karens, en sådan skälig merkostnad som kommunen ska ersätta vid ordinarie assistents sjukdom.

Kostnader för såväl vikarie som administrativa kostnader ska täckas av **schablonbeloppet** för assistansersättningen.

10.5.11 Stadens skyldigheter när assistansanordnare har svårt att hitta vikarie

Kommunen har även skyldighet att gripa in när en assistansanordnare av andra orsaker än ordinarie personlig assistents sjukdom inte lyckas ordna vikarie.

När behov av vikarie uppstår på grund av ordinarie assistansanordnares rekryteringssvårigheter, ansvarar kommunen för att gå in med hemtjänstinsatser enligt socialtjänstlagen till den enskilde.

Beslut ska fattas om hemtjänst enligt 4 kap 1 § SoL. Om den enskilde begär insatsen enligt LSS ska först avslag lämnas.

10.5.12 Administrativ kostnad när staden är assistansanordnare

När kommunen är assistansanordnare går den del av assistansersättningen från Försäkringskassan som återstår efter att lön och andra omkostnader utbetalats till att täcka aktuella administrativa kostnader. Med *administrativ kostnad* avses övergripande kostnader för exempelvis löneutbetalning, utbildning och arbetsledning. Med *lön* avses även ersättning för arbete på obekvämt arbetstid, semesterersättning samt övriga sociala avgifter.

Inom ramen för det fastställda timbeloppet får den enskilde och stadsdelsnämnden komma överens om hur stor del av beloppet som ska användas till lön och andra omkostnader (prop. 2007/08:61 s. 19). Med andra omkostnader avses, förutom administrativa kostnader, även assistans- och utbildningsomkostnader, arbetsmiljöinsatser och personalomkostnader. Det är viktigt att tänka på att förhållandena kan variera mycket från individ till individ.

Utlägg för kostnader som är en förutsättning för att en personlig assistent ska kunna utföra sitt uppdrag ingår i den personliga assistansen. Den administrativa kostnadens andel av assistansersättningen kan variera genom att en enskild som har förhållandevis låga kostnader för sin assistans betalar en högre administrativ avgift medan en enskild som har en hög kostnad för sin assistans betalar en lägre, eller ingen administrativ avgift.

10.5.13 Omkostnader när någon annan är assistansanordnare

Hur stor del av assistansersättningen som kan anses utgöra ersättning för administrativa och andra omkostnader för personlig assistans i de fall den enskilde anlitar en annan assistansanordnare, är en fråga mellan den enskilde och assistansanordnaren. **Den beviljade assistansersättningen ska täcka samtliga personal- och andra omkostnader för den personliga assistansen. Assistansanordnaren ansvarar för att i samråd med den enskilde planera så att ersättningen räcker för den personliga assistansen.**

Observera att den enskilde alltid har rätt till ett beslut på en ansökan om särskilda omkostnader vid t.ex. semesterresa eller korttidsvistelse.

10.6 Hemtjänst enligt SoL

Hemtjänst är ett individuellt behovsprövat bistånd enligt 4 kap 1 § SoL. Hemtjänstinsatser kan beviljas personer som till följd av funktionsnedsättning är i behov av hjälp i hemmet.

Utgångspunkten är att den enskilde ska få möjlighet att leva som andra och kunna bo på ett sätt som är anpassat efter hans eller hennes behov av stöd och hjälp. Hemtjänst omfattar insatser av servicekaraktär och personlig omvårdnad.

Hemtjänsten ska vara flexibel och omvårdnadsinsatser präglas av kontinuitet för att kunna hantera omfattande och specifika behov som ger goda förutsättningar för ett värdigt och tryggt liv i den egna bostaden. Service som avser hemmets skötsel ska kunna erbjudas med så stor flexibilitet att en person med funktionsnedsättning inte ska behöva ta ledigt från arbete eller studier för tjänstens utförande. Vid omfattande behov av nära personlig omvårdnad som ställer särskilt stora krav på kontinuitet kan personlig assistans alternativt hemtjänst i assistansliknande form beviljas, se kap 10.7 och 10.8.

Beslut om hemtjänst fattas enligt 4 kap. 1 § SoL.

Hemtjänst omfattas av stadens valfrihetssystem enligt LOV.

I beslutet ska anges vilka hemtjänstinsatser den enskilde beviljats och hur ofta de ska ges, exempelvis städning varannan vecka, samt vilken tidsperiod beslutet avser (fr.o.m. – t.o.m.). **Nedanför beslutstexten anges den beräknade tidsåtgången för att utföra de beviljade insatserna (t.ex. tidsåtgången för att utföra de beviljade**

hemtjänstinsatserna beräknas till ca 9 timmar per månad). Den individuella bedömningen av tidsåtgången för att utföra olika omvårdnads- och serviceinsatser registreras i stadens gemensamma beräkningsunderlag för hemtjänst i Paraplysystemet. Den beräknade tidsåtgången ligger till grund för den enskildes hemtjänstavgift och för ersättningen till utföraren.

Ett särskilt avgiftsbeslut enligt 4 kap 2-9 § § SoL ska fattas i Paraplysystemet. Avgifter för hemtjänst regleras i tillämpningsanvisningar för avgifter inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning under 65 år, se socialförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=25169>.

10.6.1 Handikappersättning och hemtjänst

Handläggaren ska i sin bedömning av rätt till hemtjänst som huvudregel bortse från om den enskilde har handikappersättning. Hjälptbehov som tillgodoses genom annat samhällsstöd, exempelvis hemtjänst, beaktas inte av Försäkringskassan i bedömningen av handikappersättning (50 kap 5 § SFB). Den enskilde ska informeras om dels att ett beslut om hemtjänstinsatser kan påverka handikappersättning för hjälptbehov, dels att hemtjänstavgiften kan ge rätt till handikappersättning för merkostnader. Den enskilde är skyldig att inom 14 dagar anmäla alla förändringar som kan påverka Försäkringskassans beslut.

Mer information om handikappersättning finns på Försäkringskassans hemsida, www.forsakringskassan.se.

10.6.2 Hemtjänstinsatser

Service

Med *service* avses bl.a. praktisk hjälp med hemmets skötsel, städning och tvätt, hjälp med inköp och ärenden på post och bank etc.

Städning

Den som av olika skäl inte längre klarar av bostadens skötsel såsom städning och att putsa fönster ska kunna få hjälp med det i form av bistånd om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt.

Beroende på vad den enskilde själv kan göra omfattar hjälp med städning normalt dammsugning och våttorkning av golv, dammtorkning, rengöring av kök och badrum. Hur ofta fönsterputs ingår ska framgå av biståndsbeslutet.

Se även kap 9.5.2 om gemensamt ansvarstagande i gemensamt hushåll.

Vid särskilda skäl kan det vara nödvändigt att få hjälp med städning oftare. Särskilda skäl kan vara astma, allergi, småbarn som vistas mycket på golvet, förflyttningshjälpmedel för utomhusbruk som förvaras inomhus, att den enskilde vistas mycket i hemmet, antal personer som vistas i hemmet mm.

För den som av särskilda skäl bedöms vara i behov av ytterligare städinsatser kan även kompletterande städning komma i fråga. Det kan röra sig om exempelvis daglig rengöring av hygienutrymmen.

Tvätt

Den som inte klarar av att sköta sin tvätt och som inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt ska kunna få hjälp med det i form av bistånd. Behovet av hjälp med tvätt kan variera beroende på den enskildes personliga förhållanden. Hjälp med tvätt kan ges om det finns tillgång till tvättmaskin i bostaden eller tvättstuga i anslutning till fastigheten. I annat fall ska personalen vara behjälplig med att skicka tvätten till tvättinrättning. Den enskilde står själv för dessa kostnader.

Behov av *klädvård* i form av strykning ska i förekommande fall anges som särskild insats.

Inköp

Den som inte klarar av att själv göra sina inköp ska kunna få hjälp med detta i form av bistånd om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Om inte särskilda skäl föreligger är det rimligt att inköp av dagligvaror sker varje vecka. Inköpen förutsätts ske i närmaste livsmedelsbutik med fullgott sortiment. Hjälp med andra inköp beviljas efter behov.

Bankärenden

Den som inte klarar av att sköta sin ekonomi och inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt, bör i första hand använda betalservice och autogiro. I de fall den enskilde har behov av hjälp vid uttag av kontanter ska han eller hon i första hand få hjälp till

butik som erbjuder kassaservice, bank eller bankomat för att själv göra uttag.

Om det inte är möjligt för den enskilde att själv eller tillsammans med personal klara av sina ekonomiska göromål bör en ställföreträdare med fullmakt eller god man vara den enskilde behjälplig, se kap 11.6. I avvaktan på att god man tillsätts får, i nödfall, utföraren tillfälligt hjälpa den enskilde med ekonomiska göromål för att denne inte ska hamna i trångmål.

Mat och måltider

Den som inte själv kan tillreda sin måltid och inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt ska få hjälp med matlagning, eller om så önskas, leverans av matlådor. Behovet av övrig hjälp i samband med måltiden ska också beaktas i biståndsbedömningen.

Viss ledsagning kan ingå i hemtjänst

Viss ledsagning kan ingå i hemtjänst. Det gäller behov av ledsagning som avser att t.ex. kunna ta sig till läkare, tandläkare, promenera, fysisk aktivitet, inköp eller bankbesök.

Om den enskilde har behov av ledsagning för att kunna delta i samhällets gemenskap och för att kunna leva som andra ska ett särskilt beslut om bistånd i form av ledsagning fattas. **Ett särskilt beslut kan fattas även om den enskilde har beviljats hemtjänst. Hänsyn ska tas till att ledsagning enligt SoL som särskild insats är avgiftsfri för den enskilde till skillnad från ledsagning inom hemtjänst. Det kan också vara viktigt för den enskilde att inom stadens valfrihetssystem kunna välja en utförare av ledsagning och ledsagarservice i stället för en hemtjänstutförare.**

Se kap 10.18 om ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS.

Omvårdnadsinsatser

Omvårdnadsinsatser innefattar personlig omvårdnad och psykosocialt stöd, dvs. de insatser som behövs för att tillgodose den enskildes fysiska, psykiska, sociala och kulturella behov. Insatserna kan omfatta hjälp med att äta, dricka, förflytta sig, individnära insatser som exempelvis på- och avklädning samt att sköta hygien och munvård. Det kan också omfatta insatser för att kunna ha kvar sociala nätverk och för att bryta social isolering samt insatser för att känna trygghet och säkerhet i hemmet.

Omvårdnadsinsatser kan också avse vissa hälso- och sjukvårdsinsatser som kan jämföras med egenvård. Se kap 10.10 om egenvård.

Omvårdnadsinsatser beviljas den som inte själv klarar att utföra dessa utan stöd eller hjälp av annan person. Alla insatser ska utformas i samråd med den enskilde och det är viktigt att hänsyn tas till den enskildes egna förutsättningar och önskemål.

Egenvård

Insatser som bedömts som egenvård kan ingå i beslut om biståndsinsatser. En kopia på hälso- och sjukvårdsansvarigs dokumentation av egenvårdsplaneringen ska föras till personakten. **Om en person behöver hjälp med egenvård av personal inom socialtjänsten ska kommunen och landstinget upprätta en samordnad individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL och 3 § HSL.**

Beslut om hjälp med egenvård i samband med insatser enligt SoL fattas enligt 4 kap 1 § SoL. För mer information om egenvård se kap 10.10.

10.7 Hemtjänst i assistansliknande form för vuxna

Möjligheten att få hemtjänst i assistansliknande form fastställdes av KS 2005 (PM 2005 RV-II, Dnr 326 4420/2004, 3261524/2004).

Insatsen kan beviljas vuxna personer under 65 år som *inte* har rätt till personlig assistans enligt LSS eller till assistansersättning från Försäkringskassan men som ändå har ett stort behov av kontinuitet **och** personlig omvårdnad som inte kan tillgodoses på annat sätt. Insatsen kan aktualiseras när en enskild har fått avslag på ansökan om personlig assistans på grund av att han eller hon inte bedöms ha sådana grundläggande behov som krävs för rätt till personlig assistans eller att funktionsnedsättningens varaktighet inte har kunnat styrkas. Det ställs inte samma krav på varaktighet för hemtjänst i assistansliknande form som för personlig assistans. Insatsen förbehålls personer som har behov av hjälp som överstiger 5 timmar i veckan. Insatsen innebär en ökad möjlighet till kontinuitet och ska säkerställa att ett begränsat antal personer ger stödet. **Den individuella bedömningen av tidsåtgången för att**

utföra olika insatser registreras i stadens gemensamma beräkningsunderlag för hemtjänst i Paraplysystemet.

Beslut om hemtjänst i assistansliknande form fattas enligt 4 kap. 1 § SoL.

Den enskilde har samma möjlighet att välja utförare som vid vanlig hemtjänst, dvs. det står den enskilde fritt att välja utförare bland de som staden upphandlat enligt lagen om valfrihet (LOV).

10.7.1 Avgifter till den enskilde och ersättning till utförare

Samma avgiftsregler som för vanlig hemtjänst gäller, se tillämpningsanvisningar för avgifter inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning under 65 år på socialförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Utförare av hemtjänst i assistansliknande form erhåller ersättning enligt de av kommunfullmäktige beslutade ersättningsnivåerna för hemtjänst. Se äldreförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=122732>.

10.8 Hjälp i assistansliknande form för barn

Biståndet ”hjälp i assistansliknande form för barn” kan ges till barn eller ungdomar upp till 18 år med funktionsnedsättning som *inte* har rätt till personlig assistans enligt LSS eller till assistansersättning från Försäkringskassan. Förutsättningen är att barnet är i behov av stöd för personliga angelägenheter som personlig hygien, att inta måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter stora kunskaper om barnets behov. Föreligger dessa omständigheter ska staden, om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt, ge hjälp i assistansliknande form.

Beslut fattas enligt 4 kap.1 § SoL.

10.9 Boendestöd enligt SoL

Boendestöd är en social och praktisk stödinsats som syftar till att stärka den enskildes förmåga att hantera sitt vardagsliv både inom och utanför det egna hemmet. I boendestöd ingår att ge praktiskt stöd åt den enskilde i dennes vardag men också motivationsarbete

och pedagogisk vägledning i syfte att upprätthålla och utveckla den enskildes resurser.

Stadens valfrihet för boendestöd enligt LOV har utformats för personer inom socialpsykiatrins målgrupp, men kan även tillämpas för övriga personer med funktionsnedsättning.

Ickevalsalternativet för boendestöd utgörs av den geografiskt mest närbelägna utföraren.

Insatsen beskrivs i riktlinjer för utredning, dokumentation mm inom stadens socialpsykiatri. Se

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Beslut om boendestöd fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

10.10 Hjälp med egenvård och hälso- och sjukvårdsuppgifter

Vid gränsdragningen mellan insatser enligt LSS och SoL och hälso- och sjukvårdsuppgifter är det viktigt att skilja på insatser som är att betrakta som egenvård på den enskildes ansvar och på insatser enligt HSL under medicinskt yrkesansvar.

10.10.1 Egenvård

Med egenvård avses en hälso- och sjukvårdsåtgärd som legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal bedömt att den enskilde själv eller dennes närstående kan utföra efter enklare instruktion. När gränsen för vad som är hälso- och sjukvård och egenvård är oklar måste den enskildes behandlande legitimerade yrkesutövare inom hälso- och sjukvården göra en bedömning av om den aktuella åtgärden kan utföras som egenvård. Bedömningen ska göras i samråd med den enskilde. En bedömning av eventuella risker med egenvård ska ingå. Egenvård kan jämföras med omvårdnadsinsatser som kan **utföras av personal inom socialtjänsten och i verksamhet enligt LSS**, t.ex. hemtjänstpersonal, personliga assistenter, vårdare m.fl. utan delegering.

Socialstyrelsens föreskrifter Bedömningen av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård (SOSFS 2009:6, **2011:23 och 2012:10**) ska tillämpas i samband med bedömningen, planeringen, uppföljningen och omprövningen av densamma. Föreskrifterna ska även tillämpas av de nämnder som ansvarar för

socialtjänsten vad gäller insatser enligt SoL och LSS till personer med funktionsnedsättning.

Om en person behöver hjälp med egenvård av socialtjänsten är kommunen och landstinget dessutom skyldiga att upprätta en samordnad individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL och 3 § HSL, om den enskilde samtycker till det.

För mer information se Socialstyrelsens föreskrifter om bedömningen av om en hälso- och sjukvårdsåtgärd kan utföras som egenvård (SOSFS 2009:6)

<http://www.socialstyrelsen.se/sosfs/2009-6>. Se även Socialstyrelsens Meddelandeblad **april 2013**.

10.10.2 Delegering av hälso- och sjukvårdsuppgifter

Åtgärder som enligt ansvarig legitimerad yrkesutövare inom hälso- och sjukvård endast kan utföras av viss behörig personal eller kräver viss hälso- och sjukvårdsutbildning eller mer omfattande instruktion och handledd träning är att beteckna som hälso- och sjukvård. För att hemtjänstpersonal, personliga assistenter, vårdare m.fl. ska kunna utföra hälso- och sjukvårdsåtgärder krävs en delegering från ansvarig hälso- och sjukvårdspersonal, i regel en sjuksköterska inom primärvården. Krav på ekonomisk ersättning ska alltid övervägas om kommunen åtar sig att utföra hälso- och sjukvårdsåtgärder i samband med personlig assistans.

Överenskommelsen mellan Stockholms läns landsting, länets kommuner genom Kommunförbundet Stockholms län (KSL) och Försäkringskassan beträffande personer i behov av andningshjälp i hemmet (Dnr 2008/0086 KSL) är tillämplig när kommunen utför personlig assistans.

10.11 När hemtjänst verkställs av anhöriga

Beviljade hemtjänstinsatser ska normalt utföras av hemtjänstpersonal. I de fall den enskilde önskar att få beslutet verkställt på annat sätt, genom att en anhörig eller närstående anställs, ska handläggaren **avslå** ansökan i den del som avser vem som ska utföra insatserna då det är att betrakta som en verkställighetsfråga.

Observera att även om staden anser att detta är en verkställighetsfråga ska den enskilde ges möjlighet att överklaga denna del med förvaltningsbesvär.

Handläggaren bedömer den enskildes behov av insatser och fattar sedan beslut på sedvanligt sätt.

I motiveringen kan bl.a. anges följande: Stadsdelsnämnden har endast att pröva om den enskilde är berättigad till det sökta biståndet eller ej. Frågan om biståndet ska verkställas av en eller flera särskilda personer är därmed att betrakta som verkställighet och ska därför inte tas upp för prövning enligt 4 kap 1 § SoL. Den enskildes ansökan ska i denna del avvisas.

10.12 Rätt till avlösning när anhöriga vårdar den enskilde

Av 5 kap 10 § SoL framgår att socialnämnden ska underlätta för dem som vårdar och ger stöd till närstående genom att erbjuda olika former av stöd och avlösning (kap 3.6). **Den som i bostaden vårdar och ger stöd till en närstående som har ett stort omvårdnadsbehov har rätt till avlösning om behovet inte tillgodoses på annat sätt. Den anhöriga ansöker om avlösning i den egna stadsdelsnämnden. För anhöriga under 65 år är avlösning en avgiftsfri insats. Anhöriga som är 65 år och äldre är garanterade avgiftsfri avlösning 16 timmar per månad. För avlösning som överstiger 16 timmar per månad utgår avgift enligt äldreomsorgens avgiftstaxa. Avlösning innebär att personal från vald utförare tar över ansvaret för stödet och vården till den enskilde under beviljad tid.**

Avlösningen är till för att den som ger vård och stöd ska få egen tid. Den som beviljats avlösning förfogar själv över denna tid. Den anhöriga kommer överens med den enskilde och vald utförare om när han eller hon önskar bli avlöst och under hur många timmar. Beviljad tid som inte utnyttjas en månad kan inte sparas till nästkommande månad. Den anhöriga kan ta ut högst 8 timmars sammanhängande avlösning per dygn i bostaden.

I de fall den anhöriga önskar sammanhängande avlösning i mer än 8 timmar ska han eller hon få information om möjligheten att ansöka om korttidsvård.

I behovsbedömningen ska föräldraansvar och makars och sambors ansvar för varandra vägas in. Beslut fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

10.13 Trygghetslarm

Personburna trygghetslarm är ett viktigt tekniskt hjälpmedel för att öka tryggheten för den enskilde i dennes bostad.

Trygghetslarm har som syfte att ge en ökad trygghetskänsla genom att göra det möjligt för den enskilde att lätt få kontakt för hjälp vid akuta behov. Trygghetslarm ökar möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att bo kvar i sin invanda miljö. Många personer har trygghetslarm som enda insats från kommunen. För personer med demenssjukdomar finns särskilda larm att tillgå.

Beslut om trygghetslarm fattas enligt 4 kap. 1 § SoL. Beslut kan fattas separat eller tillsammans med annan insats.

Beslut om trygghetslarm registreras i Paraplysystemet och den enskilde betalar avgift enligt stadens avgiftssystem, se tillämpningsanvisningar på

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=25169>
9.

10.14 Hemvårdsbidrag

Socialnämnden kan ge bistånd utöver vad som följer av 4 kap 1 § SoL, om det finns skäl för det, enligt 4 kap 2 § SoL. I Stockholms stad finns möjlighet till ekonomisk ersättning, i form av hemvårdsbidrag, till de personer vilkas anhöriga utför väsentligt merarbete som annars skulle utföras inom ramen för hemtjänst. Merarbetet ska främst bestå av personlig omvårdnad och tillsyn samt vara av sådan art som man normalt inte hjälper varandra med inom familjen. Främst ska hjälpbehovet ha karaktär av individnära insatser som exempelvis hjälp med att sköta hygien, men också bestå av stor arbetsbörda förorsakad av sjukdom eller funktionsnedsättning. Behovet ska vara dagligen återkommande.

10.14.1 Hemvårdsbidrag och handikappersättning

Försäkringskassan ska enligt 50 kap 5 § SFB bortse från hjälpbehov som tillgodoses genom annat samhällsstöd. Hjälpbehov som tillgodoses av anhöriga eller närstående medräknas dock, även om den enskilde har hemvårdsbidrag. Däremot räknas inte ersättning från den enskilde till anhöriga eller närstående som en merkostnad som ger rätt till handikappersättning.

I bedömningen av rätt till hemvårdsbidrag ska handläggaren bortse från om den enskilde har handikappersättning, om det inte

av Försäkringskassans beslut står klart att handikappersättningen helt eller delvis avser samma hjälpbehov som hemvårdsbidraget ska tillgodose. Ett sådant klagande ska kunna ske utan någon mer ingående utredning.

10.14.2 Beslut om hemvårdsbidrag

Beslut om hemvårdsbidrag fattas enligt 4 kap 2 § SoL.

Vid helt eller delvis avslag ska beslutet alltid föregås av en prövning enligt 4 kap 1 § SoL. Beslutet enligt 4 kap 1 § SoL ska i dessa fall motiveras med att någon lagstadgad rätt till sådant bistånd inte finns enligt socialtjänstlagen och att behovet, när så är aktuellt, kan tillgodoses genom hemtjänst. Beslutet kan överklagas med förvaltningsbesvär. I beslutet ska det framgå att Stockholms stad enligt kommunfullmäktiges beslut, som ett alternativ till vissa hemtjänstinsatser, kan erbjuda hemvårdsbidrag efter en individuell prövning enligt 4 kap 2 § SoL, men att den enskilde inte heller efter en sådan prövning helt eller delvis har ansetts berättigad till biståndet.

10.14.3 Utbetalning av hemvårdsbidrag

Hemvårdsbidraget ges till den enskilde som fått beslutet. Den enskilde förutsätts ersätta den anhörige eller närstående som utför insatserna. Bidraget är inte skattepliktigt så länge ersättningen gäller en närstående i gemensamt hushåll och omfattar inte några sociala avgifter. Om den enskilde ska betala bidraget till en person som inte tillhör hushållet ska denne uppge bidraget som inkomst vid inkomstdeklarationen.

Bidraget kan minskas till hälften om den enskilde har andra insatser såsom dagverksamhet eller korttidsvård/ korttidsboende. Hemvårdsbidrag kan kombineras med avlösning och andra former av stöd till den som utför insatserna. Vid omfattande omvårdnadsbehov kan hemvårdsbidrag kombineras med ytterligare hemtjänst.

Hemvårdsbidrag kan även ges under tillfällig vistelse på annan ort, t.ex. under semester eller vid besök hos släkt och vänner. Med semestervistelse avses vistelse på annan ort under en sammanhängande tid av högst 3 månader. Det är dock viktigt att beakta handläggarens möjlighet till insyn och uppföljningsansvar. En individuell bedömning ska göras i varje enskilt fall.

Beloppet för hemvårdsbidraget baseras på vårdbehovets omfattning i omsorgsnivå och beräknas på andel av prisbasbeloppet. Bidraget kan beviljas i fyra klasser med en tolfedel av 30, 60, 90 och 120 procent av prisbasbeloppet. Aktuell ersättning framgår av Tillämpningsanvisningar för avgifter inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning under 65 år, socialförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Ersättningsgrupper

- Grupp 1: Hjälp dagligen, minst en timme med omvårdnad och tillsyn
- Grupp 2: Hjälp flera gånger om dagen, även morgon och kväll med omvårdnad och tillsyn
- Grupp 3: Hjälp flera gånger om dagen, även morgon och kväll med omvårdnad, tillsyn samt tillsyn på natten
- Grupp 4: Hjälp med omvårdnad och tillsyn kontinuerligt alla tider på dygnet

Uppföljning av hemvårdsbidrag

Handläggaren har ett uppföljningsansvar även när det gäller beslut om hemvårdsbidrag. Uppföljningsansvaret är viktigt men kan också vara svårt vid denna typ av insats. Vid uppföljningen är det särskilt angeläget att ta upp situationen både för den som får hemvårdsinsatserna och för den som utför insatserna. Den som utför insatserna kan även behöva andra stödinsatser än det ekonomiska bidraget. Kommunens skyldighet att ge stöd till anhöriga enligt 5 kap 10 § SoL är tillämplig här.

10.15 Korttidsvård/korttidsboende enligt SoL

Korttidsvård/korttidsboende enligt SoL är ett komplement till olika former av stöd i hemmet. Biståndet syftar till att ge anhöriga nödvändig avlastning i sitt vårdarbete för att den enskilde därigenom ska kunna bo kvar i sitt hem så länge som möjligt. Korttidsvård/korttidsboende kan också beviljas efter sjukhusvistelse i avvaktan på att behovet av framtida vård- eller boendeform utreds. Beslut om korttidsvård/ korttidsboende fattas för viss tidsperiod eller för regelbundna tidsintervall. Beslut om korttidsvård/korttidsboende fattas med stöd av 4 kap. 1 § SoL.

Aktuella avgifter regleras i stadens tillämpningsanvisningar för personer med stöd och service under 65 år, se socialförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.16 Heminstruktör för syn- och/eller hörselskadade

En heminstruktör har till uppgift att ge hjälp till självhjälp och stödja förmågan hos personer med syn- och/eller hörselskador att klara eget boende och i övrigt leva ett så normalt liv som möjligt. I heminstruktörens arbete ingår att utarbeta former för anpassning i det dagliga livet. Målet är att den enskilde efter träning ska klara ett mer självständigt liv. Efter träning tillsammans med heminstruktören kan den enskilde i många fall lära sig behärska olika sysslor som han eller hon har svårt med.

När en person med syn- eller hörselskada ansöker om hjälp i hemmet är det angeläget att handläggaren redan i utredningssituationen informerar den enskilde om möjligheten att få hjälp av en heminstruktör. Den enskilde kan själv ta direkt kontakt med en heminstruktör. Heminstruktören är avgiftsfri.

10.17 Ersättning till anhöriga från andra huvudmän

Anhöriga eller andra närstående som vill vårda en svårt sjuk person har rätt till tjänstledighet från sin anställning och få s.k. närståendepenning, motsvarande sjukpenning. Den som vårdas förutsätts ha en mycket allvarlig sjukdom och ersättning betalas i regel ut i högst sextio dagar. Försäkringskassan utreder och fattar beslut. Andra bidrag och ersättningar från Försäkringskassan är handikappersättning, vårdbidrag för barn och ungdomar, och ferievårdbidrag, förlängd tillfällig föräldrapenning, kontaktdagar m.fl.

Läs mer på Försäkringskassans hemsida
www.forsakringskassan.se.

10.18 Ledsagning och ledsagarservice

Ledsagning och ledsagarservice innebär att en person med funktionsnedsättning får stöd av en följeslagare i samhället. Ledsagning kan ges som insats i form av ledsagarservice enligt 9 § 3 LSS och bistånd enligt 4 kap 1 § SoL.

Ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS omfattas av stadens valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV).

Insatsen är avgiftsfri oavsett om den ges enligt SoL eller LSS, se tillämpningsanvisningar för avgifter till personer med funktionsnedsättning under 65 år på socialförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.18.1 Andra huvudmäns ansvar

Gäller behovet en ledsagare under en pågående färdtjänstresa regleras rättigheten i färdtjänstlagen. Personer som har rätt till färdtjänst har automatiskt även rätt till sjukresor. Det är också möjligt att ansöka om särskilt tillstånd för extra behjälplighet vid på- och avstigning. Om behovet av ledsagare gäller under en resa med riksfärdtjänst regleras rättigheten i lagen om riksfärdtjänst.

Enligt särskilda EU-regler ska kostnadsfri ledsagning erbjudas på tågstationer och på alla flygplatser; vid incheckning, av- och påstigning samt i anslutning till annan resa, enligt särskilda EU-regler. Vid flygresor går det också att få assistans ombord på flygplanet, och ibland även under tågresan.

För mer information om vilka stationer som rent faktiskt erbjuder ledsagning, se <http://samtrafiken.se/Samtrafiken/Produkter-tjanster/Ledsagningsportalen/> och <http://www.swedavia.se>.

10.18.2 Ledsagarservice enligt 9 § 3 LSS

Ledsagarservice enligt LSS ges i syfte att underlätta för den enskilde att ha kontakter med andra och bryta den isolering som ofta blir följd av en omfattande funktionsnedsättning.

Utgångspunkten ska vara att den enskilde ges möjlighet att leva som andra och vara fullt delaktig i samhällslivet.

Av lagens förarbeten framgår att ledsagarservice är en insats knuten till aktiviteter utanför hemmet. Avsikten med insatsen är att göra det möjligt för den enskilde att besöka vänner, delta i fritidsaktiviteter eller kulturlivet eller bara promenera. Vad som avses med fritidsaktiviteter anges inte närmare.

Enligt ett prejudikat i Högsta förvaltningsdomstolen (RÅ 2011 ref 60) tar ledsagarservice sikte på en tämligen begränsad insats avsedd att ge funktionshindrade som inte uppfyller

förutsättningarna för personlig assistans ökade möjligheter att genomföra enklare aktiviteter och bryta social isolering. Omfattande insatser i assistansliknande former kan enligt prejudikatet inte anses ingå i en kommuns ansvar för ledsagarservice enligt LSS.

Därtill finns vägledande avgöranden som innebär att enklare aktiviteter som att gå ut och handla eller andra enklare vardagsaktiviteter, kan ingå i ledsagarservice om det är ett led i att komma ut i samhället bland andra människor och att bryta en isolering.

Av praktiska skäl ska det i staden, utöver ovanstående, vara möjligt att även bevilja insatsen till personer som redan har ledsagarservice enligt LSS och som därutöver behöver ledsagare för att kunna genomföra något eller några enstaka läkarbesök. Det är enligt stadens uppfattning inte rimligt att i dessa fall behöva pröva rätten till ledsagning enligt socialtjänstlagen.

Ledsagarservice ska alltid vara individuellt utformad och ha karaktären av personlig service. Önskemål vad gäller val av ledsagare, ska i möjligaste mån tillgodoses. I staden tillgodoses sådana önskemål genom valfrihet enligt LOV när det gäller valet av utförare. Insatsen ska utformas på sådant sätt att den är lättillgänglig och stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv. Vid behov inkluderar ledsagarservice hjälp med förflyttning, på- och avklädning, hjälp vid toalettbesök, samt måltidssituationer. Ledsagarservice är en social tjänst och några medicinska insatser kan inte tillhandahållas.

10.18.3 Behovsbedömning av ledsagarservice enligt LSS

Det är det individuella behovet som avgör när insatsen ska ges och hur omfattande den ska vara. Givetvis varierar behovet av ledsagarservice utifrån den enskildes intressen och aktiviteter. I utredningsfasen är det därför viktigt att få en bild av hur behovet av insatsen ser ut. Det ska även beaktas att en yngre person ofta har ett större behov av att kunna delta i samhällslivet, och därmed ett större hjälpbehov än en person i hög ålder (RÅ 1999 ref. 54).

Om ledsagarservicen avser barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska det behov som går utöver vad som är normalt för ett barn i samma ålder utgöra grund för bedömningen (se även kap 9.5.1 om föräldraansvar). Det kan exempelvis anses ingå i ett normalt föräldraansvar att följa med på en nioårings

biobesök medan ledsagare för ett biobesök för äldre ungdomar ska kunna beviljas om behov och rätt till insatsen föreligger i övrigt. I bedömningen ska hänsyn tas till att barnet/ungdomen ofta har behov att göra erfarenheter tillsammans med någon annan vuxen än sina föräldrar.

Om ledsagarservicen avser en vuxen som delar hushåll med en make/ maka eller sambo eller med någon annan ska det beaktas att den enskilde har rätt att få stöd för att kunna utöva fritidsintressen och kulturella aktiviteter mm. på egen hand.

Om den enskilde tillhör LSS personkrets och har behov av insatsen och behovet inte är tillgodosett har han eller hon rätt till ledsagarservice. Genom insatsen ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor.

10.18.4 Ledsagning enligt SoL

Utgångspunkten för den individuella bedömningen när det gäller ledsagning enligt SoL är att socialnämnden enligt 5 kap 7 § SoL ska verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring ska kunna delta i samhällets gemenskap och leva som andra. I förarbetena till socialtjänstlagen beskrivs ledsagning som en insats som gör det möjligt att besöka vänner, delta i kulturlivet eller bara att promenera. Syftet med insatsen är att bryta den isolering som ofta blir följd av en funktionsnedsättning och att ge den enskilde möjlighet att delta i samhällslivet och ha kontakter med andra. Det finns även vägledande avgöranden som innebär att aktiviteter som att gå ut och handla eller andra enklare vardagsaktiviteter, kan ingå i ledsagning om det är ett led i att komma ut i samhället bland andra människor och att bryta en isolering.

Ledsagning är en social tjänst som är knuten till aktiviteter utanför hemmet. För vissa personer kan ledsagning vara en förutsättning för att kunna delta i samhällets gemenskap och att leva som andra. Ledsagningen ska utformas så att den stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv och anpassas individuellt efter den enskildes behov. Tillsammans med andra sociala tjänster såsom hemtjänst och sysselsättning ska ledsagning underlätta för den enskilde att kunna bo hemma.

10.18.5 Behovsbedömning av ledsagning enligt SoL

Om den enskilde till följd av sin funktionsnedsättning inte själv kan tillgodose behovet och inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt har han eller hon rätt till ledsagning. Det ska även beaktas att den enskilde har rätt att vid behov få stöd för att kunna utöva fritidsintressen och kulturella aktiviteter mm. på egen hand, utan make, sambo eller annan som den enskilde eventuellt delar hushåll med. Genom insatsen ska den enskilde tillförsäkras en skälig levnadsnivå, med vilket i detta sammanhang avses att ledsagningen ska göra det möjligt för den enskilde att trots sin funktionsnedsättning kunna delta i samhällslivet och leva som andra.

Viss ledsagning kan även ingå i beslut om hemtjänst. Det gäller om behovet av ledsagning avser att kunna ta sig till läkare, tandläkare, promenera, fysisk aktivitet, inköp eller bankbesök (se kap 10.6.2 om hemtjänst).

Om den enskilde däremot har behov av ledsagning för att kunna delta i samhällets gemenskap och leva som andra ska ett särskilt beslut om bistånd i form av ledsagning fattas. I staden ska det även vara möjligt att få ett särskilt beslut om ledsagning för att gå ut och handla eller genomföra andra enklare vardagsaktiviteter, om det är ett led i att komma ut i samhället bland andra människor och att bryta isolering.

10.18.6 Bedömning av omfattning av ledsagarservice och ledsagning och om omkostnader för ledsagaren kan uppkomma

För att kunna bedöma omfattningen på den enskildes behov av ledsagarservice eller ledsagning och vilka eventuella merkostnader för ledsagaren som kan uppkomma för den enskilde bör följande utredas:

- I vilka situationer behöver den enskilde ledsagningen? För att besöka vänner? För att utöva fritidsintressen, kulturella aktiviteter? I samband med enbart promenader? Hur ofta? Hur lång tid?
- I vilken utsträckning avser behovet att kunna genomföra aktiviteter som kan planeras god tid i förväg? Att kunna genomföra aktiviteter med kortare varsel?
- Behöver den enskilde ledsagningen huvudsakligen för att kunna ta sig till och från aktiviteter, eller även under själva aktiviteten, dvs. under exempelvis ett teaterbesök, kafébesök

eller liknande? Det är den enskildes egen uppfattning som ska ligga till grund för denna bedömning.

- För vilka aktiviteter förväntas omkostnader för ledsagaren uppkomma? Se vidare avsnitt kap 10.18.8.

Därefter får handläggaren göra en samlad behovsbedömning av omfattningen i tid, räknat i timmar per månad.

10.18.7 Beslut om ledsagarservice och ledsagning

Beslut om ledsagarservice fattas enligt 9 § 3 LSS.

Beslut om ledsagning fattas enligt 4 kap. 1 § SoL.

Omfattningen av den beviljade insatsen ska anges i timmar per månad.

Det är inte möjligt att föra över timmar som av något skäl inte kunnat användas under en månad till nästkommande.

Om den enskilde har personlig assistans enligt LSS eller assistansersättning enligt SFB ingår ledsagarservice i den personliga assistansen.

I staden är insatsen avgiftsfri oavsett om beslutet fattas enligt LSS eller SoL.

10.18.8 Beslut om ersättning för omkostnader för ledsagare

När den enskilde behöver ledsagarservice eller ledsagning för att kunna genomföra aktiviteter, såsom exempelvis biobesök, gå på teater, kafé eller restaurang, uppstår samtidigt en merkostnad för ledsagarens biobiljett, kaffe etc. Ersättning för omkostnader för ledsagare kan inte ingå som en del i själva insatsen (Högsta förvaltningsdomstolen, mål nr 2764-09). En kommun kan dock om det finns skäl för det lämna omkostnadsersättning som bistånd enligt 4 kap 2 § SoL. Ett sådant skäl är enligt stadens uppfattning att personer med funktionsnedsättning ska kunna genomföra aktiviteter som andra utan höga merkostnader.

I staden tillämpas att den enskilde får ersättning för faktiska omkostnader för ledsagare med upp till 300 kronor per månad. Det är inte möjligt att ”spara” omkostnadsersättningen för en månad och föra över den till nästa månad.

Beslut om omkostnadsersättning fattas enligt 4 kap 2 § SoL.

Omkostnadsersättning utöver beviljad nivå

Den enskilde kan efter en individuell behovsprövning enligt 4 kap 1 § SoL beviljas omkostnadsersättning för att kunna genomföra en mer kostsam enstaka aktivitet där ledsagare behövs, t.ex. gå på en konsert. Det gäller i de fall den enskilda omkostnaden överstiger den redan beviljade ersättningsnivån på 300 kronor per månad. En bedömning ska göras av om omkostnaden är skälig i förhållande till de behov som legat till grund för den enskildes beslut om ledsagning enligt SoL eller ledsagarservice enligt LSS.

Beslut om omkostnadsersättning för en sådan mer kostsam enstaka aktivitet fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

Av beslutet ska det framgå vilken faktisk merkostnad som ska ersättas. Beslutsunderlaget ska innefatta ledsagarens omkostnader för resa, mat och logi samt utgifter som entrébiljett mm.

10.18.9 Beställning av ledsagarservice och ledsagning

I beställningen till utföraren ska omfattningen av den beviljade insatsen i antal timmar per månad samt syfte, mål och delmål anges. Det ska framgå vilka behov av ledsagning som ska tillgodoses, dvs. för vilken typ av aktiviteter den enskilde har beviljats insatsen, om den enskilde även behöver ledsagning under själva aktiviteterna, samt vilka omkostnader för ledsagare som kan bli aktuella.

10.18.10 Utbetalning av ersättning för omkostnader för ledsagare

Utbetalning av omkostnadsersättning enligt 4 kap 2 § SoL kan rent praktiskt lösas så att den enskilde ger den valda utföraren i fullmakt att ta emot ersättning från beställaren för omkostnader för ledsagare enligt stadens gällande avtal (LOV). Utföraren är då förpliktigad att ersätta den enskildes omkostnader och att redovisa dessa enligt stadens anvisningar.

Samma förfaringsätt kan tillämpas om den enskilde efter särskilt beslut enligt 4 kap 1 § SoL har beviljats ytterligare omkostnadsersättning.

Omkostnadsersättningen kan även betalas ut direkt till den enskilde, mot att den enskilde redovisar sina utlägg enligt den beställande nämndens rutiner. För att underlätta hanteringen bör dock ett fullmaktsförfarande enligt ovan eftersträvas.

10.18.11 Ledsagarservice och bostad med särskild service

I insatserna bostad med särskild service för barn-, ungdomar och vuxna (9 § 8 och 9 § 9 LSS) ingår fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter. Som huvudregel gäller att i bägge dessa boendeinsatser ingår att tillgodose den enskildes hela behov av fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter. Det ska generellt sett finnas utrymme för individuellt anpassad ledsagning till olika aktiviteter och fritidssysselsättningar så att den enskilde kan genomföra egna aktiviteter, även på kvällstid och helger.

Högsta förvaltningsdomstolen har dock ansett att det undantagsvis ska finnas möjlighet att få ledsagning genom extra beslut om ledsagarservice, som utförs av andra än gruppbostadens personal, om det finns särskilda skäl för detta och om behovet av individuell ledsagning inte rent faktiskt tillgodoses i boendet. I ett avgörande (RÅ 1995 ref. 47) ansågs t.ex. att det fanns särskilda skäl när den sökande var en ung kvinna som ville kunna gå ut på stan utan att alltid ha personalen i gruppboستaden som ledsagare. Personer som bor i gruppboستاد kan således ha rätt till insatser i form av ledsagarservice om han eller hon är i behov av utökad individuellt anpassad aktivitet.

Ansökningar om ledsagarservice som gör gällande att behovet av ledsagarservice rent faktiskt inte tillgodoses i en gruppboستاد, ska *alltid* behandlas individuellt enligt gällande lagrum och prejudikat. Om behov **av individuell ledsagning finns som** rent faktiskt inte tillgodoses av gruppboستaden så har den enskilde rätt till ledsagarservice.

10.19 Fritid för personer som bor i gruppboستاد

Staden har s.k. fritidsutvecklare som har i uppdrag att utveckla och främja fritidsutbudet för personer med utvecklingsstörning eller autism och som bor i bostad med särskild service enligt LSS (gruppboستاد) i Stockholms stad. Uppdraget gäller alla aspekter av fritid: friluftsliv, idrott, kultur och social samvaro. Fritidsutvecklarna är placerade på Idrottsförvaltningen.

Genom samarbete med föreningar, organisationer, habiliteringsverksamhet, stadsdelar och ansvariga för stadens ordinarie utbud eftersträvas ett brett utbud av fritidsaktiviteter. Dessutom arrangeras semesterresor för målgruppen varje år.

På [www.stockholm.se/idrott/gruppboستاد](http://www.stockholm.se/idrott/gruppboستad) ges mer information om fritidsutbudet och om rutiner för ansökan.

Om den enskilde under en semesterresa har behov av ledsagarservice som inte tillgodoses av personal i gruppboenden helt eller delvis kan den enskilde beviljas ledsagarservice enligt LSS som kompletterande stöd.

Av utredningen ska det framgå i vilken omfattning personal i den enskildes gruppboende tillgodoser den enskildes behov av stöd och hjälp under den aktuella resan eller lägret.

I de fall semesterresan eller lägret innebär en tillfällig vistelse under kortare tid i en annan kommun kan även bestämmelserna i 16 a § LSS, om vistelsekommunens skyldighet att i vissa fall bistå bosättningskommunen med utredning och att verkställa beslut, vara tillämpliga.

10.20 Insatser i samband med semesterresor

10.20.1 Allmänt om rätten till insatser för att kunna genomföra semesterresor

Personer med funktionsnedsättning som vill genomföra en semesterresa och som behöver personlig hjälp av någon annan för att detta ska vara möjligt, kan under vissa förutsättningar ha rätt till insatser i samband med resan. I den individuella bedömningen av rätten till insatser under en semesterresa ska hänsyn tas till den enskildes hela livssituation och möjlighet att leva som andra, vilket bland annat innefattar en jämförelse med vad andra människor utan funktionsnedsättning kan göra på sin semester.

Enligt praxis får det idag anses normalt för vuxna personer i aktiv ålder att ibland åka på semester utomlands, med hänsyn till vars och ens sociala och ekonomiska situation. På samma sätt får det anses normalt att åka på semester inom landet, kortare eller längre tid, på sommaren eller vid andra tillfällen på året. Man kan vara ensamstående eller ha en stor familj, ha ett socialt nätverk som är litet eller stort, det kan finnas på nära håll eller långt borta. Allt detta har betydelse för människors önskemål om semester, samtidigt som den egna ekonomin sätter gränser för vilka semesterresor man kan företa. En resa inom landet behöver heller inte alltid bli billigare än en resa utomlands. Dessa aspekter ska vägas in i bedömningen av rätten till insatser i samband med semesterresor.

Frågan om rätt till insatser vid semesterresor får prövas i förhållande till skälig levnadsnivå enligt SoL respektive goda

levnadsvillkor enligt LSS. Stadens tolkning av gällande praxis ska ligga till grund för den individuella bedömningen av behovet av insatser i samband med semesterresor. När det gäller insatser enligt LSS i samband med semesterresor utomlands är det enligt avgöranden i Högsta förvaltningsdomstolen i princip endast personlig assistans som kan komma ifråga. I övrigt får rätten till insatser vid utrikes semesterresor prövas med stöd av socialtjänstlagen.

Den enskildes egna önskemål om resmål ska alltid ligga till grund för bedömningen, även om den enskilde inte har någon obegränsad rätt att välja insatser, utan kostnadsaspekten för kommunen måste också vägas in.

10.20.2 Bistånd enligt SoL och insatser enligt LSS vid semesterresor utomlands

Om den enskilde behöver hjälp av en annan person för att kunna genomföra en semesterresa utomlands kan bistånd enligt 4 kap 1 § SoL beviljas för att ersätta den enskilde för de merkostnader som därmed uppkommer.

Om den enskilde har personlig assistans kan tillfällig utökning enligt 9 § 2 LSS beviljas för att den enskilde ska kunna genomföra en semesterresa utomlands. För personer som tillhör LSS personkrets men inte uppfyller förutsättningarna för personlig assistans får behovet prövas enligt 4 kap 1 § SoL.

I staden gäller som huvudregel att bistånd och insatser kan beviljas för en veckas semesterresa utomlands till ett resmål som den enskilde själv önskar och har råd att åka till, dock med hänsyn tagen till kostnadsaspekten för kommunen. Bistånd och insatser kan beviljas för längre period än en vecka om det finns skäl för det, exempelvis att själva resan till och från resmålet tar lång tid eller att det annars inte är möjligt att genomföra resan.

10.20.3 Bistånd enligt SoL vid semesterresor utomlands

I den individuella bedömningen av om den enskilde har behov av en semesterresa utomlands för att uppnå skälig levnadsnivå ska hänsyn tas till hans eller hennes hela livssituation. En bedömning ska bland annat göras av om resan är nödvändig för att den enskilde ska komma ut i samhällslivet och leva som andra när det gäller möjligheten till utrikes semesterresor.

Enligt gällande praxis får det anses normalt för vuxna personer i aktiv ålder att åka på semester utomlands då och då, med hänsyn till vars och ens sociala och ekonomiska situation. I staden kan bistånd enligt SoL för merkostnader vid semesterresa utomlands beviljas med några års mellanrum, beroende på omständigheterna i varje enskilt fall och om villkoren i övrigt är uppfyllda.

En förutsättning för bistånd enligt SoL är att den enskilde på grund av sin funktionsnedsättning måste ha hjälp av en annan person för att över huvud taget kunna genomföra sin semesterresa och att behovet inte kan tillgodoses på annat sätt, t.ex. genom hushållsgemenskap. Detta liksom syftet med resan och andra omständigheter som kan ha betydelse för behovsbedömningen behöver därför klarläggas, såsom om den enskilde varit på semesterresor tidigare, hur ofta och när, samt den enskildes sociala situation.

Det är för *merkostnaden* för den andra personen som den enskilde kan beviljas bistånd. Med merkostnader avses i detta sammanhang lön och reskostnader inklusive kost och logi samt eventuella inträdesbiljetter eller liknande för den eller de personer som hjälper den enskilde under resan och under vistelsen på resmålet. Hjälpen kan bestå av ledsagning, service och omvårdnad som är nödvändig för att den enskilde ska kunna genomföra resan.

En rimlighetsbedömning av merkostnaden ska göras; både av reskostnaden och övriga omkostnader (boende, mat och övriga utgifter). I beslutet ska det framgå vilka merkostnader biståndet avser att täcka och för vilket resmål samt när resan ska genomföras.

Beslut om bistånd i form av merkostnadsersättning för insatser under semesterresa utomlands fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

10.20.4 Insatser enligt LSS vid semesterresor utomlands

I den individuella bedömningen av en persons behov av en insats enligt LSS för att uppnå goda levnadsvillkor ska en jämförelse göras med den livsföring som kan anses normal för personer i samma ålder. Personer utan funktionsnedsättning väljer själva var de ska tillbringa sin semester och kan åka utomlands om de har ekonomiska förutsättningar för det.

Enligt praxis anses goda levnadsvillkor innefatta att personer med funktionsnedsättning ges möjlighet att företa semesterresor. Även

utlandsresor har godtagits som ett inslag i den normala livsföringen. Samtidigt begränsas möjliga insatser enligt LSS för stöd och hjälp under semesterresor utomlands av gällande praxis till personlig assistans. I ett avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen slås fast att semesterresor utomlands inte kan anses utgöra sådana enklare aktiviteter som ingår i insatsen ledsagarservice enligt LSS (HFD mål 78-11).

10.20.5 Tillfällig utökning av personlig assistans för semesterresor utomlands

Om den enskilde har personlig assistans enligt LSS eller assistansersättning från Försäkringskassan utgör en semesterresa som huvudregel ett stadigvarande behov och den personliga assistentens reskostnader ska följaktligen täckas av redan beviljat ekonomiskt bidrag eller assistansersättning för personlig assistans. Det kan dock i samband med en semesterresa uppstå ett tillfälligt utökat behov, för att den enskilde behöver hjälp under resan och för att hjälpbehovet ökar när den enskilde vistas utanför sin hemmiljö. Den enskilde kan då beviljas tillfälligt utökad personlig assistans enligt LSS.

Det finns inget stöd i rättspraxis för att goda levnadsvillkor innebär att årligen kunna resa på semester utomlands, även om utlandsresor kan anses ingå i den normala livsföringen. Hur ofta tillfällig utökning av personlig assistans för semesterresor utomlands kan beviljas är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet och förutsätter att behovet inte är tillgodosett på annat sätt, t.ex. genom hushållsgemenskap.

I den individuella bedömningen ska ställning tas till om resan är nödvändig för att uppnå goda levnadsvillkor. Här ingår bland annat att ta ställning till om resan är nödvändig för att den enskilde ska vara fullt delaktig i samhällslivet och leva som andra när det gäller möjligheten till utrikes semesterresor. Syftet med resan och andra omständigheter som kan ha betydelse för behovsbedömningen behöver klarläggas, såsom om den enskilde varit på semesterresor tidigare, hur ofta och när, samt den enskildes sociala situation. Vidare om behovet av personlig assistans under semesterresan helt eller delvis är tillgodosett med redan beviljad personlig assistans, exempelvis om den enskilde kan omfördela redan beviljade medel på grund av att vissa hjälpbehov tillfälligt faller bort samtidigt som andra tillkommer. Den tillfälliga utökningen ska täcka de kostnader som den enskilde har för sin personliga assistans.

Beslut om ekonomiskt bidrag för tillfällig utökning av personlig assistans vid semesterresa utomlands fattas enligt 9 kap 2 § LSS.

10.20.6 Undantag

Två situationer regleras i andra avgöranden och undantas från ovanstående: Den första situationen avser då en person med funktionsnedsättning av särskilda hänsyn behöver åka utomlands för att exempelvis återse sitt hemland, besöka svårt sjuka nära anhöriga och delta i särskild familjehögtid. Den andra situationen kan föreligga vid rehabiliteringsresor i landstingets regi (t.ex. Vintersol). Kammarrätten har ibland funnit att det finns ett kommunalt ansvar att komplettera det stöd ordinarie personal och anhöriga ger.

Den individuella prövningen ska omfatta en helhetsbedömning av den enskildes situation. Beslut fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

10.20.7 Semesterresor inom landet

Vid ansökan om insatser under semesterresa *inom* landet ska hänsyn tas till att människor normalt reser inom landet oftare och att resorna kan vara både kortare och längre samt att ändamålet med semesterresorna kan variera. Det får anses normalt att åka på semester inom landet sommartid, t.ex. för att hälsa på släkt och vänner som bor långt borta eller för att få miljöombyte och rekreation eller bryta social isolering. Även kortare resor vid andra tillfällen på året kan beroende om omständigheterna i det enskilda fallet anses skäligt.

När det gäller semesterresor inom landet är även bestämmelserna i SoL och LSS om bosättningskommunens ansvar vid tillfällig vistelse i annan kommun tillämpliga (kap 11).

Bistånd för semesterresor inom landet enligt SoL

Om en semesterresa bedöms nödvändig för att den enskilde ska uppnå skälig levnadsnivå enligt SoL och den enskilde inte kan genomföra resan utan hjälp av en annan person ska det bistånd som bedöms nödvändigt för att den enskilde ska kunna genomföra en semesterresa beviljas.

Biståndet kan avse ersättning för merkostnader och insatser såsom ledsagning eller hemtjänst. Beslut fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

Insatser enligt LSS vid semesterresor inom landet

Om den enskilde tillhör LSS personkrets och ansöker om en insats enligt lagen för att kunna genomföra en semesterresa ska en bedömning göras av om resan kan anses nödvändig för att den enskilde ska tillförsäkras goda levnadsvillkor. Om så är fallet och den enskildes behov inte tillgodoses på annat sätt ska insatsen beviljas.

Beslutet kan t.ex. avse ledsagarservice enligt 9 § 3 LSS eller tillfällig utökning av personlig assistans enligt 9 § 2 LSS.

10.20.8 Hushållsgemenskap vid semesterresor

Om den person som ska hjälpa den enskilde under resan planeras vara en nära anhörig som den enskilde är sammanboende med ska det prövas om det helt eller delvis kan anses ingå som en del i familjegemenskapen att man firar semester tillsammans så att behovet därmed kan tillgodoses (SoL) respektive tillgodoses (LSS) på annat sätt. Det kan i vissa fall, när hjälpbehovet innebär ett så omfattande merarbete för de anhöriga som den enskilde ska fira semester med, att deras eget behov av avkoppling inte blir tillgodosett, vara möjligt att bevilja bistånd i form av omkostnadsersättning för kompletterande insatser av en annan person eller tillfällig utökning av personlig assistans.

10.21 Kontaktperson

Kontaktperson enligt 9 § 4 LSS är en insats som enligt lagens förarbeten är att betrakta som ett icke professionellt stöd av en människa med stort engagemang och intresse för andra människor. En viktig uppgift för kontaktpersonen ska vara att bryta den enskildes isolering genom samvaro och hjälp till fritidsverksamhet. En kontaktperson ska vara en medmänniska. Något krav på särskild yrkeskompetens bör inte ställas. Kontaktpersonen kan också ge stöd i olika situationer som inte är av så komplicerad natur att t.ex. god man eller juridisk expertis bör anlitas.

Kommunens roll är huvudsakligen att vara en förmedlare av kontaktpersoner och att aktivt arbeta för att få människor att engagera sig som kontaktpersoner.

För mer information om handläggning av insatsen kontaktperson enligt LSS, se riktlinjer för stadens kontaktverksamhet enligt SoL, LSS och LVU,

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.22 Avlösarservice i hemmet för barn och vuxna

Avlösarservice enligt 9 § 5 LSS innebär att en person tillfälligt övertar omvårdnaden om den enskilde från anhöriga eller andra närstående. Utgångspunkt för insatsen är den enskildes hem. Avlösarservice ska kunna ges både som en regelbunden insats och vid oförutsedda situationer. Det är ofta av stor vikt att kunna få avlösarservice med kort varsel. Genom insatsen ska anhöriga och närstående få avkoppling och kunna uträtta sysslor utanför hemmet. Om den enskilde är i behov av stöd för att klara *egna* utflykter och aktiviteter är insatsen *ledsagarservice* aktuell.

Föräldrar och syskon till barn med funktionsnedsättning behöver ofta avlösning för att kunna genomföra egna aktiviteter, t.ex. studier, fritid, kultur. Avlösning kan även vara en förutsättning för att föräldrarna ska kunna ägna sig åt barnets syskon.

Familjehemsföräldrar har också rätt till avlösarservice om behov finns och behovet inte tillgodoses på annat sätt. Ibland är det angeläget att föräldrar får vila helt från arbetet med omvårdnaden av barn, även från omvårdnaden av det funktionshindrade barnets syskon. En bedömning ska göras av hela familjens behov.

Kompletterande beslut om avlösning för barnets syskon fattas med stöd av 4 kap 1 § SoL. Om avlösarservice är aktuell för ett barn ska ansökan göras av barnets vårdnadshavare.

Om den enskilde omfattas av LSS fattas beslut enligt 9 § 5 LSS. Om den enskilde *inte* omfattas av LSS fattas beslut enligt 4 kap 1 § SoL.

Insatsen ska utformas utifrån den enskildes behov och önskemål och med stor flexibilitet. Önskemål vad gäller val av avlösare ska i möjligaste mån tillgodoses.

Avlösarservice enligt LSS och avlösning enligt SoL omfattas av stadens valfrihetssystem enligt LOV.

Insatsen är avgiftsfri oavsett om den ges enligt LSS eller SoL, se tillämpningsanvisningar för avgifter till personer med funktionsnedsättning under 65 år på socialförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.22.1 Ersättning för avlösarens utlägg

Ibland kan avlösaren göra kortare utflykter tillsammans med den enskilde. Om **den enskilde** vid sådana utflykter har utlägg för avlösarens utgifter **tillämpas huvudregeln att** den enskilde ska ersättas för sina utlägg. **Utbetalning av ersättning kan ske efter ett särskilt beslut enligt 4 kap 1 § SoL till den enskilde.** I beslutet ska anges inom vilket ekonomiskt intervall aktuella kostnader kan finnas, t.ex. för förtäring, entrébiljett mm. Utlägg redovisas i efterskott mot kvitto. **Rutiner liknande de för omkostnadsersättning i samband med ledsagarservice enligt LSS och ledsagning enligt SoL kan tillämpas.**

10.23 Korttidsvistelse utanför det egna hemmet

Korttidsvistelse enligt 9 § 6 LSS innebär att en person med funktionsnedsättning tillfälligt, under kortare eller längre tid, vistas i ett korttidshem, hos en korttidsfamilj, deltar i en ”kortkurs” eller lägerverksamhet. Korttidsvistelse utgör ofta en betydelsefull del i den enskildes strävan att så småningom, med stöd, skapa sig ett eget självständigt liv.

Genom korttidsvistelse ska anhöriga kunna ges avlösning och utrymme för avkoppling (prop. 1992/93:159). För den enskilde kan korttidsvistelsen både tillgodose behov av miljöombyte och rekreation och ge möjlighet till personlig utveckling. Insatsen ska också kunna ges som ett led i att bryta ett beroendeförhållande mellan barn och föräldrar. Korttidsvistelsen bör ordnas på ett sådant sätt att den enskilde kan fortsätta sina vanliga dagliga aktiviteter, t.ex. i förskola, skola eller daglig verksamhet.

I begreppet anhörig ingår de som den enskilde delar hushåll med, även familjehem. Insatsen kan fungera både som en regelbunden insats och en insats vid akuta behov.

Barn och ungdomar med funktionsnedsättning som bor hemma eller i familjehem kan även ansöka om korttidsvistelse i Stockholms stads kolloverksamhet. Barn och ungdomar som omfattas av LSS och behöver extra mycket stöd kan beviljas korttidsvistelse på särskilda s.k. LSS-kollo, se kap. 10.23.2 och stadens hemsida <http://www.stockholm.se/FamiljOmsorg/Barn-och-unga/>.

Korttidsvistelse i form av korttidshem omfattas av stadens valfrihetssystem enligt LOV.

Insatsen är avgiftsfri, se tillämpningsanvisningar för avgifter till personer med funktionsnedsättning under 65 år på socialförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.23.1 Behovsbedömning vid ansökan om korttidsvistelse

Vid behovsbedömningen ska den enskildes behov och anhörigas behov av stöd och avkoppling vägas samman och barnperspektivet beaktas.

Enligt praxis är *ett* s.k. rekvisit tillräckligt för att kunna bevilja korttidsvistelse. Det betyder att behov av avlösning för anhörig och behov av miljöombyte för den enskilde var för sig kan ge rätt till korttidsvistelse. Det ena avgörandet gällde en tvåårig flicka (Högsta förvaltningsdomstolen, mål nr 2947-04), det andra en vuxen man med egen bostad (Högsta förvaltningsdomstolen, mål nr 3191-04).

Om den enskilde är i behov av miljöombyte, utan att anhöriga är i behov av avlösning, kan i första hand prövas om insatsen ledsagarservice kan tillgodose behovet av miljöombyte. Om miljöombyte inte kan tillgodoses med ledsagarservice ska korttidsvistelse beviljas även då anhöriga inte är i behov av avlösning.

Om den anhöriga är i behov av avlösning, utan att den enskilde är i behov av korttidsvistelse, kan i första hand prövas om insatsen avlösarservice kan tillgodose behovet av avlösning och utrymme för avkoppling. Om avlösning och utrymme för avkoppling inte kan tillgodoses med avlösarservice ska korttidsvistelse beviljas även om den enskilde inte är i behov av korttidsvistelse. Om den enskilde är ett barn ska barnperspektivet beaktas. I valet mellan avlösarservice och korttidsvistelse ska den enskildes och de anhörigas önskemål tillmätas stor betydelse.

Om den enskilde har behov av medicinska omvårdnadsinsatser under korttidsvistelsen behöver samordning med landstinget ske för att säkerställa tillgången till medicinska omvårdnadsinsatser och nödvändigt expertstöd.

10.23.2 Beslut om korttidsvistelse och insatsens utformning

Om den enskilde omfattas av LSS fattas beslut enligt 9 § 6 LSS.

Om den enskilde inte omfattas av LSS fattas beslut enligt 4 kap. 1§ SoL.

Vid utformningen av insatsen ska stor vikt läggas vid den enskildes och anhörigas önskemål. Önskemål om att insatsen ska verkställas hos en korttidsfamilj eller på ett korttidshem ska beaktas.

Observera att om insatsen verkställs hos en korttidsfamilj så gäller stadens riktlinjer för kontaktverksamhet enligt SoL, LSS och LVU i sådant som avser rekrytering, ersättning och uppföljning. **Vidare är Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende (SOSFS 2012:11) tillämpliga.** Se socialförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Om insatsen verkställs på ett korttidshem enligt LSS väljer den enskilde korttidshem inom ramen för stadens valfrihetssystem enligt LOV med länet som geografisk gräns.

Utredning och beslut om korttidsvistelse på stadens LSS-kollo

Ett beslut om korttidsvistelse på LSS-kollo i stadens regi ska som huvudregel inte omfatta ett specifikt kollo. Beslut om att bevilja korttidsvistelse på ett specificerat LSS-kollo som den enskilde ansöker om ska föregås av en mer noggrann utredning av om den enskildes behov kan tillgodoses på det önskade kollo. Om det finns osäkerhet kring detta ska det ingå i utredningen att efter samtycke kontakta ansvariga för stadens LSS-kolloverksamhet på socialförvaltningen. De genomför då en behovsinventering och riskanalys för att säkerställa att den enskilde och övriga kollodeltagare kan erbjudas en trygg och säker kollovistelse.

Om behov av korttidsvistelse i form av kollo- eller lägervistelse föreligger men inte kan tillgodoses på det önskade LSS-kollo ska insatsen beviljas men avslag ges vad gäller verkställighet. Stadens LSS-kolloverksamhet kan i dessa fall erbjuda ett annat LSS-kollo.

Utredningen kan i vissa fall utmynna i att en korttidsvistelse på LSS-kollo inte bedöms tillräcklig för att tillgodose den enskildes behov. Socialförvaltningens LSS-kolloverksamhet kan i sådana

fall mot ersättning från den beslutande nämnden medverka till alternativa lösningar i form av individuellt anpassade korttidsvistelser.

11.23.3 Avgifter vid korttidsvistelse

Den enskilde, eller föräldrarna om den enskilde är ett barn, står själv för fickpengar och bekostar biobesök, konserter eller andra egna aktiviteter under korttidsvistelsen. Avgift för kost debiteras den enskilde, eller föräldrarna om den enskilde är ett barn, enligt ”Tillämpningsanvisningar för avgiftssystemet för personer med funktionsnedsättning under 65 år”.

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.24 Korttidstillsyn för skolungdom över 12 år enligt LSS

Rätten till fritidsverksamhet eller annan pedagogisk verksamhet för alla barn som går i skolan gäller vårterminen ut, till och med juni månad, samma år som barnet fyller 13 år oavsett årskurs.

Från och med höstterminen det år då eleven fyller 10 år får öppen fritidsverksamhet erbjudas i stället för fritidshem om eleven inte på grund av fysiska, psykiska eller andra skäl har behov av sådant särskilt stöd i sin utveckling som endast kan erbjudas i fritidshem.

Ungdomar med funktionsnedsättning kan behöva en trygg situation och en meningsfull sysselsättning före och/eller efter skoldagen samt under skollov och ferier även efter att fritidsverksamheten upphört.

I prop.1992/93:159 sid. 79 framgår följande om korttidstillsyn för skolungdom över 12 år:

”Det är därför nödvändigt att ungdomen under sådan tid kan tillförsäkras både en trygg situation och en meningsfull sysselsättning. Behovet av tillsyn och verksamhet kan vara mycket varierande. Det innebär att tillsynen måste kunna utformas flexibelt med utrymme för individuella lösningar. Vissa ungdomar kan behöva tillsyn och hjälp i hemmet. För andra kan kommunens reguljära fritidsverksamheter med personligt stöd vara det bästa alternativet. I vissa situationer kan det vara lämpligt att anordna särskilda grupper för att tillgodose önskemål som kan finnas bland funktionshindrade ungdomar om att träffa andra ungdomar i en likartad situation.”

Om ungdomen omfattas av LSS och har ett behov av korttidstillsyn som inte är tillgodosett, har han eller hon rätt till insatsen.

10.24.1 Tillämpning

Beslut om korttidstillsyn fattas fr.o.m. höstterminen det år ungdomen fyller 13 år, eller från och med juli månad, i de fall den enskilde begär det. Undantag från denna huvudregel är om ungdomen fyller 13 år före vårterminens slut och begär insatsen från den tidpunkten. Insatsen ska då beviljas från och med ansökningsmånaden.

Efter att skolschablonen upphört faller kostnader för korttidstillsyn inom den beslutande stadsdelsnämndens budget för stöd och service till personer med funktionsnedsättning.

10.24.2 Barn och ungdomar i bostad med särskild service

För barn och ungdomar i bostad med särskild service ingår fritidsverksamhet i boendet. Korttidstillsyn för dessa barn och ungdomar ska i första hand tillgodoses inom ramen för boendeinsatsen. Om det av pedagogiska och sociala skäl krävs något annat än vad boendet kan erbjuda kan insatsen korttidstillsyn för skolorngdom över 12 år enligt LSS vara en relevant insats. Den stadsdelsnämnd som beviljat bostad med särskild service utreder, fattar beslut och har det ekonomiska ansvaret för korttidstillsyn, som är ett komplement till boendet. Ansökan om insatsen görs hos stadsdelsnämnden.

Stadsdelsnämnden fattar beslut om insatsen såväl för de ungdomar som är inskrivna i särskolan som för de som inte är inskrivna och där ungdomarna i båda fallen omfattas av LSS. I bägge fallen ansvarar stadsdelsnämnden praktiskt och ekonomiskt för att insatsen verkställs.

10.24.3 Krav på utformning och kvalitet

All korttidstillsyn ska utformas med utrymme för flexibla lösningar och utgå från den enskildes behov. Det kan t.ex. innebära att ungdomen kan gå kvar i sitt fritidshem eller ingå i en grupp med andra ungdomar med funktionsnedsättning, integrerad i någon parklek eller fritidsgård. Det kan förekomma att insatsen kan beviljas även om vårdnadshavaren är hemma. **Genom insatsen ska ungdomen erbjudas en avkopplande och aktiv fritid i**

trygg miljö med goda vuxenförebilder. Den ska främja social gemenskap samt ge fysisk och psykisk stimulans.

Korttidstillsyn beviljas i regel mellan kl.06.30-18.30 vilket är samma förhållande som för ordinarie skolbarnsomsorg. Korttidstillsyn kan om behov föreligger även beviljas på annan tid än de angivna öppettiderna. Korttidstillsyn kan beviljas under hela den tid elever går i gymnasieskolan. **Enskilda anordnare av korttidstillsyn ska ha Inspektionen för vård och omsorgs tillstånd.**

Observera att det är viktigt att i beställningen tydligt beskriva ungdomens behov av omvårdnad, tillsyn och aktiviteter samt att följa upp utförarens genomförandeplan och insatsens kvalitet. Beslut om korttidstillsyn för skolungdom över 12 år fattas enligt 9 § 7 LSS.

10.24.4 Skolskjuts

Skolskjuts beviljas inte för elever som åker ytterligare en resa än den fram och tillbaka till skolan.

Exempel: Resa 1: hem – skola.

Resa 2: skola – korttidstillsyn.

Resa 3: korttidstillsyn – hem.

Den tredje resan är således inte en skolresa och får därför bekostas av stadsdelsnämnden. Med ”hem” i exemplet menas föräldrahem, barnboende eller korttidshem. Resor till och från korttidstillsyn under lov, förutom den tredje resan, bekostas av skolan.

10.24.5 Resor för ungdomar i statlig specialskola

För ungdomar som går i statlig specialskola gäller andra regler enligt statligt reglemente. Staten betalar endast resa till och från skolan. Hemresan betalas inte om man har annan verksamhet i anslutning till skoldagen (fritids eller korttidstillsyn). För barn upp till 12 år som går på fritids betalar Utbildningsförvaltningen dessa resor. Hemresor för barn över 12 år som beviljats korttidstillsyn bekostas av stadsdelsnämnden.

10.24.6 Skolungdomar över 12 år som inte omfattas av LSS

Ungdomar över 12 år med funktionsnedsättning som inte omfattas av LSS och som har behov av korttidstillsyn som inte kan

tillgodoses inom stadens fritidsverksamhet eller på annat sätt kan ha rätt till insatsen som bistånd enligt SoL. Den enskilde ansöker om biståndet. Beslut fattas enligt 4 kap. 1 § SoL.

10.25 Boendeformer för barn med behov av särskilt stöd

10.25.1 Allmänna principer

Ett av socialtjänstens främsta mål är att skapa förutsättningar för att barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska kunna växa upp i sina föräldrahem. Boende i familjehem eller i bostad med särskild service är en insats som kan komma i fråga först om barnet, trots stödinsatser i hemmet, inte kan bo kvar. Insatsen ska ses som ett komplement till boendet i föräldrahemmet. I valet mellan familjehem och bostad med särskild service bör ingå att på ett ingående sätt och med hjälp av expertstöd bearbeta val-situationen mellan t.ex. familjehem och bostad med särskild service.

Bostad med särskild service för barn och ungdom är en insats som riktar sig till de barn som har ett speciellt behov av stöd. Det är i första hand ett stort omvårdnadsbehov som gör att denna insats kan bli aktuell. Boende utanför det egna hemmet beslutas av stadsdelsnämnden med stöd av LSS eller SoL.

När barn beviljas boende i familjehem eller bostad med särskild service enligt 9 § 8 LSS ska handläggaren tillämpa de riktlinjer, kunskaper och metoder som används inom individ- och familjeomsorgen, bland annat vad gäller utredning, uppföljning och umgänge med föräldrar.

Beslut familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt 9 § 8 LSS ska följas upp minst två gånger per år för att säkerställa kvaliteten i insatsen och att behovet av insatsen inte förändras. Handläggaren bör vidare besöka barnet eller på annat sätt ha kontakt med barnet minst fyra gånger per år för att försäkra sig om att barnets behov av stöd under trygga förhållanden tillgodoses. Yngre barn samt barn och ungdomar som nyligen har beviljats insats kan behöva tätare kontakt. Samma krav ska gälla som för uppföljning av familjehem och hem för vård och boende (HVB) enligt SoL inom stadens individ- och familjeomsorg. Se särskilda riktlinjer och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn

och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende (SOSFS 2012:11).

Kommunen och landstinget ansvarar för att genom samverkan se till att barn och ungdomar som beviljas familjehem eller bostad med särskild service får tillgång till nödvändig undervisning, habilitering, hjälpmedel etc. Handläggaren ska efter samtycke kontakta barnets skola och andra huvudmän som ger insatser till barnet för att säkerställa att barnets samtliga behov av stöd och insatser tillgodoses. En individuell plan enligt 10 § LSS för samordning av insatser ska alltid erbjudas barnet. **Alternativt kan samtycke inhämtas till en individuell plan enligt 2 kap 7 § SoL om insatser behöver samordnas med andra huvudmän eller aktörer.**

Bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt LSS omfattas av stadens valfrihetssystem enligt LOV.

Vid barn- och ungdomsboende enligt SoL tillämpas riktlinjerna Barn och ungdomsärenden - riktlinjer för handläggning och dokumentation. Se socialförvaltningens intranät och stadens riktlinjer för familjevård för barn och ungdom, se <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Se även riktlinjer för handläggning av föräldrars ersättning för placerade barn och tillämpningsanvisningar för stadens avgiftssystem för personer under 65 år på socialförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.25.2 Boende i familjehem

För barn med funktionsnedsättning som trots olika stödåtgärder inte kan bo hos sina föräldrar är familjehem, som innebär att barnet bor hos en annan familj än den egna, en möjlig insats. Med familjehem enligt LSS avses enligt lagens förarbeten en frivilligt vald boendeform som i första hand bör ses som ett komplement till föräldrahemmet. Enligt förordningen (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade är ett familjehem enligt LSS detsamma som i 3 kap. 2 § socialtjänstförordningen, det vill säga ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt.

Inför att insatsen påbörjas ska det alltid upprättas dels en beställning och en genomförandeplan, dels ett avtal med familjehemmet. I beställningen ska barnets förutsättningar och behov inom olika livsområden beskrivas samt individuella mål för insatsen. I genomförandeplanen ska det framgå hur insatsen ska utformas konkret och vilka andra huvudmän eller aktörer som barnet behöver ha kontakt med. Befintliga uppgifter överlämnas till den enhet eller avdelning som har till uppgift att rekrytera och utreda familjehem – se stadens riktlinjer Familjevård för barn och ungdom.

Stadens riktlinjer för familjevård för barn och ungdom reglerar bl.a.

- aktuella schabloner för omkostnads- och arvodesersättning till familjehemmet
- kriterier för val av familjehem
- hur stöd till barn, föräldrar och familjehem ska utformas.

Beslut om familjehem fattas enligt 9 § 8 LSS. För barn som inte omfattas av LSS men som till följd av funktionsnedsättning har behov av familjehemsinsats, t.ex. för sin skolgång, kan beslut fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

Även barn som omfattas av LSS kan leva under sådana omständigheter eller på ett sådant sätt att barnet behöver placeras för vård utanför det egna hemmet med stöd av SoL eller LVU. Det kan handla om att föräldrarna brister i omsorgen om barnet eller att barnet riskerar att utvecklas ogynnsamt. Om föräldrarna samtycker till en vårdplan enligt 11 kap 3 § SoL fattar stadsdelsnämnden beslut om vård. Om samtycke inte lämnas fattas beslut av förvaltningsrätt enligt LVU.

10.25.3 Bostad med särskild service för barn och ungdomar

För barn med speciella behov, som inte kan bo i föräldrahemmet och som kräver omvårdnad av personal med speciell kompetens, kan bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt 9 § 8 LSS vara ett bättre alternativ än familjehem. I en bostad med särskild service bor några barn eller ungdomar tillsammans och har tillgång till personal dygnet runt. Behovet av insatsen kan vara föranlett av att barnet eller ungdomen på grund av funktionsnedsättning behöver undervisning eller medicinsk eller annan vård som inte finns tillgänglig i hemkommunen.

Utvecklingsstörning i kombination med döv-blindhet eller autism är exempel på funktionsnedsättningar som kräver specialanpassning eller speciell kompetens.

I beställningen till utföraren ska barnets förutsättningar och behov inom olika livsområden beskrivas samt individuella mål för insatsen. Beställningen ska även omfatta åtgärder och insatser som andra huvudmän ansvarar för. Kommunen och landstinget ansvarar för att genom samverkan se till att barn och ungdomar som beviljas bostad med särskild service får tillgång till nödvändig undervisning, medicinsk eller annan vård eller specialiserad verksamhet, såsom habilitering, hjälpmedel mm. Handläggaren ska därför efter samtycke kontakta barnets skola och andra huvudmän som ger insatser till barnet för att säkerställa att barnets samtliga behov av insatser tillgodoses.

Bostad med särskild service kan vara aktuell för barn och ungdomar i alla åldrar fram tills att skolgången upp till och med gymnasienivå upphör. Nedre åldersgräns saknas bl.a. mot bakgrund av att vissa barn har stora behov av kvalificerad särskilt utbildad personal och teknisk utrustning. Insatsen ska vara utformad så att den ger barnet eller ungdomen goda möjligheter att behålla en bra kontakt med föräldrar, vårdnadshavare och syskon. Barnets föräldrar och vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i planeringen av insatsen.

För de barn och ungdomar som till följd av funktionsnedsättning behöver bostad med särskild service och omfattas av LSS fattas beslut enligt 9 § 8 LSS. Om barnet eller ungdomen har behov av bostad med särskild service till följd av funktionsnedsättning men inte omfattas av LSS fattas beslut enligt 4 kap 1 § SoL.

Avgifter regleras i tillämpningsanvisningar för avgifter inom stöd och service till personer under 65 år. Se socialförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.26 Boendeformer med särskilt stöd för vuxna

10.26.1 Allmänna principer och förutsättningar

Många personer med omfattande funktionsnedsättning tillbringar en stor del av sin dag i det egna hemmet. Därför är bostaden särskilt betydelsefull för dessa personer.

Bostad med särskild service kan bli aktuellt då den enskilde trots stöd inte klarar ett vanligt boende.

Kommunen har enligt 18 § HSL ett ansvar att erbjuda god hälso- och sjukvård åt personer som bor i bostad med särskild service enligt 5 kap 7 § SoL och, enligt förarbetena till LSS, för bostad med särskild service enligt 9 § 9 LSS. Ansvaret innebär ett basansvar för hälso- och sjukvård som omfattar insatser från sjuksköterska, arbetsterapeut och sjukgymnast samt hjälpmedel. I enlighet med en principöverenskommelse mellan länets kommuner och landstinget utför landstinget den kommunala hälso- och sjukvården i stadens LSS-boenden.

Att kommunen är huvudman för hälso- och sjukvården innebär bl.a. att bostad med särskild service enligt LSS omfattas av medicinskt ansvarig sjuksköterskas (MAS) ansvar. Varje stadsdelsnämnd har vidare kostnadsansvar för inkontinenshjälpmedel i bostad med särskild service enligt SoL och LSS.

I LSS och SoL framgår att insatserna ska utformas i samråd med den enskilde och att han eller hon ska ha största möjliga inflytande över hur insatserna planeras och utförs. Den enskilde har dock ingen ovillkorlig rätt att kräva att insatsen utförs av en viss utförare eller på en viss adress.

Om den enskilde i sin ansökan om bostad med särskild service anger önskemål om särskild utformning såsom en specifik adress, ska som huvudregel denna del av ansökan **avslås** och hanteras som en verkställighetsfråga. Ibland kan emellertid valet av utförare eller adress för insatsen ha en avgörande betydelse för att den enskilde genom insatsen ska anses uppnå goda levnadsvillkor. Det kan då övervägas om utformningen i dessa delar ska ingå i beslutet om insats. **Det är stadens uppfattning att ett beslut om boende som verkställs i en annan kommun bör omfatta utformningen, dvs. den särskilda adressen, även om den enskilde inte själv begär det. I beslutet ska de särskilda skäl till varför beslutet verkställs i en annan kommun anges med förbehållet att verkställigheten kan komma att ändras när insatsen kan erbjudas i staden.**

Se PM ”Den enskildes rätt att påverka utformningen av insats”, stadsledningskontorets juridiska avdelning, på socialförvaltningens intranät
<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=25169>
9.

Insatsen bostad med särskild service för vuxna enligt LSS (gruppboende och serviceboende) omfattas av stadens valfrihetssystem enligt LOV.

Observera att den enskilde kan ha rätt till KBH (Kommunalt bostadsbidrag för personer med funktionsnedsättning). För mer info om KBH, se riktlinjer och tillämpningsanvisningar.

10.26.2 Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS

Med insatsen *bostad med särskild service* avses ett boende med fast personalstöd. I insatsen ingår att den enskilde får stöd att genomföra dagliga aktiviteter såväl i som kring bostaden. Genom insatsen ska den enskilde få en fullvärdig lägenhet där hyreslagens regler är tillämpliga. Huvudformerna för bostad med särskild service är gruppboende och serviceboende. I såväl gruppboende som serviceboende ingår omvårdnad, fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter som en del av insatsen.

Gruppboende

Gruppboende är till för personer som har ett *omfattande* tillsyns- och omvårdnadsbehov. I insatsen ingår att det ska finnas fast personal i själva gruppboenden. Att beviljas insatsen gruppboende innebär bl.a. att den enskilde garanteras en egen fullvärdig lägenhet. Antalet lägenheter i en gruppboende utgörs normalt av fem lägenheter. En gruppboende kan vara placerad i ett vanligt flerfamiljshus eller i friliggande småhus. I gruppboenden ska det även finnas gemensamma utrymmen för umgänge.

Insatsen bostad med särskild service utgår underförstått från att den som beviljas insatsen är ensamstående. Det framgår bland annat av de krav som ställs på gruppboendets utformning. Det förekommer emellertid att en enskild efterfrågar att få dela lägenhet i gruppboenden med en annan person. Staden bör som huvudprincip pröva möjligheterna att tillmötesgå sådana önskemål, genom en omsorgsfull bedömning av förutsättningarna för sammanboende i varje enskilt fall.

Det ska stå klart att den enskildes behov av insatsen kvarstår vid de ändrade förhållanden som ett sammanboende innebär och att den andra personen också har behov av insatsen. Det ska också säkerställas att insatsen till den enskilde och övriga boende kan ges med fortsatt god kvalitet. Här ska även beaktas om gruppboendets fysiska utformning tillåter fler boende, LSS-tillståndets omfattning och andra omständigheter som kan ha betydelse i frågan.

Beslut om bostad med särskild service i form av gruppboende fattas enligt 9 § 9 LSS.

Serviceboende

En serviceboende utgörs av fullvärdiga lägenheter som är geografiskt samlade. Personligt stöd ska ges i den omfattning den enskilde behöver. Detta stöd ska utgå från en fast personalgrupp. De som bor i en serviceboende bör ha tillgång till samvaro i en gemensamhetslokal eller träffpunkt. I anslutning till denna lokal kan även personalens bas inrymmas.

Boende med särskild service i form av serviceboende kan vara lämplig för personer som inte klarar av att bo i ordinarie boende men som inte har ett så omfattande hjälpbehov att ett boende i gruppboende är nödvändigt.

Beslut om bostad med särskild service i form av serviceboende fattas enligt 9 § 9 LSS.

10.26.3 Andra behov som rör boendet

Bidrag till bostadsanpassning

Bidrag till bostadsanpassning kan ges till personer med funktionsnedsättning som behöver anpassa grundläggande funktioner i sin bostad (hyresrätt, bostadsrätt eller eget hus) för att t.ex. kunna förflytta sig in och ut, mellan olika rum eller använda badrummet och köket. Bostadsanpassning innebär alltså att något i bostadens eller fastighetens utformning, eller utomhus i direkt anslutning till fastigheten, byggs om eller förändras. Hjälpmedel och annat lösöre räknas däremot inte som bostadsanpassning.

Bostadsanpassningsbidrag handläggs av Stockholms stadsbyggnadskontor, Bostadsanpassningsavdelningen. För mer information se

<http://www.stockholm.se/ByggBo/Bostadsanpassning/>.

Generellt gäller att det är viktigt att på ett tidigt stadium beakta behov av bostadsanpassning i alla utredningar som rör insatser i hemmet. Handläggaren ska informera den enskilde om möjligheten till bostadsanpassning och om vart man kan vända sig. Behov av bostadsanpassning ska *alltid* utredas innan s.k. dubbel assistans beviljas. Stadsbyggnadskontorets bostadsanpassningsavdelning kan ge förtur åt ärenden som avser bostadsanpassning för personer som har behov av dubbel assistans, se kap 10.4.12.

Förmedling av bostad efter ansökan om förtur

Den enskilde har möjlighet att ansöka om förtur till en anpassad bostad hos bostadsförmedlingen. I sådant fall ansvarar bostadsförmedlingen för behovsbedömning och beslut om förtur på medicinska och sociala grunder.

Behovet av förtur till lägenhet ska framgå av ansökan och styrkas med intyg. För mer information se Stockholms stads bostadsförmedling AB hemsida
<http://www.bostad.stockholm.se/Om-bostadskon/Fortur/>.

Om den enskilde väljer att ansöka om medicinsk eller social förtur ska handläggaren göra en grundutredning som beskriver den enskildes funktionsnedsättning och behov av anpassad bostad. Handläggaren ska sedan hjälpa den enskilde med ansökan om förtur hos Stockholms bostadsförmedling AB och med att inhämta och bifoga nödvändiga intyg från behandlande läkare, arbetsterapeut m.fl. inklusive handläggarens egen grundutredning.

Annan särskilt anpassad bostad enligt LSS

Insatsen annan särskilt anpassad bostad enligt 9 § 9 LSS innebär att kommunen beviljar en person med funktionsnedsättning en bostad som är utformad och anpassad efter dennes behov. En sådan bostad är vanligen en fullvärdig lägenhet i det normala bostadsbeståndet, som med hjälp av bostadsanpassning utgör ett fullgott boende. Personal och omvårdnad ingår *inte* som en del i insatsen, inte heller kultur- och fritidsverksamhet. Behövligt stöd och service, t.ex. ledsagarservice, hemtjänst och personlig assistans, ges i stället inom ramen för SoL, LSS och socialförsäkringsbalken.

Annan särskilt anpassad bostad enligt LSS bör ha en viss grundanpassning och kan beviljas efter att alla andra möjligheter till anpassat boende har prövats och en sådan bostad är det enda alternativ som kvarstår för att den enskilde ska kunna få sitt behov av ett fullgott boende tillgodosett. Insatsen annan särskilt anpassad bostad enligt LSS ska inte förväxlas med bidrag till bostadsanpassning som handläggs av Stockholms stadsbyggnadskontor, Bostadsanpassningsavdelningen.

Insatsen verkställs efter handläggarens behovsbedömning och gynnande beslut av Stockholms stads bostadsförmedling AB. Behovet av insatsen ska styrkas med intyg från behandlande läkare, arbetsterapeut m.fl.

Observera att bostadsförmedlingens bedömning av den enskildes förutsättningar att klara ett eget boende *alltid* ska inhämtas **som en del i utredningen innan beslut om annan särskilt anpassad bostad fattas. Det är ett villkor från bostadsförmedlingen, men ingår också som en del i att klargöra om den enskildes behov av boende tillgodoses genom den sökta insatsen.**

Handläggaren ska även utreda möjligheten att tillgodose behovet genom bostadsanpassning av den enskildes nuvarande bostad. En person som flyttar till en annan särskilt anpassad bostad kan vara berättigad till KBH (Kommunalt bostadsbidrag för personer med funktionsnedsättning) för merkostnader som ett sådant boende kan medföra. Se tillämpningsanvisningar för KBH på Socialförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=25169>

9

Staden är skyldig att bevilja en ansökan om annan särskilt anpassad bostad enligt 9 § 9 LSS om den enskilde har behov av insatsen och behovet inte är tillgodosett efter att alla andra till buds stående möjligheter till ett fungerande anpassat boende prövats. Genom insatsen ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor. Stockholms kommun utgör geografisk gräns för var insatsen kan tillhandahållas.

Beslut om insatsen annan särskilt anpassad bostad fattas enligt 9 § 9 LSS.

10.26.4 Boendeformer enligt SoL

Enligt 5 kap 7 § SoL ska socialnämnden medverka till att den enskilde får bo på ett sätt som är anpassat efter hans eller hennes behov av särskilt stöd. Om behovet inte kan tillgodoses med stöd i det egna boendet ska kommunen erbjuda bostäder med särskild service till dem som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring och behöver ett sådant boende. Den enskildes behov avgör form av bostad.

Bostad med särskild service

Bostad med särskild service enligt SoL är en permanent boendeform och utgörs vanligen av gruppboende, serviceboende eller sjukhem. Personer med funktionsnedsättning som inte omfattas av LSS men som på grund av sin funktionsnedsättning är i behov av ett boende med särskild service kan beviljas insatsen enligt SoL.

För särskilda boendeformer enligt SoL gäller att boendet och omvårdnaden ska vara så utformade att den enskildes kapacitet och resurser tillvaratas. Den enskilde ska få hjälp att träna för att behålla sina funktioner. Vidare ska den enskilde få stöd att bevara sitt sociala och kulturella nätverk.

Boende på sjukhem är avsett för personer där andra boendeformer eller omvårdnad i hemmet inte längre är möjligt. Sjukhemmet ska förutom god omvårdnad också kunna erbjuda möjlighet till utevistelse och andra aktiviteter. Alla som vill ska erbjudas eget rum.

Avgifter regleras i stadens tillämpningsanvisningar för avgifter till personer under 65 år, se Socialtjänst- och arbetsmarknadens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Beslut om bostad med särskild service fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

10.27 Övriga boendeformer för vuxna enligt SoL

Biståndet *övriga boendeformer för personer med funktionsnedsättning enligt SoL* avser tillfälliga boendeformer, exempelvis institutionsboende med tillstånd enligt Hem för vård och boende, HVB eller familjehemsboende.

10.27.1 Försöks- och träningslägenheter

Försöks- och träningslägenheter är en resurs för vuxna personer som p.g.a. missbruks-, psykiska eller andra allvarliga sociala problem behöver stöd från socialtjänsten för att erbjudas, klara och behålla ett eget boende.

Beslut om försökslägenhet fattas enligt 4 kap 2 § SoL. Beslutet ska alltid föregås av en behovsprövning enligt 4 kap 1 § SoL.
Beslut om träningslägenhet fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

Se vidare stadens särskilda riktlinjer för handläggning av försöks- och träningslägenheter på

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.27.2 Familjehem eller Hem för vård eller boende (HVB)

Om en utredning visar att den enskilde har behov av vård, behandling eller omvårdnad i slutna former eller stödboende kan den enskilde beviljas familjehem eller hem för vård eller boende, HVB. En placering i HVB ska ses som ett mer skyddat boende under en kortare tid. Landstinget ansvarar för hälso- och sjukvårdsinsatser i HVB.

Beslut om hem för vård eller boende (HVB) fattas enligt SoL 4 kap 1 §.

Landstinget ansvarar för beslut om hälso- och sjukvårdsåtgärder enligt HSL.

Se vidare riktlinjer för handläggning inom socialpsykiatri

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.28 Daglig verksamhet, sysselsättning och dagverksamhet

10.28.1 Allmänna principer

Den som till följd av funktionsnedsättning saknar sysselsättning utanför hemmet kan få daglig verksamhet enligt LSS 9 § 10 LSS alternativt sysselsättning eller dagverksamhet enligt 4 kap 1 § SoL. De flesta som ansöker om daglig verksamhet enligt LSS är ungdomar som snart ska lämna gymnasieskolan. Andra söker först efter några år, när de haft kontakt med Arbetsförmedlingen men inte lyckats hitta en plats på arbetsmarknaden. Personer med funktionsnedsättning som inte omfattas av LSS personkrets 1 eller 2 och som har svårt att klara ett arbete eller utbildning kan ansöka om bistånd i form av sysselsättning enligt SoL. För personer som inte bedöms kunna klara ett arbete och som har behov av meningsfull sysselsättning där omvårdnad ingår kan dagverksamhet enligt SoL vara ett alternativ.

Alla personer med funktionsnedsättning ska få möjlighet att pröva sina möjligheter att få ett arbete. Särskilt i övergången mellan skola och arbetsliv behöver den enskilde stöd som möjliggör detta.

Vid en ansökan om daglig verksamhet eller sysselsättning ska det klargöras **om** den enskilde har fått nödvändig hjälp från andra aktörer innan insats eller bistånd beviljas. **Arbetsförmedlingen kan efter den enskildes samtycke behöva kontaktas för en bedömning av om den enskilde bör aktualiseras där, exempelvis för**

kartläggning av de egna förutsättningarna för arbete eller för arbetsförberedande och arbetslivsinriktade insatser. En remiss kan skickas till Arbetsförmedlingen Unga Funktionshindrade med frågeställningen om den enskilde för närvarande anses klara av att delta i Arbetsförmedlingens aktiviteter och om inte, för hur lång tid.

Daglig verksamhet eller sysselsättning kan ibland ingå som en del i en längre planering med målet att klara ett arbete. I dessa fall är samverkan med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och andra berörda aktörer såsom exempelvis landstinget nödvändig. Om den enskilde har försörjningsstöd kan samverkan med Jobbtorg Resurs bli aktuell.

Om det av medicinska och andra underlag redan är uppenbart att den enskilde saknar förutsättningar för arbete och har behov av daglig verksamhet eller sysselsättning är en utredning hos Arbetsförmedlingen eller Jobbtorg Resurs överflödig. Gymnasiesärskolan gör en egen bedömning av vilka elever som kommer att behöva daglig verksamhet och vilka som ska aktualiseras hos Arbetsförmedlingen. Skolans bedömning kan utgöra ett viktigt underlag i handläggarens utredning.

Handläggaren ska tillsammans med den enskilde formulera tydliga och konkreta mål för den insats som beviljas. Målen ska formuleras med hänsyn till vilken personlig utveckling den enskilde vill uppnå genom insatsen och hur den enskildes delaktighet i samhället ska främjas. Om den enskilde på kort eller lång sikt vill kunna klara av någon form av arbete ska detta vara utgångspunkten. Om den enskildes behov mer handlar om att få en meningsfull vardag med aktiviteter som ger personlig utveckling och främjar delaktighet utan inriktning på arbete bör konkreta mål formuleras för detta. Målen ska framgå i beställningen av insatsen samt följas upp och utvärderas. En individuell plan kan vara ett värdefullt instrument där beslutade och planerade åtgärder upprättas i samråd med den enskilde och där den enskildes egna mål och önskemål dokumenteras.

10.28.2 Daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS

Den som tillhör LSS personkrets 1 eller 2 och är i yrkesverksam ålder, saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig har rätt till daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS. Det finns dock inget som hindrar att en person som fyllt 65 år kan få behålla sin insats för att förebygga isolering och passivisering (prop. 1992/93:159).

I praxis tillämpas numera 67 år som en övre gräns för yrkesverksam ålder.

Den dagliga verksamheten bör enligt lagens förarbeten kunna rymma såväl aktiviteter med habiliterande inriktning som mer produktionsinriktade uppgifter. Den bör ha som syfte att bidra till personlig utveckling och att främja delaktighet i samhället. Ett övergripande mål bör vara att den enskilde på kortare eller längre sikt ska utveckla sina möjligheter till arbete. Stor hänsyn ska tas till den enskildes önskemål om inriktning på verksamheten.

I daglig verksamhet enligt LSS ingår omvårdnad. Det innebär att personal på dagliga verksamheter ska kunna ge ett anpassat stöd och vara väl förtrogen med funktionsnedsättningens innebörd. Även behov av en anpassad miljö i den dagliga verksamheten, t.ex. genom hjälpmedel, bör uppmärksammas.

Rätten till daglig verksamhet gäller oavsett den enskildes försörjningssituation och påverkas inte av om den enskilde har t.ex. aktivitetsersättning, sjukersättning eller försörjningsstöd. Den enskilde kan även vara arbetssökande om det är ett krav för rätt till ersättning från socialtjänsten eller annan myndighet, om villkoren för övrigt är uppfyllda och behovet inte tillgodoses på annat sätt. Om behovet däremot tillgodoses genom åtgärder hos en annan huvudman eller myndighet har det betydelse för rätten till insatsen.

Om den enskildes beslut om daglig verksamhet är en del i en längre planering med målet att den enskilde på sikt ska klara arbete eller studier kan det i en sådan övergång finnas behov av att inte omedelbart fatta nytt beslut om upphörande av insats. I de fall det är osäkert hur andra aktiva åtgärder, arbete eller studier, kommer att fungera för den enskilde ska det i staden vara möjligt att under en övergångsperiod kunna avvakta med ett sådant beslut. Någon garanti för att den enskilde ska få återvända till sin nuvarande dagliga verksamhet kan dock inte ges.

Beslut om daglig verksamhet fattas enligt 9 § 10 LSS. Insatsen kan beviljas på heltid eller deltid.

Daglig verksamhet enligt LSS omfattas av stadens valfrihetssystem enligt LOV, se LOV-anvisningar

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Den som deltar i daglig verksamhet har rätt till habiliteringsersättning. Habiliteringsersättning ges även för tid som den enskilde deltar i undervisning vid Lärvux som sammanfaller med den dagliga verksamheten. Daglig verksamhet är en avgiftsfri insats.

Den enskilde betalar avgift för lunch.

Se vidare stadens tillämpningsanvisningar för avgifter till personer under 65 år på Socialförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Turbundna resor till och från daglig verksamhet

Turbundna resor till och från daglig verksamhet som kommunen ansvarar för enligt avtal med landstingets färdtjänstnämnd ska i första hand ses som en ren verkställighet och kräver inget särskilt beslut. Om den enskilde inte får turbundna resor ska en ansökan kunna prövas enligt 4 kap § 1 SoL. Utredningen ska avse behovet av resor med taxi eller specialfordon till och från den dagliga verksamheten och genomförs på samma sätt som om ansökan gällde färdtjänst. Utgångspunkten ska vara att den enskilde inte ska få det sämre än om frågan behandlats som ett färdtjänstärende. Den enskilde ska inte debiteras någon avgift.

Personer som har färdtjänstillstånd reser även kostnadsfritt med kollektiva färdmedel vid SL. Personer som saknar färdtjänstillstånd och inte åker med turbundna resor men måste använda kollektiva färdmedel för att ta sig till och från sin dagliga verksamhet har rätt till ett månadskort vid SL som den beslutande nämnden betalar.

Behov av andra insatser vid sidan om daglig verksamhet

I planeringen av daglig verksamhet, eller inför en övergång till praktik, arbete eller studier, bör behovet av boendestöd, hemtjänst eller andra insatser som kan underlätta för den enskilde att hantera vardagen övervägas.

I de fall den enskilde bor kvar hemma hos förvärvsarbetande föräldrar, bör utredningen även omfatta hur den enskilde klarar av att vara hemma på egen hand om han eller hon av något skäl inte kan delta i sin dagliga verksamhet, t.ex. vid sjukdom eller om verksamheten har stängt för planeringsdag. Frågan bör efter den enskildes samtycke även ställas till föräldrarna. Den enskilde kan

exempelvis beviljas boendestöd eller hemtjänst för sådan tid, beroende på den enskildes stödbehov.

10.28.3 Sysselsättning enligt SoL

Enligt 5 kap 7 § SoL ska socialnämnden medverka till att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får meningsfull sysselsättning. Om behovet av meningsfull sysselsättning inte kan tillgodoses på annat sätt har den enskilde rätt till biståndet. Den enskilde ska kunna erbjudas sysselsättning av god kvalitet. Utbudet ska kunna variera från enklare till mer avancerade uppgifter. Insatsen ska ha ett klart syfte för den enskilde och ge stöd att upprätthålla och utveckla sina resurser. Omvårdnad ingår *inte* i sysselsättning enligt SoL.

Beslut om bistånd i form av sysselsättning fattas enligt 4 kap. 1 § SoL .

Sysselsättning beskrivs utförligt i riktlinjer för utredning, dokumentation mm inom stadens socialpsykiatri, se socialförvaltningens intranät

<http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

10.28.4 Dagverksamhet enligt SoL

Dagverksamhet kan beviljas den som på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning har behov av regelbunden tillsyn, träning och social samvaro. Personer med demenstillstånd och andra sjukdomar eller funktionsnedsättningar kan ha behov av biståndsbedömd dagverksamhet för att behålla psykiska och fysiska funktioner samt förebygga social isolering. För anhöriga som vårdar en närstående kan avlastning i form av dagverksamhet vara en viktig stödinsats. Omvårdnad ingår i biståndsbedömd dagverksamhet enligt SoL.

Beslut om dagverksamhet fattas enligt 4 kap 1 § SoL.

Enligt stadens avgiftssystem för personer under 65 år betalar den enskilde omsorgsavgift och avgift för lunch.

Turbundna resor till och från dagverksamhet

Samma regler och tillämpning som för daglig verksamhet enligt LSS gäller för turbundna resor till och från dagverksamhet enligt SoL, Se kap 10.28.2.

11. Bosättningskommunens och vistelsekommunens ansvar

I 2 a kap SoL och i 16-17 §§ LSS finns bestämmelser om kommunens ansvar för stöd och hjälp till den enskilde och om ansvarsfördelningen mellan bosättningskommunen och vistelsekommunen. Reglerna syftar till att förtydliga kommunernas ansvar och därigenom skapa bättre förutsättningar för att undvika tvister och stärka den enskildes rättssäkerhet samt underlätta för den enskilde i kontakterna med kommuner. Den enskilde ska i de flesta fall inte behöva ha kontakt med olika kommuner i fråga om sina behov av insatser.

Nedan följer en kortfattad sammanställning av bestämmelserna. En utredning som avser insatser i en annan kommun bör inledas med att samtycke inhämtas till att information som bedöms nödvändig för utredningen kan lämnas till den andra kommunen. Om nödvändigt utredningsunderlag inte kan inhämtas kan det leda till att insatsen inte kan beviljas då behovet inte är visat. På socialförvaltningens intranät finns även ett PM från stadsledningskontorets juridiska avdelning, ”Nya bestämmelser i SoL och LSS”, se <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Se även Socialstyrelsens Meddelandeblad Nr 3, 2011, Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun – nya bestämmelser den 1 maj 2011 och Cirkulär 11:29, Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun, Sveriges kommuner och landsting (SKL).

11.1 Regler om ansvar kommuner emellan enligt SoL

11.1.1 Bosättningskommunens ansvar

En och samma kommun ska så långt det är möjligt ha ett samlat ansvar för stöd och hjälp som den enskilde har behov av. Det är den enskildes bosättningskommun som ska ha ett sammanhållet ansvar. Bosättningskommunen ansvarar för stöd- och hjälpinsatser till den enskilde oavsett om han eller hon vistas i

kommunen eller i en annan kommun (2 a kap 3 § SoL).

Bosättningskommunen utreder behovet, fattar beslut, verkställer och finansierar de stöd- och hjälpinsatser som den enskilde kan behöva.

En förutsättning för att en kommun ska kunna ta sitt ansvar som bosättningskommun är att det är klarlagt att det är den kommunen som är bosättningskommun. I annat fall gäller vistelsekommunens ansvar. Med bosättningskommun avses:

- *Den kommun där den enskilde är stadigvarande bosatt.* Det är i de flesta fall den kommun där den enskilde är eller borde vara folkbokförd. Ledning kan hämtas i folkbokföringslagen och rättspraxis.
- *Den kommun som den enskilde har sin starkaste anknytning till.* Det gäller i de fall då den enskilde har en starkare anknytning till en annan kommun än den där han eller hon är stadigvarande bosatt.
- Även för personer som *saknar stadigvarande boende*, dvs. framför allt hemlösa, ska den kommun som den enskilde har sin starkaste anknytning till anses vara bosättningskommun. Omständigheter som är av betydelse vid bedömningen är t.ex. var den enskilde har sitt sociala nätverk och vilken uppfattning han eller hon själv har i frågan.

11.1.2 Vistelsekommunens ansvar

Vistelsekommunen har det *yttersta* ansvaret för att den enskilde får det stöd och den hjälp han eller hon behöver. Om det står klart att en annan kommun är bosättningskommun så begränsas vistelsekommunens ansvar till *akuta situationer*, t.ex. sådana som uppstår oväntat och oförutsett eller då en enskild inte kan invänta insatser från en annan kommun eller annan huvudman (2 a kap 1-2 §§ SoL).

Om det är *oklart* vilken kommun som har ansvaret är vistelsekommunen ansvarig för allt det stöd som den enskilde kan behöva tills att frågan är klarlagd. En kommun som tar emot en ansökan om biståndsinsatser kan aldrig avvisa eller avsluta ett ärende utan att vara överens med en annan kommun om vem som bär det huvudsakliga ansvaret.

När en person inte är folkbokförd i Sverige har vistelsekommunen biståndsansvaret. För utländska medborgare som inte är bosatta i

Sverige men som vistas i en kommun ansvarar kommunen endast för akuta insatser.

11.1.3 Särskilda regler vid tillfälliga vistelser i annan kommun upp till sex månader

Om den enskilde på eget initiativ tillfälligt vistas en kortare tid, upp till sex månader, i en annan kommun än bosättningskommunen och till följd av hög ålder, funktionsnedsättning eller allvarlig sjukdom behöver stöd och hjälp kan bosättningskommunen begära viss hjälp av vistelsekommunen enligt 2 a kap 6 § SoL.

Vistelsekommunen är skyldig att på bosättningskommunens begäran bistå med den utredning som bosättningskommunen behöver för att kunna pröva den enskildes behov av stöd och hjälp (2 a kap 6 § SoL). Bosättningskommunen kan t.ex. behöva hjälp med att informera sig om vilka förhållanden som gäller på plats och förvissa sig om att insatserna är genomförbara. För resterande del av utredningen svarar bosättningskommunen. Eftersom vistelsekommunen är skyldig att lämna information kan uppgifter lämnas utan hinder av sekretess.

Vistelsekommunen är också skyldig att *på bosättningskommunens begäran verkställa bosättningskommunens beslut.*

Vistelsekommunen ansvarar då för dokumentationen under genomförandet och för rapportering enligt lex Sarah.

Vistelsekommunen väljer om insatsen ska verkställas i egen regi eller om kommunen genom avtal ska låta någon annan utföra den.

Bosättningskommunen kan även välja att utreda ärendet på egen hand och att själv utföra insatsen, antingen med egen personal eller genom avtal med utförare i enskild regi.

11.1.4 Avgifter och ersättningar när vistelsekommunen verkställer beslut på bosättningskommunens begäran

Den enskilde betalar avgift till bosättningskommunen på samma sätt som när han eller hon vistas i och får sitt bistånd i bosättningskommunen.

Bosättningskommunen ska ersätta vistelsekommunen för kostnader för den verkställighet som vistelsekommunen bistått med (2 a kap 7 § SoL). Ersättningen ska följa den ersättningsnivå som bosättningskommunen tillämpar för motsvarande insatser.

Bosättningskommunen ska *inte* lämna ersättning för den eventuella hjälp med utredningen som vistelsekommunen bistått med.

Vistelsekommunen ansvarar för skyldigheten att betala särskild avgift så snart bosättningskommunen har begärt att vistelsekommunen ska verkställa beslut. Både bosättningskommunen och vistelsekommunen är skyldiga att rapportera beslut som inte verkställts till Inspektionen för vård och omsorg. Båda kommunerna är också skyldiga att lämna statistikrapporter till kommunfullmäktige. Det är dock endast bosättningskommunen som har en skyldighet att rapportera till kommunens revisorer.

11.1.5 Vistelser längre tid än sex månader i annan kommun

Om den enskilde på eget initiativ vistas en längre tid i en annan kommun, dvs. längre tid än sex månader, så begränsas vistelsekommunens ansvar till det stöd och den hjälp som en enskild kan behöva i akuta situationer. I dessa fall kan bosättningskommunen inte begära att vistelsekommunen ska bistå med verkställighet och utredning.

Bosättningskommunen kan i dessa fall sluta avtal med någon annan om att utföra kommunens uppgifter inom socialtjänsten, t.ex. en annan kommun (vistelsekommunen) och lämna ersättning enligt avtal.

11.1.6 Ansvar för den kommun som beslutat om boende i en annan kommun

Den kommun som beslutat om ett boende i en annan kommun ska behålla ansvaret för alla stöd- och hjälpinsatser enligt SoL som den enskilde kan behöva när en han eller hon till följd av ett beslut vistas i den andra kommunen (2 a kap 4 § SoL). Det gäller även då den enskilde kan anses bli stadigvarande bosatt och blir folkbokförd i en annan kommun. Vistelsekommunen har dock ett ansvar för stöd och hjälp i akuta situationer. Beslut om boenden som avses är

- familjehem enligt 6 kap. SoL eller 9 § 8 LSS,
- hem för vård eller boende enligt 6 kap. SoL,
- boende för service och omvårdnad för äldre människor enligt 5 kap. 5 § andra stycket eller 7 kap. 1 § första stycket 2,
- bostad med särskild service enligt 5 kap. 7 § tredje stycket eller 7 kap. 1 § första stycket 2,

- bostad med särskild service eller annan särskilt anpassad bostad enligt 9 § 8 eller 9 LSS, eller
- annat boende, om det inte är klarlagt vilken kommun som är den enskildes bosättningskommun.

11.1.7 Överflyttning av ärenden enligt socialtjänstlagen

En kommun som anser att ett ärende ska flyttas över ska skriftligt begära överflyttning hos den andra kommunen (2 a kap 10-12 §§ SoL). Den andra kommunen ska skriftligt och utan dröjsmål (normalt inom en månad) meddela sin inställning, vilket är särskilt viktigt när ärendet rör barn eller unga.

Ett ärende ska flyttas över om den enskilde har starkast anknytning till den andra kommunen och det med hänsyn till den enskildes önskemål, hjälpbehovets varaktighet och övriga omständigheter framstår som lämpligt. För att överflyttning ska kunna ske krävs att den enskilde samtycker.

Om kommunen inte svarat inom en månad eller om kommunerna inte kommer överens får den kommun som begärt överflyttning av ärendet ansöka om detta hos Inspektionen för vård och omsorg (2 a 11 § SoL). Inspektionen för vård och omsorg ska fatta beslut så snart som möjligt, senast inom tre månader. Om det finns särskilda skäl får beslutet fattas senare, t.ex. om det kommer fram nya omständigheter eller att det är svårt att få fram nödvändiga uppgifter.

11.1.8 Ansökan om insatser i en annan kommun

En person som vill flytta till en annan kommun får enligt 2 a kap 8 § SoL ansöka om insatser i den kommunen om han eller hon till följd av hög ålder, funktionsnedsättning eller allvarlig sjukdom har ett behov av omfattande vård- eller omsorgsinsatser som är varaktigt och därför inte kan bosätta sig i den andra kommunen utan att få de insatser som han eller hon behöver. Den enskildes ansökan ska behandlas på samma sätt som om han eller hon var bosatt i inflyttningkommunen. Bosättningskommunen är skyldig att på begäran bistå med den utredning som den andra kommunen behöver för att kunna pröva ansökan (2 a kap 9 § SoL).

11.1.9 Övergångsbestämmelser

De ärenden som inkommit till en kommun före den 1 maj 2011 när bestämmelserna om bosättningskommunens och

vistelsekommunens ansvar började gälla ska handläggas enligt de äldre bestämmelserna.

11.2 Regler om ansvar kommuner emellan enligt LSS

11.2.1 Bosättningskommunens ansvar

Huvudregeln är att stöd- och serviceinsatser enligt LSS ska tillgodoses i och av den kommun där den enskilde är bosatt (16 § LSS). Vid bedömningen av var en person ska anses vara bosatt kan ledning hämtas från folkbokföringens bestämmelser om rätt folkbokföringsort (prop. 2010/11:49, s. 61). Det är Skatteverket som handlägger folkbokföringsärenden och dit kan man vända sig om man behöver information om folkbokföringsfrågor, se www.skatteverket.se.

Bosättningskommunen ansvarar för den enskildes behov av stöd oavsett om han eller hon vistas i kommunen eller inte, dvs. även för stöd och service enligt LSS som den enskilde kan behöva under en tillfällig vistelse i en annan kommun.

Bosättningskommunens ansvar gäller oavsett hur lång vistelsen är, t.ex. i samband med en längre tids studier eller arbete på annan ort, en vistelse i sommarhuset, en kurs eller ett teaterbesök med ledsagning. Ansvaret gäller så länge den enskilde inte väljer att bosätta sig i en annan kommun.

11.2.2 Vistelsekommunens ansvar

Ett undantag från bosättningskommunens ansvar är om den enskilde vistas i en annan kommun och behöver ett omedelbart stöd. Vistelsekommunen ansvarar då för det stöd enligt LSS som behövs i den *akuta situationen* (16 § 4 LSS), även för stöd och hjälp enligt SoL som kan behövas.

11.2.3 Att verkställa beslut om boende enligt 9 § 8 eller 9 § 9 LSS i en annan kommun

Om det finns *särskilda skäl*, får en kommun enligt 16 c § LSS verkställa ett beslut om familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt 9 § 8 LSS eller bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS. Den kommun som beslutat om boendet behåller ansvaret för de insatser som den enskilde fortsättningsvis kan behöva, alltså även sådana som kan tillkomma, både enligt LSS och SoL. Var den enskilde är folkbokförd saknar i dessa fall betydelse. På så vis upprätthålls ett

sammanhållet ansvar. Det sammanhållna ansvaret omfattar även att planera framtida insatser som den enskilde kommer att behöva.

Det landsting där den enskilde faktiskt bor har ett samlat vårdansvar för den enskilde. För insatsen rådgivning och annat personligt stöd enligt 9 § 1 LSS gäller därför fortfarande huvudregeln om bosättningskommunens ansvar, vilket innebär att det är landstinget där den enskilde är bosatt efter beslut om boende enligt LSS som ansvarar för rådgivning och annat personligt stöd. Den kommun som fattat beslut om boende i en annan kommun måste därför bevaka att den enskilde också får tillgång till hjälpmedel, habilitering/rehabilitering, annan hälso- och sjukvård och tandvård.

Om den enskilde är ett barn eller en ungdom ska handläggaren på ett tidigt stadium och efter att nödvändigt samtycke inhämtats samordna boendeinsatsen för att den enskilde ska ha en fungerande skolgång när beslutet om boende i den andra kommunen verkställs.

Om den enskilde vill ansöka om nya insatser och vänder sig till den nya bosättningskommunen ska denna hänvisa den enskilde till den kommun som fattat beslutet om boendet.

Särskilda skäl

Ett beslut om boende i en annan kommun får bara fattas om det finns särskilda skäl enligt 16 c § LSS. Särskilda skäl kan exempelvis föreligga om den enskilde har en ovanlig diagnos eller en komplicerad funktionsnedsättning och behöver en anpassad boendelösning och särskild kompetens som inte går att tillhandahålla i hemkommunen.

Målet bör vara att den enskilde efter en kortare eller längre tid ska flytta hem igen och där få ett boende med god kvalitet. Det är därför viktigt att handläggaren gör tydligt för den enskilde att boendet i den andra kommunen är tillfälligt. Skälen för att tillhandahålla insatsen i en annan kommun ska framgå av beslutet. Ett beslut om boende som verkställs i en annan kommun kan ha stor inverkan på den enskildes livssituation och beslutet bör därför även omfatta adressen för verkställigheten. Den del av beslutet som avser verkställighet ska vara tidsbegränsat. Det ska även innehålla ett förbehåll om att verkställigheten kan komma att ändras om och när stadsdelsnämnden kan erbjuda ett boende som kan tillgodose goda levnadsvillkor i den egna kommunen.

Om den enskilde i samband med ett sådant erbjudande uttrycker en tydlig vilja att bo kvar i den andra kommunen kan den enskilde ansöka om förhandsbesked om rätten till de insatser som han eller hon kan behöva. Ansvaret för den enskildes insatser i den andra kommunen upphör att gälla först när det står klart att den nya bosättningskommunen övertagit ansvaret för ärendet.

11.2.4 Avtal med bibehållet ansvar och underrättelseskyldighet

En kommun får enligt 17 § LSS med bibehållet ansvar sluta avtal med någon annan om att tillhandahålla insatser enligt lagen. Om ett avtal som kommunen träffar med en utförare innebär att en boendeinsats enligt 9 § 8 eller 9 § 9 ska tillhandahållas i en annan kommun är kommunen skyldig att underrätta den andra kommunen om detta avtal (17 § första stycket LSS).

Underrättelseskyldigheten syftar till att säkerställa att den andra kommunen, där den enskilde vistas eller är bosatt, känner till detta förhållande (prop. 2009/10:176, s. 60-61). Regeln är sekretessbrytande men den enskilde bör ändå informeras om att den andra kommunen underrättas.

Ett landsting och en kommun som ingår i landstinget får enligt 17 § andra stycket LSS träffa avtal om att ansvar för en eller flera uppgifter enligt denna lag överläts från landstinget till kommunen eller från kommunen till landstinget. Ett sådant exempel är att det i Stockholms län är landstinget som utför det kommunala hälso- och sjukvårdsansvaret för bostad med särskild service och daglig verksamhet enligt LSS enligt en principöverenskommelse (11 §) mellan Kommunförbundet Stockholms län och länets kommuner från 1994.

11.2.5 Sammanhållet ansvar för alla insatser enligt LSS och enligt SoL

Den kommun som har fattat beslut om boende för en enskild i en annan kommun har ansvar för alla insatser enligt LSS och SoL som den enskilde har behov av. Det gäller oavsett om boendet är en insats enligt LSS eller SoL.

De boendeformer enligt SoL som avses framgår av 16 d § LSS och är

- familjehem eller hem för vård eller boende enligt 6 kap. socialtjänstlagen,

- boende för service och omvårdnad för äldre människor enligt 5 kap. 5 § andra stycket eller 7 kap. 1 § första stycket 2 socialtjänstlagen, eller
- bostad med särskild service enligt 5 kap. 7 § tredje stycket eller 7 kap. 1 § första stycket 2 socialtjänstlagen.

11.2.6 Förhandsbesked enligt 16 § LSS

Om en person som tillhör LSS personkrets vill bosätta sig i en annan kommun, ska kommunen enligt 16 § LSS efter den enskildes ansökan lämna förhandsbesked om rätten till insatser enligt 9 § LSS. Detta oavsett var den enskilde har sin bosättning (folkbokföring). Syftet med bestämmelsen är att underlätta för personer med funktionsnedsättning och för familjer med barn och ungdomar med funktionsnedsättning att kunna flytta mellan kommuner, och att kunna planera att flytta. En ansökan om förhandsbesked från en enskild ska behandlas på samma villkor som om han eller hon redan var bosatt i kommunen. Skälen till varför den enskilde vill flytta saknar betydelse. Avsikten att flytta till kommunen måste dock vara klar och bestämd och den enskilde kan inte begära förhandsbesked av flera kommuner samtidigt.

I staden tillämpas att den enskilde inte kan vända sig till flera stadsdelsnämnder samtidigt. När en ansökan om förhandsbesked kommer in till en stadsdelsnämnd ska handläggaren därför fråga den enskilde om förhandsbesked har begärts av fler stadsdelsnämnder och om så är fallet uppmana den enskilde att återkalla alla ansökningar utom en.

Vid utredningen av ansökan om förhandsbesked ska det framgå vilken insats ansökan avser, om den enskilde tillhör personkretsen och om han eller hon har behov av insatsen för att uppnå goda levnadsvillkor. Stadsdelsnämnden är skyldig att utan dröjsmål förbereda och planera de insatser som ett förhandsbesked ger den enskilde rätt till om han eller hon bosätter sig i kommunen. Ett förhandsbesked gäller i sex månader räknat från den dag då de insatser som förhandsbeskedet omfattar blir tillgängliga för den enskilde.

Ansvar för hemkommunen upphör inte förrän den nya kommunen påbörjar verkställigheten av beviljade insatser efter ett förhandsbesked. Den enskilde ges därmed en möjlighet att avstå från att välja den nya kommunen om den erbjuda verkställigheten inte överensstämmer med den enskildes

önskemål. Se RÅ 2007 ref. 62 II och RÅ 2010 ref. 91 om kommunens möjlighet att utforma insatser på lämpligt sätt.

I RÅ 2004 ref 110 ges viss vägledning om rätten att flytta till annan kommun.

Förhandsbesked om LSS-insatser som omfattas av stadens valfrihetssystem handläggs på samma sätt som om den enskilde redan var bosatt i staden. Ansvar för insatser enligt LSS övergår då till den stadsdelsnämnd där den enskilde bosätter sig och blir folkbokförd enligt stadens riktlinjer för ansvarsfördelning mellan stadsdelsnämnderna.

Beslut om förhandsbesked om rätten till insatser enligt 9 § LSS fattas enligt 16 § LSS.

Förhandsbesked efter ansökan av person som redan är bosatt i kommunen

Förhandsbesked kan även meddelas efter ansökan av en person som redan är bosatt i kommunen efter ett beslut av en annan kommun. Det gäller om en ansökan om förhandsbesked avser en boendeinsats enligt LSS, eller andra LSS-insatser om den enskilde inte längre har behov av boende enligt LSS utan själv ordnar eget boende.

11.2.7 Särskilda regler vid tillfälliga vistelser i annan kommun i upp till sex månader

Om en person som är bosatt i staden har behov av stöd och service enligt LSS för att på eget initiativ kunna genomföra en kortare tids vistelse i en annan kommun så kan ansvarig stadsdelsnämnd begära viss hjälp av den andra kommunen (16 a § LSS). En annan bosättningskommun kan på motsvarande sätt begära motsvarande hjälp med insatser enligt LSS av staden. Den stadsdelsnämnd som den enskilde ska vistas i ansvarar för att bistå med den hjälp som bosättningskommunen begär.

Vistelsekommunen är skyldig att på bosättningskommunens begäran bistå med den utredning som bosättningskommunen behöver för att kunna pröva den enskildes behov av stöd och hjälp (16 a § LSS). Bosättningskommunen kan t.ex. behöva hjälp med att informera sig om vilka förhållanden som gäller på plats och förvissa sig om att insatserna är genomförbara. För resterande del av utredningen svarar bosättningskommunen. Eftersom vistelsekommunen är skyldig att lämna information kan uppgifter

lämnas utan hinder av sekretess. Bosättningskommunens möjlighet att lämna information till vistelsekommunen framgår av 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL). Det är viktigt att bosättningskommunen samråder med vistelsekommunen så att frågor som kan påverka verkställigheten utreds och i god tid informerar vistelsekommunen om vistelsen. *Vistelsekommunen är också skyldig att på bosättningskommunens begäran verkställa bosättningskommunens beslut.*

När vistelsekommunen verkställer beslut följer verkställigheten direkt av lag och utgör inte ett utförande genom avtal enligt 17 § LSS. Vistelsekommunen ansvarar dock för att den dokumentation som ska ske i samband med genomförandet utförs och för att regler om rapportering av missförhållanden enligt lex Sarah följs på samma sätt som när en kommun sluter avtal om att tillhandahålla tjänster åt en annan kommun. Vid en rapport av missförhållanden blir i dessa fall två nämnder berörda.

Vistelsekommunen väljer om insatsen ska verkställas i egen regi eller om kommunen genom avtal ska låta någon annan utföra den. Vistelsekommunen verkställer ett beslut på begäran av bosättningskommunen – inte på begäran av den enskilde.

Vistelsekommunens skyldighet att på begäran verkställa beslut gäller oavsett om den enskilde har haft behov av insatser i bosättningskommunen eller inte.

11.2.8 Ersättning till vistelsekommunen för verkställighet

Bosättningskommunen ska enligt 16 b § LSS ersätta vistelsekommunen för kostnader med anledning av verkställighet som vistelsekommunen på bosättningskommunens begäran bistått med. Ersättningen ska betalas enligt den ersättningsnivå som bosättningskommunen tillämpar för motsvarande insatser.

Bosättningskommunen ska *inte* lämna ersättning för den eventuella hjälp med utredningen som vistelsekommunen bistått med.

11.2.9 Särskild avgift

När bosättningskommunen begärt att vistelsekommunen ska verkställa ett beslut ska vistelsekommunen ansvara för särskild avgift enligt 28 a § LSS om sådan blir aktuell. Vistelsekommunen är även skyldig att till Inspektionen för vård och omsorg rapportera beslut som inte har verkställts inom tre månader och att

lämna statistikrapporter till kommunfullmäktige i vistelsekommunen. Bosättningskommunens rapporteringsskyldighet kvarstår samtidigt och inbegriper till skillnad från vistelsekommunen även skyldigheten att rapportera till kommunens revisorer.

11.2.10 Ansvarig kommun vid ärenden om assistansersättning och beslut om boende i en annan kommun

Av 51 kap 21 och 22 §§ SFB framgår att det är bosättningskommunen enligt 16 § LSS som ska höras när någon ansöker om assistansersättning. Bosättningskommunen ska även ersätta kostnaderna för de 20 första assistanstimmarna. I det fall en annan kommun har fattat beslut om boende med stöd av 16 c § eller 16 d § LSS är det kommunen som fattat beslutet om boendet som ska höras.

12. Övriga frågor

12.1 Rådgivning och annat personligt stöd enligt 9 § 1 LSS

Insatsen rådgivning och annat personligt stöd enligt 9 § 1 LSS är ett *komplement till habilitering* som ges med stöd av hälso- och sjukvårdslagen (HSL). Insatsen råd och stöd syftar främst till att underlätta vardagen för personer med funktionsnedsättning medan habilitering syftar till att främja utvecklingen av bästa möjliga funktionsförmåga. Av LSS förarbeten (prop. 1992/93:159 s 59) framgår att:

Personer som omfattas av den nya lagen ska tillförsäkras expertstöd. Sådant stöd ska kunna ges av företrädare för yrkeskategorier som t.ex. kurator, psykolog, sjukgymnast, förskolekonsulent, talpedagog, logoped, arbetsterapeut och dietist. Insatserna ska vara ett komplement till t.ex. habilitering, rehabilitering och socialtjänst.

Det kan röra sig om insatser av rådgivande och allmänt stödjande karaktär. I förarbetena konstateras också att ett tidigt, kvalificerat psykologiskt och praktiskt stöd till den enskilde, dennes familj eller familjehem kan vara avgörande för hur en situation kan redas upp.

Det är landstinget som ansvarar för insatsen råd och stöd enligt 9 § 1 LSS. Ofta ges insatsen på eller i anknytning till landstingets habiliteringsverksamhet (Habilitering & Hälsa).

Handläggaren ska ge den enskilde stöd att ansöka om insatsen råd och stöd. Det ska framgå av ansökan att det är insatsen råd och stöd, såsom insatsen är beskriven i förarbetena till LSS, som efterfrågas. Det är viktigt att beskriva *behovet* av stöd samt hur den enskilde i sin *vardagssituation* kan bli hjälpt *genom råd och stöd*.

12.2 Förmåner och ersättningar från andra huvudmän

Andra huvudmän och myndigheter kan bevilja ekonomiska bidrag och förmåner som kan vara aktuella för personer med funktionsnedsättning. De flesta förmåner handläggs av Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen. Handläggaren ska ge den enskilde vägledning om vart han eller hon kan vända sig för mer information och ansökan. Nedan redogörs för handikappersättning och vårdbidrag.

12.2.1 Handikappersättning

Handikappersättning är en statlig stödform som administreras av Försäkringskassan i syfte att täcka de extra kostnader en enskild kan ha på grund av funktionsnedsättning och att ge ersättning för hjälpbehov i dennes dagliga livsföring. I daglig livsföring inkluderas även arbete och studier.

Enligt 50 kap. 5 § andra stycket SFB ska Försäkringskassan i sin bedömning av hjälpbehov i den dagliga livsföringen bortse från hjälpbehov som tillgodoses genom annat samhällsstöd. Det betyder att hjälpbehov som tillgodoses genom t.ex. hemtjänst, personlig assistans eller assistansersättning inte ger rätt till handikappersättning. Avgifter för hemtjänst och annat avgiftsbelagt stöd kan däremot ge rätt till handikappersättning som avser merkostnader, även om avgifterna begränsas genom maxbelopp och högkostnadsskydd.

Den enskilde är skyldig att meddela ändrade förhållanden som kan påverka ersättningen, till exempel om den enskilde beviljas hemtjänst, till Försäkringskassan inom 14 dagar efter det att den enskilde fått kännedom om förändringen (110 kap. 47 § SFB).

För mer information om handikappersättning, se www.forsakringskassan.se.

12.2.2 Vårdbidrag

Vårdbidrag är en statlig ersättning från Försäkringskassan för det utökade vård- och tillsynsarbete som föräldrar till barn med funktionsnedsättning utför. Bidrag kan lämnas som kompensation för en del av det inkomstbortfall som kan uppstå och för vissa merkostnader på grund av barnets sjukdom eller funktionsnedsättning. Vårdbidraget ska göra det möjligt för barn med funktionsnedsättning att dela de vardagsmönster och livsvillkor som är naturliga för barn utan funktionsnedsättning.

Enligt 22 kap. 5 § SFB ska Försäkringskassan beakta annat samhällsstöd som ges och som täcker samma eller delvis samma behov som vårdbidraget. Vårdnadshavaren ska meddela ändrade förhållanden som kan påverka vårdbidraget till Försäkringskassan inom 14 dagar efter det att han eller hon har fått kännedom om förändringen (110 kap. 47 § SFB).

För mer information om vårdbidrag, se www.forsakringskassan.se.

12.3 Företrädare och ombud med fullmakt

12.3.1 God man

Den enskilde kan hamna i en situation t ex på grund av sjukdom eller psykisk störning där han eller hon behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person. I 11 kap. 4 § föräldrabalken, FB, stadgas: ”Om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, ska rätten, om det behövs, besluta att anordna godmanskap för honom eller henne. Ett sådant beslut får inte meddelas utan samtycke av den för vilken godmanskap ska anordnas, om inte den enskildes tillstånd hindrar att hans eller hennes mening inhämtas.”

12.3.2 Förvaltare

För det fall godmanskap inte är tillräckligt, får domstolen (tingsrätten) med stöd av 11 kap 7 § föräldrabalken, FB, i stället förordna om förvaltare för den som inte kan vårda sig själv eller

sin egendom. Förvaltarskapet är mer ingripande än godmanskapet och ska inte förordnas om det är tillräckligt med godmanskap eller om den enskilde på något annat, mindre ingripande sätt får hjälp. Förvaltarskapet ska anpassas till den enskildes behov och får begränsas till att avse viss egendom eller viss angelägenhet. Begränsning kan även göras med hänsyn till egendomens värde. Förvaltaren fungerar som ställföreträdare för sin huvudman. Denne har ensam rådighet över huvudmannens egendom och kan företräda huvudmannen i alla angelägenheter som ingår i uppdraget.

Den enskilde förlorar genom förvaltarskapet stora delar av sina egna handlingsmöjligheter. Även om grundkriterierna för förvaltarskap är uppfyllda, kan det vara så att personen ändå kan klara sig med endast en god man, banktjänster, advokattjänster eller professionella insatser från handläggare inom socialtjänsten eller psykiatrin. Eftersom förvaltarskapet är ett stort ingrepp i den personliga integriteten ska det användas mycket restriktivt.

12.3.3 Ombud med fullmakt

En sökande eller klagande, d.v.s. den som för talan i ett ärende hos en myndighet, kan anlita ombud eller biträde. Ombudet företräder helt eller delvis sin uppdragsgivare, t.ex. vid kommunikering och närvaro vid sammanträden. Omfattningen av uppdraget framgår av *fullmakten* (se nedan). Åtgärder som ombudet vidtar enligt fullmakt är bindande för uppdragsgivaren.

Vid överklagande i domstol krävs alltid skriftlig fullmakt. En fullmakt ger ett ombud rätt att helt eller delvis föra den enskildes talan. Det är nödvändigt att ta reda på vem eller vilka som är ombud samt vad fullmakten omfattar, dvs. vad ombudet har rätt att göra. En fullmakt kan vara muntlig eller skriftlig. Om muntlig fullmakt lämnas ska detta dokumenteras. En muntlig fullmakt som lämnats vid tidigare tillfälle ska kontrolleras om den fortfarande gäller. Man kan kräva att skriftlig fullmakt lämnas för att kunna kontrollera att fullmakt faktiskt finns. En skriftlig fullmakt ska vara undertecknad av den enskilde och innehålla ombudets namn. Den behöver inte vara bevitnad. Fullmakten ska alltid uppvisas i original. Även en skriftlig fullmakt som utfärdats vid tidigare tillfälle kan kontrolleras om den fortfarande är giltig. En fullmakt kan alltid återkallas av den enskilde, något som den enskilde ska informeras om.

När en giltig fullmakt finns ska skriftväxling ske med ombudet. Det innebär inte att den enskilde inte behöver ha kontakt med handläggaren, det är tillåtet att kräva att den enskilde personligen deltar i utredningen när det behövs.

För mer information, se Juridiska avdelningens PM Frågor om fullmakter på socialförvaltningens intranät <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

12.4 Skyddade personuppgifter

Varje stadsdelsnämnd ansvarar för att det finns fungerande rutiner och arbetssätt för att hantera skyddade personuppgifter inom socialtjänsten. Om en person med funktionsnedsättning lever med skyddade personuppgifter och är i behov av insatser enligt SoL eller LSS är det nödvändigt att anpassa utredning, beslut och verkställighet med hänsyn till hans eller hennes situation.

Det finns tre grader av skyddade personuppgifter; sekretessmarkering, kvarskrivning och fingerade personuppgifter. Handläggaren ansvarar för att inga skyddade personuppgifter lämnas ut av misstag.

För mer information, se [Socialstyrelsens Meddelandeblad Maj 2005 och stadens Anvisningar för hantering av skyddade personuppgifter på socialförvaltningens intranät](#) <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

12.5 Gallringsbestämmelser i LSS och SoL

Huvudregeln är att anteckningar och andra uppgifter i en personakt ska gallras fem år efter det att de sista anteckningarna gjordes (21 d § LSS, 12 kap. 1 § SoL). Gallringen ska vara slutförd senast kalenderåret efter det att gallringsskyldigheten inträdde. Uppgifterna får dock inte gallras så länge uppgifter om samma person återfinns i en sammanställning av personuppgifter, dvs. ett register, hos nämnden (lagen 2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten).

12.5.1 Undantagna från gallring i LSS och SoL

Undantagna från gallring enligt 21 d § LSS är handlingar som har upprättats eller kommit in i samband med att ett barn får insatsen

familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar enligt 9 § 8 LSS och därmed behöver bo utanför föräldrahemmet.

Undantagna från gallring enligt 12 kap. 2 § SoL är handlingar som upprättats eller kommit in i samband med utredning av faderskap eller adoption eller som rör barn som placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende, i ett familjehem eller i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om barnet.

Vidare får inte heller avtal om vårdnad, boende och umgänge som godkänts av socialnämnden gallras förrän barnet har fyllt 18 år.

Ytterligare undantag från gallringsplikten gäller handlingar som ska bevaras med hänsyn till forskningens behov.

12.6 Avgifter för insatser till den enskilde

I 8 kap SoL finns bestämmelser som reglerar en kommuns rätt att ta ut avgifter för stöd och hjälp som beviljas i form av hemtjänst, särskilt boende och kommunal hälso- och sjukvård. Det är kommunfullmäktige som med utgångspunkt i lagstiftningen beslutar om vilka avgifter som staden kan ta ut. Avgifter för stöd och service till personer med funktionsnedsättning under 65 år regleras i stadens tillämpningsanvisningar som återfinns på <http://sot.intranat.stockholm.se/Pages/Documents.aspx?id=251699>.

Där återfinns också riktlinjer för föräldrars ersättning för placerade barn och för egenavgifter för vuxna i HVB, familjehem m.fl.

12.7 Tillstånds- och anmälningsplikt i LSS

12.7.1 Anmälningsplikt för verksamhet enligt 9 § 2 och 6-10 § LSS

Om kommunen ska bedriva **verksamhet med personlig assistans enligt 9 § 2 LSS** eller verksamhet enligt 9 § 6-10 LSS ska kommunen anmäla verksamheten till **Inspektionen för vård och omsorg** innan den påbörjas.

En person som beviljats ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS eller assistansersättning enligt 51 kap SFB, och

som har anställt någon för sådan assistans, ska göra en anmälan till **Inspektionen för vård och omsorg** innan assistenten påbörjar sitt arbete (23 § LSS). **Att en anmälan har gjorts ska alltid kontrolleras av handläggaren när det är kommunen som beviljat ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 LSS.**

12.7.2 Tillståndsplikt för verksamhet enligt 9 § 2 och 6-10 § LSS

En enskild person får enligt 23 § LSS inte utan tillstånd av **Inspektionen för vård och omsorg** yrkesmässigt bedriva verksamhet med personlig assistans enligt 9 § 2 LSS eller verksamhet enligt 9 § 6-10 LSS. Bestämmelsen gäller även om den enskilde beviljats assistansersättning enligt 51 kap SFB.

Tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg enligt ovan ges endast till den som med hänsyn till sina ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt bedöms lämplig att bedriva sådan verksamhet.

För en juridisk person ska Inspektionens lämplighetsprövning även avse

1. den verkställande direktören och annan som genom en ledande ställning eller på annat sätt har ett bestämmande inflytande över verksamheten
2. de styrelseledamöter och styrelsesuppleanter som till följd av eget eller närståendes ekonomiska intresse har en väsentlig gemenskap med den juridiska personen, som är grundad på andelsrätt eller därmed jämförligt ekonomiskt intresse, och
3. bolagsmännen i kommanditbolag eller andra handelsbolag

Att tillstånd finns ska alltid kontrolleras av handläggaren.

12.8 Inspektionen för vård och omsorgs tillsyn över verksamhet enligt LSS

Inspektionen för vård och omsorg har enligt 25 § LSS tillsyn över *all* verksamhet **som bedrivs** enligt LSS, både enskild och kommunal verksamhet, tillståndspliktig och anmälningspliktig verksamhet och sådan verksamhet som varken är tillstånds- eller anmälningspliktig. Tillsynen omfattar även personlig assistans enligt 51 § socialförsäkringsbalken och personliga assistenter som anställs direkt av den assistansberättigade.

12.9 Skyldighet att göra registerkontroll

Av lagen (2010:479) om registerkontroll framgår att den som bedriver verksamhet som omfattar stöd- och serviceinsatser enligt LSS till barn med funktionsnedsättning inte får inte anställa någon utan att först kontrollera registerutdrag enligt 1 § lagen (1998:620) om belastningsregister. Med barn avses personer under 18 år. Skyldigheten omfattar även verksamheter som ger insatser *både* till barn och vuxna. Kontrollen ska avse de brott som anges i förordningen (1999:1134) om belastningsregister.

Registerkontrollen ska göras på alla personer som erbjuds anställning för att fullgöra sådana uppgifter, även uppdragstagare och praktikanter. Bestämmelserna ska *inte* tillämpas på föräldrar som ska utföra insatser åt sitt eget barn, oavsett om föräldern är vårdnadshavare för barnet eller inte.

En assistansberättigad som är arbetsgivare åt sina egna personliga assistenter är inte skyldig att utföra registerkontroll, men har en *möjlighet* att göra det enligt 2 § lagen om registerkontroll. Det gäller barn över 16 år som själva kan anställa sina assistenter, och barn under 16 år som genom sin vårdnadshavare kan anställa assistenter.

Den som erbjuds anställning, uppdrag eller praktik ska på begäran lämna ett registerutdrag till arbets- eller uppdragsgivaren. Registerutdraget får inte vara äldre än ett år. Registerkontrollen behöver inte göras om den som kontrollen avser var anställd hos samma arbetsgivare för mindre än ett år sedan. Ett registerutdrag eller en kopia ska sparas i minst två år från det att anställningen, uppdraget eller praktiktjänstgöringen påbörjades.

Vid allvarlig underlåtenhet att iaktta skyldigheterna enligt lagen (2010:479) registerkontroll om kontroll i belastningsregistret av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionsnedsättning får **Inspektionen för vård och omsorg** återkalla tillståndet för verksamheten. Om verksamheten inte är tillståndspliktig får **Inspektionen för vård och omsorg** förbjuda fortsatt verksamhet.

12.10 Särskild avgift och rapporteringsskyldighet

Bestämmelser om rapporteringsskyldighet och särskild avgift finns för kommuner som ansvarar för beslut om bistånd enligt SoL och insatser enligt LSS. Syftet är att påverka kommunerna att verkställa beslut om bistånd och insatser utan oskäliga dröjsmål.

En kommun kan aldrig hänvisa till resursbrist som skäl för att inte verkställa ett beslut eller en gynnande dom eller för att avslå en ansökan om bistånd eller begäran om insatser. I stället ställs krav på att kommunen planerar för att kunna tillgodose befintliga och kommande behov och inte hamnar i en bristsituation, t.ex. på gruppboheter eller kontaktpersoner.

12.10.1 Särskild avgift

Av 16 kap 6 a - e §§ SoL och 28 a - e §§ LSS framgår att en kommun som inte inom skälig tid tillhandahåller bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL eller insats enligt 9 § LSS som någon är berättigad till enligt socialnämndens beslut ska åläggas att betala en särskild avgift. Samma gäller om kommunen inte inom skälig tid på nytt tillhandahåller biståndet eller insatsen efter det att verkställigheten av ett sådant gynnande beslut avbrutits.

12.10.2 Den särskilda avgiftens storlek

Den särskilda avgiftens storlek kan variera mellan lägst tio tusen kronor och högst en miljon kronor (16 kap. 6 b § SoL och 28 b § LSS). När avgiften fastställs beaktas särskilt dröjsmålets längd och hur allvarligt det kan anses vara, t.ex. vilka konsekvenser det får för den enskilde som får vänta på insatsen, hur kommunens möjligheter att verkställa beslutet eller domen har sett ut, om det funnits särskilda svårigheter, om kommunen tjänat något på att inte verkställa beslutet eller domen, om kommunen haft några kostnader för andra insatser till den enskilde under dröjsmålstiden.

Om det finns synnerliga skäl kan avgiften efterges och kommunen undgå att betala avgift. I ringa fall ska ingen avgift tas ut.

Vad är skälig tid?

Beslut om bistånd eller insats av nämnden eller av domstol ska i princip verkställas omedelbart. I praktiken är det emellertid rimligt att vissa insatser inte kan verkställas omedelbart efter att ett gynnande beslut om insats har fattats. Det är därför inte möjligt att generellt säga vad som kan betraktas som skälig tid för verkställighet. Insatser såsom t.ex. avlösarservice eller ledsagarservice bör kunna verkställas i stort sett utan dröjsmål, medan den skäliga tiden för andra insatser som ställer krav på planering och framförhållning, såsom t.ex. bostad med särskild service enligt LSS, kan vara längre.

Handläggaren ska dokumentera alla omständigheter som medför dröjsmål i en enskilds personakt, t.ex. om den enskilde erbjudits en kontaktperson eller ett fullgott boende men tackat nej.

Dokumentationen utgör underlag för kommunen att kunna påvisa om det funnits omständigheter kring fördröjningar som ligger utanför kommunens kontroll.

Prövning av särskild avgift

Frågor om särskild avgift prövas enligt 16 kap. 6 c § SoL respektive 28 c § LSS av förvaltningsrätten efter ansökan från **Inspektionen för vård och omsorg**. Det är alltså **Inspektionen för vård och omsorg** som avgör om en ansökan om särskild avgift ska göras till förvaltningsrätten. Inspektionen för vård och omsorg föreslår i sin ansökan till förvaltningsrätten vad den bedömer är ett lämpligt belopp i det enskilda ärendet.

Om en kommun som har ålagts att betala särskild avgift fortfarande inte tillhandahåller insatsen kan **Inspektionen för vård och omsorg** enligt 16 kap. 6 d § SoL och 28 d § LSS på nytt ansöka till förvaltningsrätten om att en ny särskild avgift ska dömas ut. Det gäller både beslut eller dom som inte har verkställts och beslut eller dom som efter att verkställigheten har avbrutits inte har verkställts på nytt.

För att särskild avgift enligt 16 kap. 6 e § SoL och 28 e § LSS ska kunna dömas ut ska kommunen delges **Inspektionen för vård och omsorgs** ansökan om särskild avgift till förvaltningsrätten inom två år från tidpunkten för det gynnande beslutet eller inom två år från det att verkställigheten av det gynnande beslutet avbrutits. Innan **Inspektionen för vård och omsorg** ansöker om särskild avgift ska kommunen delges de uppgifter som ligger till grund för ansökan och ges tillfälle att yttra sig. Det krävs prövningstillstånd för att kunna överklaga till kammarrätten.

12.10.3 Rapporteringsskyldighet av ej verkställda beslut

I 16 kap. 6 f-h §§ SoL och 28 f-h §§ LSS finns bestämmelser om nämndens skyldighet att till **Inspektionen för vård och omsorg** och till kommunens revisorer rapportera alla gynnande nämndbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL och 9 § LSS som inte har verkställts inom tre månader från dagen för beslutet.

Rapporteringskyldigheten omfattar även gynnande beslut som inte har verkställts på nytt inom tre månader från den dag verkställigheten avbrutits.

I Stockholm stad ansvarar varje stadsdelsnämnd för rapportering till **Inspektionen för vård och omsorg** och till stadens revisorer. Rapporteringen ska göras varje kvartal enligt **Inspektionen för vård och omsorgs** anvisningar.

Dessutom ska nämnden lämna en statistikrapport till kommunfullmäktige över hur många gynnande beslut enligt 4 kap. 1 § SoL och 9 § LSS som inte har verkställts inom tre månader från beslutsdatumet eller som inte har verkställts på nytt inom tre månader från den dag verkställigheten avbröts.

Syftet med rapporteringen är bland annat att förbättra kommunernas uppföljning av gynnande beslut och deras verksamhetsplanering.

12.10.4 Statistikrapport till kommunfullmäktige

Rapporteringen till kommunfullmäktige i Stockholms stad sker sedan genom att Socialförvaltningen varje kvartal sammanställer en statistikrapport som redovisas i ett ärende till socialnämnden. Ärendet behandlas därefter i kommunfullmäktige. Stadsdelsnämnderna ska därför samtidigt med rapporteringen till **Inspektionen för vård och omsorg** och stadens revisorer skicka oidentifierade kopior på rapporterna till Socialförvaltningen.

12.11 Inlämning av personuppgifter om LSS för officiell statistik

Enligt 15 a § LSS ska kommunen årligen lämna ut vissa personuppgifter om enskilda som beviljats insatser enligt 9 § LSS till Socialstyrelsen för framställning av officiell statistik. Den officiella statistiken ska finnas för allmän information, utredningsverksamhet och forskning. I förordning (2004:16) om utlämnande av uppgifter som avser stöd och service till vissa funktionshindrade och i Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2007:7) regleras vilka uppgifter kommunen ska lämna. Den officiella statistiken ska finnas för allmän information, utredningsverksamhet och forskning.

Statistikinsamlingen har mycket stor ekonomisk betydelse för staden.

Den utgör underlag för dels hur mycket staden får i bidrag för sin LSS-verksamhet totalt, dels vilken avgift staden ska betala till det nationella systemet för utjämning av LSS-kostnader mellan kommuner. Mätdatumet är den 1 oktober och de uppgifter som samlas in ett år utgör underlag för bidrags- och avgiftsåret två år senare.

I staden görs statistikinsamlingen centralt av stadsledningskontoret. Stadsdelsnämnderna ansvarar för att de uppgifter som registrerats i Paraplysystemet är fullständiga och korrekta. Anvisningar över hur det praktiska insamlingsarbetet ska gå till lämnas årligen av socialförvaltningen.

Handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn,
ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning
188 (188)